

**לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון
והנהלה
30.09.2021**

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
תמצית דוח כספי ליום 30 בספטמבר 2021
תוכן העניינים

עמוד	
	דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה
	א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה
5	מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים
7	מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה
	ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי
8	מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים
11	שינויים עיקריים בתקופה החולפת
12	שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים
13	התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר
23	המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון
34	מגזרי פעילות - גישת הנהלה
39	מגזרי פעילות פיקוחיים
42	חברות מוחזקות עיקריות
	ג. סקירת הסיכונים
44	החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם
45	סיכוני אשראי
72	סיכוני שוק
77	סיכון נזילות
78	סיכונים תפעוליים
79	סיכונים אחרים
	ד. מדיניות ואומדנים חשבונאיים קריטיים, בקורות ונהלים
83	מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים
84	בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי
85	דירקטוריון

86	Certification הצהרה
דוחות כספיים	
88	דוח סקירת רואי החשבון המבקרים המשותפים
89	דוח רווח והפסד מאוחד
90	דוח מאוחד על הרווח הכולל
91	מאזן מאוחד
92	דוח על השינויים בהון מאוחד
98	דוח על תזרימי מזומנים מאוחד
101	פירוט הביאורים
ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים	
א. ממשל תאגידי	
226	שינויים בדירקטוריון
227	המבקרת הפנימית
ב. פרטים נוספים	
227	השליטה בבנק
228	מינויים ופרישות
228	מבנה ארגוני
229	הסכמים מהותיים
229	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
233	דירוג אשראי
ג. נספחים	
234	שיעורי הכנסה והוצאה
241	מילון מונחים
251	אינדקס

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

דוח הדירקטוריון נערך בהתאם להוראות הדיווח לציבור של הפיקוח על הבנקים. הכללים שיושמו בעריכת דוחות הביניים הינם עקביים לכללים ששימשו בעריכת הדוח השנתי ליום 31 בדצמבר 2020. יש לעיין בדוחות אלה ביחד עם [הדוח השנתי של 2020](#).

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

להלן מדדי ביצוע עיקריים (ב-%)

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	
2021	2020	2021	2020	
16.0	8.4	15.7	4.5	תשואת הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות הבנק להון ⁽²⁾
1.0	0.6	1.1	0.3	תשואת הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות הבנק לנכסים ממוצעים ⁽³⁾⁽⁴⁾
131	137	131	137	יחס כיסוי נזילות ⁽¹⁾
2.61	2.69	2.76	2.49	יחס הכנסות ⁽²⁾ לנכסים ממוצעים ⁽³⁾⁽⁴⁾
47.4	50.4	46.5	55.0	יחס יעילות
1.78	1.71	1.80	1.71	יחס הכנסות ריבית, נטו לנכסים ממוצעים ⁽³⁾⁽⁴⁾
0.56	0.61	0.59	0.64	יחס עמלות לנכסים ממוצעים ⁽³⁾⁽⁴⁾
36.4	36.8	36.3	37.9	שיעור הפרשה למס מהרווח לפני מיסים
1.97	1.92	2.00	1.92	הכנסות ריבית נטו, ליתרה ממוצעת של נכסים נושאי ריבית (NIM) ⁽²⁾
0.80	0.87	0.85	0.79	סך כל ההכנסות לסך כל הנכסים הממוצעים בניהול הקבוצה ⁽²⁾⁽³⁾⁽⁴⁾
0.38	0.44	0.40	0.43	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך כל הנכסים הממוצעים בניהול הקבוצה ⁽²⁾⁽³⁾⁽⁴⁾

ליום 30 בספטמבר	ליום 30 בספטמבר	ליום 31 בדצמבר	
2021	2020	2020	
11.83	11.71	11.87	יחס הון עצמי רובד 1
14.67	15.81	15.58	ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(א)
6.44	6.66	6.57	יחס מינוף ⁽¹⁾
6.8	7.0	6.8	הון המיוחס לבעלי מניות הבנק למאזן

להלן מדדי איכות אשראי עיקריים (ב-%)

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	
2021	2020	2021	2020	
(0.44)	0.76	(0.31)	1.04	(הכנסות) הוצאות בגין הפסדי אשראי מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ⁽²⁾
(0.25)	0.77	(0.14)	0.92	מזה: (הכנסות) הוצאות בגין הפרשה קבוצתית מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ⁽²⁾
1.42	1.75	1.42	1.75	שיעור יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין האשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
1.21	1.25	1.21	1.25	שיעור אשראי לציבור פגום או בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור
(0.01)	(0.10)	0.05	(0.21)	שיעור מחיקות חשבונאיות נטו מאשראי ממוצע לציבור ⁽²⁾

- (א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות.
(ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.
(ג) על בסיס שנתי.
(ד) כולל פעילות חוץ מאזנית.

(ה) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים. למידע נוסף ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

- (ו) למידע נוסף בנוגע ליחס כיסוי נזילות ראה פרק [חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).
(ז) למידע נוסף בנוגע ליחס המינוף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימון ההון, סעיף [ההון והלימות ההון](#).

להלן נתונים עיקריים מדוח רווח והפסד

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר
2021	2020	2021	2020	2021
במיליוני ש"ח				
רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק	1,551	750	4,558	1,212
הכנסות ריבית, נטו	2,671	2,216	7,793	6,506
(הכנסות) הוצאות בגין הפסדי אשראי	(359)	547	(729)	2,282
הכנסות שאינן מריבית	1,240	1,253	4,146	2,980
מזה: עמלות	846	788	2,567	2,457
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	1,855	1,749	5,552	5,221
מזה: משכורות והוצאות נלוות	1,079	942	3,212	2,788
רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות הבנק (בשקלים חדשים):	1.07	0.52	3.14	0.83
רווח נקי בסיסי ומדולל	1.07	0.52	3.14	0.83

להלן נתונים עיקריים מהמאזן

ליום 30 בספטמבר	ליום 30 בספטמבר	ליום 30 בספטמבר	ליום 30 בספטמבר	ליום 30 בספטמבר
2021	2020	2021	2020	2021
במיליוני ש"ח				
סך כל הנכסים	611,912	528,050	556,035	556,035
מזה: מזומנים ופיקדונות בבנקים	171,645	117,555	136,194	136,194
ניירות ערך	81,580	95,164	92,297	92,297
אשראי לציבור, נטו	325,524	286,374	295,341	295,341
סך כל ההתחייבויות	569,673	490,467	517,940	517,940
מזה: פיקדונות הציבור	500,876	427,115	447,031	447,031
פיקדונות מבנקים	23,161	10,685	15,143	15,143
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	13,189	17,368	16,303	16,303
הון המיוחס לבעלי מניות הבנק	41,787	37,128	37,664	37,664
נתונים נוספים:				
מחיר למניה (בשקלים חדשים)	27.5	15.1	18.9	18.9

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר
2021	2020	2021	2020	2021
דבידנד למניה (באגורות) ^(א)	43.36	-	20.29	20.29

(א) על פי מועד ההכרזה.

מידע צופה פני עתיד בדוח הדיקטוריון וההנהלה

דוח הדיקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשפיע", "אומדן", "תרחיש", "עשוי", "יכול", "יהיה", "אופטימי", "פסימי" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדיקטוריון וההנהלה ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות את התממשותן של תחזיות אלה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי וודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים

התפתחויות עיקריות במשק¹

רקע כללי - מגפת הקורונה

בתשעת החודשים הראשונים של השנה נמשכה מגפת הקורונה כאשר ברבעון השלישי של השנה החל הגל הרביעי של התחלואה. נכון למועד פרסום הדוח, למעלה מ-1.3 מיליון אנשים נדבקו בישראל ויותר מ-8100 אנשים נפטרו. בחודש דצמבר 2020 הוחל בחיסון האוכלוסייה בישראל כנגד הנגיף ולמעלה מ-6.2 מיליון תושבים (נכון למועד פרסום הדוח) חוסנו במנה הראשונה מתוך שתיים אשר נדרשו לחיסון יעיל וכ-5.7 מיליון תושבים חוסנו במנה השנייה. על רקע גל התחלואה ברבעון השלישי, הוחלט על מתן מנה שלישית של חיסון. נכון למועד פרסום הדוח חוסנו יותר מ-4.0 מיליון אנשים במנה זו.

המשק העולמי

ב-12 באוקטובר, 2021, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את תחזיותיה לשנת 2021. ביחס לתחזית קודמת מחודש יולי 2021, חל שינוי קל כלפי מטה בתחזית לצמיחה העולמית לשנת 2021, אך נרשמו שינויים בצמיחת המדינות השונות: בפרט, נרשם עדכון כלפי מטה בצמיחת המדינות המתקדמות, בעיקר על רקע השלכות הפגיעה בשרשראות האספקה ועדכון כלפי מטה בצמיחת המדינות המתפתחות, להן הכנסה נמוכה, בשל השלכות המגפה ובהתחשב בחיסויות הנמוכה במדינות אלה. ראוי לציין, כי במדינות המתקדמות, כ-58% מהאוכלוסייה מחוסנת באופן מלא לעומת כ-5% במדינות המתפתחות, כאמור. לפי התחזית הנוכחית, תוצר המשק העולמי צפוי להתרחב בכ-5.9% בשנת 2021 לעומת ירידה בתוצר של 3.1% בשנת 2020. באשר למשקים המערביים הגדולים בעולם, המשק האמריקאי, צפוי לצמוח השנה בכ-6%, לעומת 7% בתחזית קודמת, עדכון הנובע מהשפעות שליליות על צד ההיצע והתמתנות הביקוש לצריכה פרטית ברבעון השלישי של השנה. מרבית הסיכונים לתחזית זו של הפעילות הכלכלית בעולם, הם לצד השלילי וכוללים חשש מהתפשטות וריאנטים שונים בטרם הושגה חיסויות רחבה בעולם וכן מהשפעה אפשרית של עלייה בלחצי מחירים שיגרמו לעלייה בציפיות לאינפלציה וכתוצאה מכך יוקדמו צעדים מצמצמים של הבנקים המרכזיים בעולם.

צמיחה עולמית/שיעור שינוי ריאלי

מקור: IMF – World economic outlook/October 2021

	2021	2020
עולם	5.9%	(3.1)%
ארה"ב	6.0%	(3.4)%
אזור האירו	5.0%	(6.3)%
יפן	2.4%	(4.6)%
בריטניה	6.8%	(9.8)%
סין	8.0%	2.3%

הריביות לטווח הקצר הנקבעות על ידי הבנקים המרכזיים של המדינות המובילות, נותרו בתקופת הדוח ברמה אפסית, בחלקן היא אף שלילית ונראה לעת עתה כי לא יעלו בקרוב. עם זאת, הבנקים החלו ב"איתותים" לציבור, במסגרת החלטות הריבית, על שינוי צפוי בגישה, בשלב הראשון דרך הפחתת ההרחבה הכמותית. בחלקם, (כמו לדוגמה בקנדה ואוסטרליה) החל תהליך. במדינות אחרות, בפרט כאלה הכלולות ב"שווקים המתעוררים", כמו בהונגריה, פולין, צ'כיה, רומניה ורוסיה החל תהליך של העלאת ריבית, כמו גם בחלק ממדינות דרום אמריקה (מקסיקו, צ'ילה). זאת, בעקבות העלייה באינפלציה. על רקע זה, קראה קרן המטבע לבנקים המרכזיים להיות מוכנים להגיב במהירות אם יתברר כי התאוששות המשקים מתחזקת באופן מהיר מהחזוי או שהסיכונים לעלייה בציפיות לאינפלציה הופכים למוחשיים.

הצמיחה במשק הישראלי

המשק הישראלי צמח בכ-7.8% במחצית הראשונה של השנה בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד (נתוני הרבעון השלישי טרם פורסמו במועד סגירת הדוחות הכספיים). נתוני המדד המשולב של בנק ישראל, המהווים מדד לפעילות הכלכלית השוטפת, מצביעים על המשך הצמיחה גם ברבעון השלישי, אם כי, בקצב איטי יותר ביחס לקצב הצמיחה ברבעון השני של השנה. שיעור האבטלה עודנו גבוה מזה שהיה טרום המשבר, הן בהגדרה הרגילה (בלתי מועסקים) והן בהגדרה ה"רחבה" (הכוללת מלבד בלתי מועסקים גם עובדים הנעדרים זמנית מהעבודה מסיבות הקשורות בקורונה וכן עובדים אשר לא משתתפים בכח העבודה ופוטרו ממרס 2020). עם זאת, במהלך תשעת החודשים הראשונים של השנה ניכרה מגמה של שיפור תוך ירידה בשיעור האבטלה. בחודש ספטמבר 2021, כ-338 אלף עובדים (כ-7.9% מכח העבודה) מצויים בהגדרה הרחבה של שיעור האבטלה.

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר, הבורסה לניירות ערך, IMF.

בנק ישראל העריך, בתחזית מה-7 באוקטובר 2021, כי הצמיחה בשנת 2021 צפויה להסתכם בכ-7.0%, על רקע התאוששות בכל רכיבי התוצר בהשוואה לשנת 2020 בה המשק הצטמצם בכ-2.2%. התחזית מגלמת את הערכת הבנק המרכזי כי "תהליך הסרת המגבלות בישראל ימשך במקביל לדעיכה הדרגתית של המגפה בעולם בשנתיים הקרובות, זאת לצד התפרצויות של גלי תחלואה נוספים בארץ ובעולם אשר ילוו בהגבלות "רכות" יחסית אשר פגיעתם בפעילות הכלכלית תהיה מוגבלת".

תקציב המדינה ומימון

הגירעון בתקציב המדינה הסתכם בחודשים ינואר-ספטמבר בכ-51.5 מיליארד ש"ח לעומת גירעון של כ-103.4 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה בשנת 2020. ב-12 החודשים אשר הסתיימו בחודש ספטמבר 2021, הסתכם הגירעון בכ-108.1 מיליארד ש"ח (כ-7.4% תוצר). הירידה בגירעון מקורה בהתרחבות ניכרת יותר בהכנסות המדינה ביחס לגידול בהוצאות. זאת, בעקבות פתיחת המשק והשפעתה החיובית על הפעילות הכלכלית המניבה מיסים בהתאם, הן בגביית המיסים הישירים והן בגביית המיסים העקיפים.

בתקופת הדוח, טרם אושר תקציב המדינה לשנת 2021. לפיכך, פעלה הממשלה על בסיס תקציב המשכי כאשר החוק מגדיר מגבלת הוצאה (שנתית וחודשית) ומדרג חשיבות להוצאות. מסגרת ההוצאה לביצוע התקציב המשכי לשנת 2021 מסתכמת בכ-419.9 מיליארד ש"ח. בנוסף, בעקבות התפרצות נגיף הקורונה ובמטרה לספק מענה למשבר, הוגדרה לשנת 2021 מסגרת הוצאה עבור התכנית הכלכלית בהיקף של כ-68.6 מיליארד ש"ח.

בחודש אוגוסט אישרה הממשלה את התקציב לשנים 2021-2022, ובראשית חודש נובמבר הוא אושר בכנסת בקריאה שנייה ושלישית.

סחר חוץ

הגירעון המסחרי של ישראל, הסתכם בתשעת החודשים הראשונים של השנה בכ-24.7 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-14.9 מיליארד דולר בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול הניכר בגירעון מקורו בהתרחבות ניכרת ביבוא, לעומת התרחבות מתונה יותר ביצוא. ההתרחבות המהירה ביבוא משתקפת בכל רכיביו המרכזיים: יבוא מוצרי צריכה, יבוא מוצרי השקעה ויבוא חומרי הגלם. מגמות אלה נמשכות מאמצע שנת 2020 ומלמדות על מגמת התאוששות במשק לאחר צמצום הפעילות במחצית הראשונה של השנה שעברה, עם פרוץ המגפה. העלייה בעודף היבוא של סחורות (גידול של כ-13 מיליארד דולר, במונחים שנתיים) צפויה לתרום למיתון של היקפו הגדול של העודף בחשבון השוטף של מאזן התשלומים, שהסתכם בכ-5.5 אחוזי תוצר בשנת 2020. עם זאת, נתוני יצוא השירותים לשמונת החודשים הראשונים של השנה, מלמדים על המשך הגידול המהיר, בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, בדגש על יצוא השירותים של ענפי ההייטק. לכן, אם ימשכו מגמות אלה, הן עשויות למתן את השפעת העלייה בגירעון המסחרי.

שער החליפין ויתרות המט"ח

בתשעת החודשים הראשונים של השנה, פוחת השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-0.4%, ביחס לאירו ייוסף השקל בשיעור של כ-5.3% ואילו ביחס לסל המטבעות נרשם ייסוף של כ-2.5%.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש ספטמבר 2021, על כ-204 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-173.3 מיליארד דולר בסוף חודש דצמבר 2020. הגידול הניכר ביתרות מוסבר בעיקר ברכישות מט"ח בהיקף של כ-28.3 מיליארד דולר על ידי בנק ישראל.

בנק ישראל הודיע ב-14 בינואר 2021, שירכוש בשנת 2021 סכום של 30 מיליארד דולר בשוק המט"ח. כאמור, רכישות המט"ח בפועל במהלך תקופת הדוח הסתכמו בכ-28.3 מיליארד דולר.

בהתייחס למדיניות העתידית של בנק ישראל בשוק המט"ח, חזר ואמר נגיד בנק ישראל ב-7 באוקטובר 2021, כי "איננו מוגבלים בהתרבות מירבית של 30 מיליארדי דולר השנה - בתום התכנית הבנק יפעל בשוק המט"ח על פי הצורך בהתחשב בפעילות הכלכלית של המשק".

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן (המדד "בגין") עלה בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2021, ב-2.5% ואילו ב-12 החודשים המסתיימים בחודש ספטמבר 2021 הסתכמה עלייתו בשיעור דומה. זהו קצב מהיר מזה שהיה בשנים האחרונות אך מצוי בתחום יעד יציבות המחירים (3%-1%). ההסברים העיקריים לקצב העלייה המהיר, כאמור, הם ירידת התחלואה ופתיחת המשק כמעט במלואו, גם בתקופת גל התחלואה הרביעי, אשר פעלו להתרחבות הביקושים במשק והמגמות עולמיות של התייקרות חומרי גלם ותובלה. עד כה נראה שמדובר בתיקון ברמת המחירים לאחר סביבת האינפלציה שהייתה בשנה שחלפה נמוכה מאד ואף שלילית. תופעות דומות נצפו גם במשקים מערביים נוספים.

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") עלה בחודשים ינואר-ספטמבר, ב-2.2%.

במהלך המחצית הראשונה של השנה לא חל שינוי בריבית בנק ישראל והיא עמדה על 0.1%, בדומה לרמתה החל מחודש אפריל 2020.

בהחלטת הוועדה המוניתרית מיום 7 באוקטובר 2021, לא השתנתה הריבית, כאשר הוועדה ציינה כי "תהליך התאוששות המשק הישראלי מהמשבר נמשך. עם זאת, עדיין קיימים אתגרים לפעילות הכלכלית. לכן, הוועדה תמשיך לנהל מדיניות מוניתרית מרחיבה לאורך זמן. המשך הפעילות הכלכלית והצמיחה התקינה יאפשר את סיום תכניות ההרחבה הכמותית השונות בחודשים הקרובים. כל זאת על מנת להמשיך ולתמוך בהשגת יעדי המדיניות, בהתאוששות הכלכלית מהמשבר ולהבטיח המשך פעילות התקינה של השווקים הפיננסיים".

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה עלה בתשעת החודשים הראשונים של השנה ב-18.0% לאחר שירד בשנת 2020 בכ-0.4%. עליות השערים הושפעו במהלך תקופת הדוח ממצב התחלואה: מדובר בהשפעה לחיוב ממבצע החיסונים במהלך הרבעון הראשון אשר הביא לירידה בתחלואה ולפתיחת המשק כמעט במלואו ברבעון השני כאשר ברבעון השלישי החל הגל הרביעי של התחלואה, אשר לא הביא לסגירת המשק, בפרט לאור חיסון האוכלוסייה בחיסון השלישי.

מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה, בחודשים ינואר-ספטמבר, הסתכם בכ-1.845 מיליארד ש"ח, ירידה של פחות מאחוז ביחס לרמתו הממוצעת בשנת 2020.

שוק אגרות החוב הממשלתיות הושפע בתקופת הדוח מפתיחת המשק והעלייה הן מהאינפלציה בפועל והן מהציפיות לאינפלציה לשנים הקרובות, בדומה למצב בשוקי אג"ח במשקים במדינות מתקדמות אחרות. כך, מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד עלה בתשעת החודשים הראשונים של השנה בכ-4.2% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא-צמודות ירד בשיעור של כ-1.6%.

מדד אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, עלה בחודשים ינואר-ספטמבר 2021, בכ-7.1%, הן בהשפעת הציפיות לעלייה באינפלציה והן מפתיחת המשק (למרות גל התחלואה הרביעי) הבאה לידי ביטוי גם בשיפור במצב המשק החברות.

תכניות הסיוע של ממשלת ישראל

משבר הקורונה, אשר פרץ בחודש מרס 2020, הביא את הממשלה לגבש תכנית כלכלית לסיוע למשק לצורך התמודדות עם המשבר בהיקף של כ-202.3 מיליארד ש"ח לשנים 2020-2021, אשר עודכנה בחודש אוגוסט 2021, לכ-188 מיליארד ש"ח. זאת, על רקע התאוששות המשק וירידת הביקוש להלוואות בערבות המדינה אשר הביאה לעדכון כלפי מטה בהיקף הסיוע באמצעות אשראי ותזרים. מתוך התכנית המעודכנת, כאמור, כ-137.1 מיליארד ש"ח, מהווים סיוע תקציבי לתקופה האמורה (כ-68.6 מיליארד ש"ח לשנת 2021). היקף הביצוע מתוך התכנית הדו-שנתית עמד בסוף חודש ספטמבר 2021, על כ-88%.

תכנית מוניתרית של בנק ישראל

בנק ישראל, פעל החל מחודש מרס 2020, באמצעות שורה של צעדי מדיניות, מעבר להורדת הריבית ל-0.1%, כדי לתמוך בשוק ההון, לסייע בתמסורת המדיניות המוניתרית ולהקל על לקוחות המערכת הבנקאית, העסקים והצרכנים. פירוט ניתן למצוא בדוח לשנת 2020. בין שאר הפעולות בתשעת החודשים הראשונים של השנה ניתן למנות:

1. בשנת 2020 הוחלט על פעילות בשוק הפתוח כולל רכישה בשוק המשני של אג"ח ממשלתיות מסוגים שונים ולתקופות שונות לפדיון ב-85 מיליארד ש"ח נכון ל-30 בספטמבר 2021, עמד היקף הרכישות על 76.9 מיליארד ש"ח.
2. ביצוע עסקאות ריפו עם אג"ח ממשלתי וכן עם אג"ח תאגידיות בדירוג AA ומעלה, כבטוחות, מול מוסדות פיננסיים. נכון ל-30 בספטמבר 2021, עמד היקף העסקאות על 0.5 מיליארד ש"ח, בדומה לרמה בסוף הרבעון הראשון של השנה.
3. בנק ישראל מציע לבנקים הלוואות לטווח ארוך לטובת העמדת אשראי לעסקים קטנים. היקף ההלוואות במסגרת תכניות אלה עמד ב-30 בספטמבר 2021 על 40 מיליארד ש"ח. ב-5 ביולי 2021, הודיע בנק ישראל כי הנדבך בו סופקו הלוואות לבנקים בריבית של מינוס 0.1% הסתיים כמתוכנן ביוני 2021 והנדבך של הלוואות בריבית של 0.1% יסתיים ב-1 לאוקטובר 2021, או בתום ניצול 40 מיליארד ש"ח.

צעדים אלה של בנק ישראל תמכו בהגברת היציבות בשווקים הפיננסיים ובכך הקלו על הבנק לסייע ללקוחותיו, הן במגזר העסקי והן במגזר משקי הבית.

השפעת משבר הקורונה

התפשטות נגיף הקורונה החלה להשפיע על מרבית מדינות העולם במהלך הרבעון הראשון של שנת 2020, ובהמשך הוחרפה מהירות התפשטות הנגיף בעקבות הופעה של מוטציות שונות. מרבית הממשלות פעלו בדרך של הטלת סגר זמני, הפסקות זמניות ומתמסכות של חלקים משמעותיים מן הפעילות הכלכלית וטיפול בנפגעי המחלה, תוך הגדלה ניכרת של ההוצאות לטיפול באזרחים והעסקים אשר עבודתם הופסקה. הבנקים המרכזיים ברחבי העולם עדיין פועלים במגוון של כלים לצורך תמיכה בפעילות הכלכלית. לקראת סוף שנת 2020 אושר לשימוש חיסון, אשר החל להיות מיושם במידה לא אחידה של מהירות במדינות העולם השונות, בעיקר במדינות המפותחות ובאופן איטי יותר גם במדינות המתפתחות.

לנוכח תהליך ההתחסנות המהיר שיושם בישראל, ובפרט חיסון הדחף שניתן לאחרונה (החיסון השלישי), הסיכונים הנוגעים לפעילות הכלכלית בישראל שבו ופחתו. יחד עם זאת, ירידת "הזיכרון החיסוני" ואפשרות הופעתם של וריאנטים בעתיד מחייבות משנה זהירות מצד השלטונות בישראל עם אפשרות להגברת מגבלות על המשק הישראלי, בין השאר על תנועת נוסעים מחו"ל/לחו"ל ותיירות נכנסת ויוצאת והתכנסויות רבות משתתפים. בחלק ממדינות העולם המובילות, מסתמן תהליך מוצלח יחסית של התחסנות, מה שפעל להפחתה של המגבלות בחלק מן המדינות. ביתר המדינות תהליך ההתחסנות איטי יחסית עד כה, ולכן מדינות אלו, בפרט מדינות הכלולות במניין השווקים המתעוררים, עדיין חשופות במידה רבה יחסית לסיכונים הכלכליים הנובעים ממצבי סגר ומגבלות אחרות הנובעות מהיקפי התחלואה הגבוהים.

ההכנסה מהפסדי אשראי בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2021 הסתכמה בכ-729 מיליון ש"ח, הכנסות אלו הושפעו באופן מהותי מגביות, מהירידה במצב התחלואה, משיפור בפרמטרים המקרו כלכליים ומההתרחבות הכלכלית במשק בתקופה המדווחת, מזה הכנסה בשיעור של כ-0.14% נרשמה בהפרשה הקבוצתית. השפעות הצדדים ותוכניות הסיוע שאושרו בתחילת המשבר הולכות ומתפוגגות, והבנק לא צופה שתהיה להן השפעה שלילית משמעותית על סיכון האשראי, לאור הצטברות אינדיקציות חיוביות בקשר עם האוכלוסיות שנהנו מתוכניות הסיוע הנ"ל הן בקרב משקי הבית והן בקרב הלוויים העסקיים כגון: שיעורם הגבוה של הלוויים שחזרו לשלם לאחר תקופת הדחיות, שיעורם הנמוך של הלוויים שנכנסו לפיגור מקרב אוכלוסיית הלוויים שחזרו לשלם, שיעורם הגבוה של לווים שהועמדה להם הלוואה בערבות מדינה שהחלו בהחזר האשראי, שיעור הלוויים הנמוך שנכנסו לפיגור מקרב אוכלוסייה זו וכיוצא באלה.

על מנת לשקף באופן נאות את השיפור בנתונים הכלכליים ועל רקע האינדיקציות המעודדות כאמור לעיל ולאור אופיו המתמשך של המשבר, הבנק המשיך לבחון במהלך הרבעון השלישי של שנת 2021 את הפרמטרים המרכזיים בתהליך ההפרשה וביצע את העדכונים שנמצאו מתאימים, תוך מתן משקל הן להתפתחויות שנסקרו לעיל והן להערכות לפיהן הסיכון לפגיעה חדשה נוספת בפעילות העסקית מההיבט האפידמיולוגי קטן מבעבר, הודות לאחוזי ההתחסנות הגבוהים באוכלוסייה ולהתאמת המשק לפעילות בתקופת עלייה בתחלואה. שינויים נוספים בהערכות, באומדנים ובתחזיות של ההנהלה יכולים להשפיע על ההפרשה להפסדי אשראי.

יצוין כי הבנק ממשיך ובוחן את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

למידע נוסף ראה פרק [סיכוני אשראי, סיכוני שוק וסיכונים תפעוליים](#) בהמשך הדוח, [ובדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

שינויים עיקריים בתקופה החולפת

הסכם עם חברת טריא

בחודש מרס 2021 התקשר הבנק עם חברת טריא פינטק בע"מ ("טריא") בהסכם לפיתוח משותף של מערכת משכנתאות עבור הבנק ועבור טריא.

התשלום לטריא מכח ההסכם הינו בסכום שאינו מהותי לבנק.

לאומי פרטנרס בע"מ

למידע בדבר עסקאות שביצעה לאומי פרטנרס במהלך תקופת הדוח ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות](#).

בנק לאומי ארה"ב

ביום 23 בספטמבר 2021 התקשר Bank Leumi Corporation ("BLC"), תאגיד אמריקאי (המוחזק בשיעור של 85% בידי הבנק) המחזיק בשליטה מלאה ב-BLUSA, בהסכם מיזוג עם Valley National Bancorp ("Valley").

למידע בדבר העסקה ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות](#).

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

הרווח הנקי המיוחס לבעלי המניות (להלן – "הרווח הנקי") בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2021 (להלן – "התקופה המדווחת") הסתכם לסך של כ-4,558 מיליון ש"ח בהשוואה לרווח בסך של כ-1,212 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

התשואה להון בתקופה המדווחת עמדה על שיעור של כ-15.7% בהשוואה לשיעור של כ-4.5% בתקופה המקבילה אשתקד. התשואה להון ברבעון שלישי של שנת 2021 עמדה על שיעור של 16.0% בהשוואה לשיעור של כ-8.4% בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול המשמעותי בתשואה להון מקורו בגידול מהותי בהכנסות לצד גידול מתון בהוצאות ובהקטנת ההפרשה להפסדי אשראי בהשוואה לגידול משמעותי בהוצאה להפסדי אשראי בתקופה המקבילה אשתקד.

ביום 15 בנובמבר אישר דירקטוריון הבנק חלוקת דיבידנד בסך של 1,367 מיליון ש"ח, המהווים כ-30% מהרווח הנקי לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2021, וזאת בנוסף לדיבידנד בסך 630 מיליון ש"ח אשר חולק ביום 2 בספטמבר 2021.

הכנסות הריבית נטו בתקופה המדווחת הסתכמו להכנסה בסך של כ-7,793 מיליון ש"ח, בהשוואה להכנסה בסך של כ-6,506 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של כ-19.8%. הגידול בהכנסות הריבית הינו תוצאה של הגידול בתיק האשראי של הבנק ופערי המדד בין התקופות אשר קוזזו בחלקן מהשפעות ירידת ריבית הפד וריבית בנק ישראל. בתקופה המדווחת המדד היה חיובי ועמד על שיעור של 2.2% למול מדד שלילי בשיעור של 0.6% בתקופה המקבילה אשתקד.

ההוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי בתקופה המדווחת משקפות הכנסה בשיעור של כ-0.31% מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור לעומת הוצאה בשיעור של כ-1.04% בתקופה המקבילה אשתקד. ההכנסה בתקופה המדווחת מקורה הן בהפרשה הפרטנית בעיקר כתוצאה מגביות והן בהפרשה הקבוצתית, על רקע ההתרחבות הכלכלית במשק, הירידה במצב התחלואה והשיפור בפרמטרים המאקרו כלכליים שנרשמו בתקופה האחרונה, נסיבות שהובילו לרישום של הכנסה קבוצתית מהפסדי אשראי בשיעור של כ-0.14% בתקופה המדווחת ובשיעור של כ-0.25% ברבעון השלישי. שיעור ההפרשה להפסדי אשראי ביחס ליתרת האשראי ליום 30 בספטמבר 2021 עמד על כ-1.42%.

לפרטים נוספים ראה פרק [סיכוני אשראי](#) להלן.

הכנסות מימון שאינן מריבית בתקופה המדווחת הסתכמו להכנסה בסך של כ-1,344 מיליון ש"ח בהשוואה להכנסה בסך של כ-487 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול בהכנסות בהשוואה לאשתקד מקורו ברווחים שמומשו ושטרם מומשו בגין מניות ריטיילורס ומניות איירונסורס בסך של כ-397 מיליון ש"ח אשר רובם המכריע נרשם ברבעון השני של שנת 2021 ומהשפעת נגזרים והפרשי שער. יצוין כי התוצאות לתקופה המקבילה אשתקד הושפעו מהותית מהתנודתיות בשוקי ההון בעקבות התפרצות נגיף הקורונה.

לפרטים נוספים ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות](#) להלן.

העמלות התפעוליות והאחרות עלו בכ-110 מיליון ש"ח בתקופה המדווחת למול התקופה המקבילה אשתקד. עיקר העלייה מקורה בעמלות מניירות ערך, עמלות טיפול אשראי, עמלות כרטיסי אשראי, ועמלות מעסקי מימון. עלייה זו קוזזה בחלקה מירידה בעמלות ניהול חשבון ומירידה בעמלות מהפרשי המרה על רקע פעילות חריגה ברבעון הראשון אשתקד עם התפרצות נגיף הקורונה.

ההכנסות האחרות הסתכמו לסך של 235 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של 36 מיליון ש"ח אשתקד. עיקר הגידול מקורו ברווח ממכירת מבנים במהלך התקופה.

ההוצאות התפעוליות והאחרות עלו בתקופה המדווחת לעומת התקופה המקבילה אשתקד בסך של כ-331 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של 6.3%.

הוצאות השכר והנלוות עלו בשיעור של 15.2% בעיקר על רקע הפרשות למענקים, בהתחשב בתוצאות הכספיות. עלייה זו קוזזה בחלקה בירידה בהוצאות התפעוליות האחרות.

יחס היעילות לתקופה המדווחת עומד על כ-46.5% בהשוואה ל-55.0% בתקופה המקבילה אשתקד. השיפור המהותי ביחס היעילות נובע, כאמור, מגידול מהותי בהכנסות לצד גידול בשיעור מתון יותר בהוצאות. יחס היעילות ברבעון השלישי של 2021 עמד על כ-47.4% בהשוואה ל-50.4% בתקופה המקבילה אשתקד.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי המניות בתקופה המדווחת הסתכם לרווח של כ-3.14 ש"ח לעומת רווח של כ-0.83 ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון עמד ליום 30 בספטמבר 2021 על שיעור של 11.83%. יחס ההון הכולל ליום 30 בספטמבר 2021 עמד על שיעור של 14.67%.

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

להלן השינוי ברווח הנקי ברבעון השלישי של 2021 לעומת התקופה המקבילה אשתקד

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
	2021	2020	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות ריבית, נטו	2,671	2,216	455
(הכנסות) הוצאות בגין הפסדי אשראי	(359)	547	(906)
הכנסות שאינן מריבית	1,240	1,253	(13)
הוצאות תפעוליות ואחרות	1,855	1,749	106
רווח לפני מיסים	2,415	1,173	1,242
הפרשה למס	879	432	447
רווח לאחר מס	1,536	741	795
חלק הבנק ברווחי חברות כלולות	26	8	18
(רווח) הפסד נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	(11)	1	(12)
רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק	1,551	750	801
תשואה להון (באחוזים)	16.0	8.4	
רווח בסיסי למניה (בשקלים חדשים)	1.07	0.52	

להלן השינוי ברווח הנקי בתשעה חודשים ראשונים של 2021 לעומת התקופה המקבילה אשתקד

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
	2021	2020	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות ריבית, נטו	7,793	6,506	1,287
(הכנסות) הוצאות בגין הפסדי אשראי	(729)	2,282	(3,011)
הכנסות שאינן מריבית	4,146	2,980	1,166
הוצאות תפעוליות ואחרות	5,552	5,221	331
רווח לפני מיסים	7,116	1,983	5,133
הפרשה למס	2,582	752	1,830
רווח לאחר מס	4,534	1,231	3,303
חלק הבנק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות	55	(5)	60
רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	(31)	(14)	(17)
רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק	4,558	1,212	3,346
תשואה להון (באחוזים)	15.7	4.5	
רווח בסיסי למניה (בשקלים חדשים)	3.14	0.83	

להלן התפתחות הרווח הנקי לפי רבעונים

2021						2020		
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון		
במיליוני ש"ח								
הכנסות ריבית, נטו	2,671	2,774	2,348	2,217	2,216	2,121	2,169	
(הכנסות) הוצאות בגין הפסדי אשראי	(359)	(158)	(212)	270	547	875	860	
הכנסות שאינן מריבית	1,240	1,532	1,374	1,386	1,253	1,481	246	
הוצאות תפעוליות ואחרות	1,855	1,858	1,839	1,825	1,749	1,669	1,803	
רווח (הפסד) לפני מיסים	2,415	2,606	2,095	1,508	1,173	1,058	(248)	
הפרשה (הטבה) למס	879	950	753	604	432	359	(39)	
רווח (הפסד) לאחר מס	1,536	1,656	1,342	904	741	699	(209)	
חלק הבנק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות	26	22	7	(8)	8	1	(14)	
(רווח) הפסד נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	(11)	(11)	(9)	(6)	1	(6)	(9)	
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	1,551	1,667	1,340	890	750	694	(232)	
תשואה להון (באחוזים)	16.0	17.9	15.0	9.8	8.4	7.7	(2.6)	
רווח (הפסד) בסיסי למניה (בשקלים חדשים)	1.07	1.15	0.92	0.61	0.52	0.48	(0.16)	

הכנסות ריבית, נטו

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר				לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
2021		2020		2021		2020	
הכנסות (הוצאות) ריבית	שיעור הכנסה (הוצאה) ריבית	הכנסות (הוצאות) ריבית	שיעור הכנסה (הוצאה) ריבית	הכנסות (הוצאות) ריבית	שיעור הכנסה (הוצאה) ריבית	הכנסות (הוצאות) ריבית	שיעור הכנסה (הוצאה) ריבית
במיליוני ש"ח	באחוזים	במיליוני ש"ח	באחוזים	במיליוני ש"ח	באחוזים	במיליוני ש"ח	באחוזים
3,033	2.24	2,582	2.24	8,871	2.28	7,673	2.27
(362)	(0.39)	(366)	(0.44)	(1,078)	(0.40)	(1,167)	(0.48)
2,671	1.85	2,216	1.80	7,793	1.88	6,506	1.79
1.97	1.92	1.92	2.00				

הגידול בהכנסות הריבית בתקופה המדווחת הינו תוצאה של הגידול בתיק האשראי של הבנק ופערי המדד בין התקופות אשר קוזזו בחלקן מהשפעות ירידת ריבית הפד וריבית בנק ישראל. המדד בתקופה המדווחת עמד על שיעור חיובי של 2.2% בהשוואה למדד שלילי בתקופה המקבילה אשתקד בשיעור של 0.6%. הכנסות הריבית נטו בתקופה המדווחת הושפעו לטובה מהמדד החיובי בסך של כ-725 מיליון ש"ח, בעוד שבתקופה המקבילה אשתקד התוצאות הושפעו לרעה מהמדד השלילי בסך של כ-104 מיליון ש"ח. המדד ברבעון השלישי של 2021 עמד על שיעור חיובי של 0.8% בהשוואה למדד חיובי בתקופה המקבילה אשתקד בשיעור של 0.1%. הכנסות הריבית ברבעון השלישי של 2021 הושפעו לטובה מהמדד החיובי בסך של כ-264 מיליון ש"ח, בעוד שבתקופה המקבילה אשתקד התוצאות הושפעו לטובה מהמדד החיובי בסך של כ-31 מיליון ש"ח.

הגידול בתשואה נטו על נכסים נושאי ריבית ברבעון השלישי ובתקופה המדווחת נובע בעיקר מההשפעה החיובית של השינוי במדד על הכנסות הריבית בתקופות המדווחות.

פער הריבית הכולל בתקופה המדווחת הינו 1.88% לעומת פער של 1.79% בתקופה המקבילה אשתקד.

להלן נתונים על פערי הריבית מפעילות בישראל בחלוקה למגזרי הצמדה:

במגזר המדדי פער הריבית בתקופה המדווחת עמד על שיעור של 1.49% לעומת 1.08% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית 0.89% לעומת 0.79% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר השקלי הלא צמוד פער הריבית 1.77% לעומת 2.03% בתקופה המקבילה אשתקד.

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
	2021	2020	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
(הכנסה) הוצאה פרטנית בגין הפסדי אשראי	(396)	269	(665)
(הכנסה) הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי	(333)	2,013	(2,346)
סך כל (ההכנסה) הוצאה בגין הפסדי אשראי	(729)	2,282	(3,011)
מזה:			
(הכנסות) הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי	(581)	1,852	(2,433)
(הכנסות) הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיור	(90)	190	(280)
(הכנסות) הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר	(58)	237	(295)
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות	-	3	(3)
סך כל (ההכנסה) הוצאה בגין הפסדי אשראי	(729)	2,282	(3,011)
יחסים באחוזים ^(א) :			
שיעור (ההכנסה) הוצאה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	(0.17)	0.12	(0.29)
שיעור (ההכנסה) הוצאה להפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	(0.31)	1.04	(1.35)
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	0.05	(0.21)	0.26
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור	3.46	(11.82)	15.28

(א) על בסיס שנתי.

התפתחות הוצאות בגין הפסדי אשראי לפי רבעונים

2021						
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון
2020						
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון
במיליוני ש"ח						
(151)	(76)	(169)	395	(10)	175	104
(הכנסה) הוצאה פרטנית בגין הפסדי אשראי						
(208)	(82)	(43)	(125)	557	700	756
(הכנסה) הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי						
(359)	(158)	(212)	270	547	875	860
סך כל (ההכנסה) ההוצאה בגין הפסדי אשראי						
מזה:						
(248)	(153)	(180)	253	498	615	739
(הכנסות) הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי						
(63)	(8)	(19)	(15)	52	107	31
(הכנסות) הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיור						
(49)	4	(13)	34	(5)	155	87
(הכנסות) הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר						
1	(1)	-	(2)	2	(2)	3
(הכנסות) הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות						
(359)	(158)	(212)	270	547	875	860
סך כל (ההכנסות) ההוצאות בגין הפסדי אשראי						
יחסים באחוזים ^(א) :						
(0.19)	(0.10)	(0.22)	0.56	(0.01)	0.24	0.14
שיעור (ההכנסה) ההוצאה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור						
(0.44)	(0.20)	(0.28)	0.38	0.76	1.18	1.20
שיעור (ההכנסה) ההוצאה להפסדי אשראי מהיתרה הרשומה הממוצעת של האשראי לציבור						
(0.01)	0.01	0.16	(0.10)	(0.10)	(0.25)	(0.27)
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור						
(0.79)	0.79	9.65	(5.26)	(5.62)	(15.27)	(18.42)
שיעור המחיקות נטו בגין הפסדי אשראי מיתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור						

(א) על בסיס שנתי.

למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה [ביאור 6 וביאור 13](#).

הכנסות שאינן מריבית

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
2021		2020	
במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח	
הכנסות מימון שאינן מריבית		הכנסות מימון שאינן מריבית	
1,344		487	
2,567		2,457	
235		36	
4,146		2,980	
סך הכל		סך הכל	
39.1		1,166	
+		857	
4.5		110	
+		199	
39.1		1,166	

התפתחות הכנסות שאינן מריבית לפי רבעונים

	2021					
	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני
במיליוני ש"ח						
הכנסות (הוצאות) מימון שאינן מריבית	276	627	441	539	457	690
עמלות	846	853	868	824	788	776
הכנסות אחרות	118	52	65	23	8	15
סך הכל	1,240	1,532	1,374	1,386	1,253	1,481
						(660)

משקל ההכנסות שאינן מריבית מסך כל ההכנסות (קרי, הכנסות מריבית, נטו והכנסות שאינן מריבית) בתקופה המדווחת עמד על שיעור של 34.7% לעומת 31.4% בתקופה המקבילה אשתקד, ברבעון השלישי עמד על שיעור של 31.7% לעומת 36.1% ברבעון המקביל אשתקד ו-33.4% בכל שנת 2020.

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
2021	2020	השינוי	
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר	259	(255)	514
רווחים ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו	180	311	(131)
רווחים שמומשו ושטרם מומשו, נטו ^(א) ודיבידנד ממניות שאינן למסחר	748	144	604
הפסדים ממכירת מניות של חברות מוחזקות	-	(2)	2
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר	179	227	(48)
רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א) ודיבידנד ממניות למסחר	(22)	62	(84)
סך הכל	1,344	487	857

(א) רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.

ההכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער הושפעו בתקופה המדווחת בעיקר מעליית הריבית חסרת הסיכון בגין נגזרים שאינן למטרות מסחר, בעוד שבתקופה המקבילה אשתקד הן הושפעו מהירידה בריבית חסרת הסיכון.

רווחים ממניות שאינן למסחר כוללים בתקופה המדווחת רווחים שמומשו ושטרם מומשו בגין מניות ריטיילורס ומניות איירונסורס בסך של כ-397 מיליון ש"ח, אשר רובם המכריע נרשמו ברבעון השני של שנת 2021.

לפרטים נוספים ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות](#) להלן.

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית לפי רבעונים

2021						2020
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון
במיליוני ש"ח						
48	110	101	254	58	214	(527)
הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר						
63	52	65	66	91	86	134
רווחים ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו						
108	448	192	83	226	124	(206)
רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו, נטו ^(א) ודיבידנד ממניות שאינן למסחר						
-	-	-	-	-	-	(2)
הפסדים ממכירת מניות של חברות מוחזקות						
71	18	90	140	90	163	(26)
הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר						
(14)	(1)	(7)	(4)	(8)	103	(33)
רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א) ודיבידנד ממניות למסחר						
276	627	441	539	457	690	(660)
סך הכל						

(א) רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.

להלן פירוט העמלות

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
2021	2020	השניני	
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
475	488	(13)	(2.7)
ניהול חשבון			
584	540	44	8.1
פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים			
277	245	32	13.1
כרטיסי אשראי			
148	124	24	19.4
טיפול באשראי			
208	200	8	4.0
עמלות הפצת מוצרים פיננסיים			
284	306	(22)	(7.2)
הפרשי המרה			
349	322	27	8.4
עמלות מעסקי מימון			
242	232	10	4.3
עמלות אחרות			
2,567	2,457	110	4.5
סך כל העמלות			

עיקר העלייה מקורה בעמלות מניירות ערך, עמלות טיפול באשראי, עמלות כרטיסי אשראי ועמלות מעסקי מימון, כתוצאה מגידול בהיקפי הפעילות. עלייה זו קווצה בחלקה מירידה בעמלות ניהול חשבון ומירידה בעמלות מהפרשי המרה על רקע פעילות חריגה ברבעון הראשון אשתקד עם התפרצות נגיף הקורונה.

להלן פירוט העמלות לפי רבעונים

2021	2020					
	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני
במיליוני ש"ח						
ניהול חשבון	160	158	157	154	161	155
פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים	173	192	219	187	165	177
כרטיסי אשראי	99	94	84	82	82	78
טיפול באשראי	47	50	51	49	42	39
עמלות הפצת מוצרים פיננסיים	72	69	67	68	64	64
הפרשי המרה	94	92	98	86	84	85
עמלות מעסקי מימון	120	115	114	120	111	103
עמלות אחרות	81	83	78	78	79	75
סך כל העמלות	846	853	868	824	788	776

להלן פירוט ההכנסות האחרות

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
2021	2020	השינוי	
במיליוני ש"ח			
רווחים מיעודה לפיצויים	73	1	72
הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וציוד	162	35	127
סך הכל	235	36	199

להלן פירוט ההכנסות האחרות לפי רבעונים

2021	2020					
	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני
במיליוני ש"ח						
רווחים (הפסדים) מיעודה לפיצויים	39	24	10	8	-	4
הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וציוד	79	28	55	15	8	11
סך הכל	118	52	65	23	8	15

הוצאות תפעוליות ואחרות

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
2021	2020	השינוי	
במיליוני ש"ח			
משכורות והוצאות נלוות	3,212	2,788	424
פחת והפחתות	517	520	(3)
הוצאות אחזקת בניינים וציוד	616	679	(63)
הוצאות אחרות	1,207	1,234	(27)
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	5,552	5,221	331

הוצאות תפעוליות ואחרות לפי רבעונים

2021						2020	
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון
במיליוני ש"ח							
1,079	1,055	1,078	954	942	911	935	משכורות והוצאות נלוות
172	174	171	158	157	183	180	פחת והפחתות
197	209	210	245	232	202	245	הוצאות אחזקת בניינים וציוד
407	420	380	468	418	373	443	הוצאות אחרות
1,855	1,858	1,839	1,825	1,749	1,669	1,803	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות

הוצאות השכר עלו בהשוואה לתקופה מקבילה אשתקד בעיקר על רקע הפרשות למענקים בהתחשב בתוצאות הכספיות.

ההוצאות התפעוליות והאחרות בתקופה המדווחת מהוות 46.5% מסך כל ההכנסות לעומת 55.0% בתקופה המקבילה אשתקד ו-53.8% בכל שנת 2020. השיפור המהותי ביחס היעילות נובע כאמור מגידול מהותי בהכנסות לעומת גידול מתון יותר בהוצאות, על רקע הפרשות למענקים, כאמור. הירידה בהוצאות אחרות הינה תוצאה של שורה של מהלכים בהן נקט הבנק על מנת להתאים את ההוצאות למיקודים העסקיים.

סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות (במונחים שנתיים) מהווה 1.21% מסך כל המאזן, לעומת 1.32% בתקופה המקבילה אשתקד ולעומת 1.27% בכל שנת 2020.

הוצאות שכר

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
2021	2020	השני	השני
במיליוני ש"ח			
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים	באחוזים
2,926	2,529	397	15.7
286	259	27	10.4
3,212	2,788	424	15.2

הוצאות שכר לפי רבעונים

2021						2020	
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון
במיליוני ש"ח							
988	955	983	845	850	824	855	שכר ונלוות
91	100	95	109	92	87	80	הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה
1,079	1,055	1,078	954	942	911	935	סך הכל הוצאות שכר

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל:

הרווח הכולל לתקופה המדווחת הסתכם לסך של 4,753 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של 2,269 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפער בין הרווח הכולל לתקופה המדווחת לרווח הנקי מקורו בעיקר בהתאמות חיוביות להתחייבויות בגין הטבות לעובדים בסך של 560 מיליון ש"ח, שקוזז חלקית בהתאמות שליליות בגין אגרות חוב זמינות למכירה בסך של כ- (357) מיליון ש"ח. התאמות אלה נזקפות ישירות לרווח כולל אחר ובתקופות מאוחרות יותר נזקפות לרווח והפסד.

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לתקופה של שלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021 ו-2020

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
התאמות בגין הצגת אגרות חוב זמינות למכירה לפי שווי הוגן	התאמות מתרגום נטו לאחר השפעת גידורים ⁽²⁾	רווחים (הפסדים) נטו בגין גידורי תזרים מזומנים	מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	התאמות בגין הטבות לעובדים ⁽¹⁾	סך הכל	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק
במיליוני ש"ח							
1,017	(194)	32	(13)	(3,554)	(2,712)	(28)	(2,684)
28	(12)	-	(7)	231	240	(6)	246
1,045	(206)	32	(20)	(3,323)	(2,472)	(34)	(2,438)
839	(275)	12	(23)	(3,240)	(2,687)	(72)	(2,615)
(33)	(13)	(4)	(2)	66	14	(4)	18
806	(288)	8	(25)	(3,174)	(2,673)	(76)	(2,597)

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לתקופה של תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021 ו-2020

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
התאמות בגין הצגת אגרות חוב זמינות למכירה לפי שווי הוגן	התאמות מתרגום נטו לאחר השפעת גידורים ⁽²⁾	רווחים (הפסדים) נטו בגין גידורי תזרים מזומנים	מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	התאמות בגין הטבות לעובדים ⁽¹⁾	סך הכל	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק
במיליוני ש"ח							
624	(199)	(2)	(13)	(3,948)	(3,538)	(43)	(3,495)
421	(7)	34	(7)	625	1,066	9	1,057
1,045	(206)	32	(20)	(3,323)	(2,472)	(34)	(2,438)
1,163	(295)	26	(16)	(3,734)	(2,856)	(64)	(2,792)
(357)	7	(18)	(9)	560	183	(12)	195
806	(288)	8	(25)	(3,174)	(2,673)	(76)	(2,597)

[ראה הערות בעמוד הבא.](#)

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2020

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
חלק הבנק							
ברוח (הפסד)							
כולל אחר							
של חברות							
מוחזקות							
המטופלות							
לפי שיטת							
השווי							
המאזני							
מזומנים							
גידורי תזרים							
השפעת							
גידורים ^(ב)							
למכירה לפי							
שווי הוגן							
התאמות							
בגין הצגת							
אגרות חוב							
זמינות							
נטו לאחר							
מתרגום ^(א)							
רווחים							
(הפסדים)							
נטו בגין							
לפי שיטת							
המטופלות							
מוחזקות							
של חברות							
כולל אחר							
רווח (הפסד)							
המיוחס							
לבעלי זכויות							
המיוחס							
שאינן מקנות							
לבעלי מניות							
הבנק							
שליטה							
סך הכל							
במיליוני ש"ח							
יתרה ליום 31 בדצמבר							
2019							
624	(199)	(2)	(13)	(3,948)	(3,538)	(43)	(3,495)
539	(96)	28	(3)	214	682	(21)	703
יתרה ליום 31 בדצמבר							
2020							
1,163	(295)	26	(16)	(3,734)	(2,856)	(64)	(2,792)

- (א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמטבע הפעילות שלהן שונה ממטבע הפעילות של הבנק.
 (ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.
 (ג) התאמות בגין הטבות לעובדים הינן נטו מהתאמות בגין נכסי תכנית.

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-30 בספטמבר 2021 ב-611.9 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-556.0 מיליארד ש"ח לסוף 2020 - גידול של 10.0%, ובהשוואה לספטמבר 2020 גידול של 15.9%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-115.8 מיליארד ש"ח, כ-18.9% מסך הנכסים. בתשעה חודשים ראשונים של 2021 פוחת השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-0.4%, יוסף ביחס לאירו ב-5.3% ויוסף ביחס לליש"ט ב-1.2%. השפעת השינויים בשערי החליפין בתשעת החודשים הראשונים של השנה על המאזן של הקבוצה היתה זניחה.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה, סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,973 מיליארד ש"ח ב-30 בספטמבר 2021, בהשוואה לסך של כ-1,734 מיליארד ש"ח בסוף שנת 2020.

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים

	30 בספטמבר		31 בדצמבר		השינוי
	2021	2020	2020	מדצמבר 2020	מספטמבר 2020
	במיליוני ש"ח		באחוזים		
סך כל המאזן	611,912	556,035	10.0	15.9	
מזומנים ופיקדונות בבנקים	17,645	136,194	26.0	46.0	
ניירות ערך	8,580	92,297	(11.6)	(14.3)	
אשראי לציבור, נטו	325,524	295,341	10.2	13.7	
בניינים וציוד	2,699	2,932	(7.9)	(6.5)	
פיקדונות הציבור	500,876	447,031	12.0	17.3	
פיקדונות מבנקים	23,161	15,143	52.9	+	
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים ^(א)	13,189	16,303	(19.1)	(24.1)	
הון המיוחס לבעלי מניות הבנק	41,787	37,664	10.9	12.5	

(א) למידע נוסף ראה פרק [אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים](#).

2. להלן התפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים

	30 בספטמבר		31 בדצמבר		השינוי
	2021	2020	2020	מדצמבר 2020	מספטמבר 2020
	במיליוני ש"ח		באחוזים		
אשראי תעודות, נטו	1,729	1,067	62.0	+	
ערבויות להבטחת אשראי, נטו	5,615	5,186	8.3	17.0	
ערבויות לרוכשי דירות, נטו	26,272	20,123	30.6	28.0	
ערבויות והתחייבויות אחרות, נטו	17,852	16,999	5.0	10.4	
מסגרות אשראי של כרטיסי אשראי שלא נוצלו, נטו ^(א)	8,726	15,655	(44.3)	(43.8)	
מסגרות חח"ד ומסגרות אשראי אחרות כחשבוניות לפי דרישה, שלא נוצלו, נטו	12,573	12,813	(1.9)	(2.9)	
התחייבויות בלתי חוזרות לתת אשראי שאושר ועדיין לא ניתן והתחייבויות להוצאת ערבויות, נטו	59,472	52,909	12.4	15.4	
מכשירים נגזרים ^(ב,ג)	808,335	698,304	15.8	5.9	
אופציות מכל הסוגים ^(ג)	354,699	92,392	+	62.2	

(א) הקיטון נובע בעיקרו מפעולות שנקט הבנק לצמצום מסגרות אשראי בלתי מנוצלות בהתאם לצו להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה) שינוי השיעור והסכומים לעניין צמצום מסגרות אשראי סעיף 9(ג) לחוק (הוראת שעה) התשפ"א-2020 ("הצו"), בהמשך להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017 ("החוק"). המהלך לצמצום מסגרות לא מנוצלות בכרטיסי אשראי מכח הצו והחוק הוחל על כלל לקוחות הבנק ולא רק על הלקוחות הפרטיים.

בהמשך לאמור בפרק [חקיקה ורגולציה בדוח הדיסקטוריון וההנהלה ליום 31 לדצמבר 2020](#) יצוין כי הבנק ביצע פעולות לצמצום סך מסגרות האשראי בהתבסס בין היתר על חוות דעת מקצועיות שהתקבלו וכן ביצע שורה של מהלכים שמטרתם היתה לתמוך וללוות את פעולות הצמצום, ובהם: הדרכות מתאימות לסניפי הבנק, מעקב אחר שיעורי ניצול מסגרות ועוד. הבנק פועל בימים אלה למהלך צמצום מסגרות נוסף.

(ב) כולל עסקאות "פרוורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי.

(ג) למידע נוסף ראה [ביאור 11](#).

האשראי לציבור, נטו

האשראי לציבור נטו בקבוצת לאומי, הסתכם ב-30 בספטמבר 2021 לסך של כ-325.5 מיליארד ש"ח בהשוואה לסך של כ-286.4 מיליארד ש"ח ליום 30 בספטמבר 2020, גידול בשיעור של כ-13.7% ובהשוואה לסך של כ-295.3 מיליארד ש"ח בסוף 2020, גידול בשיעור של כ-10.2%.

בנוסף לאשראי לציבור משקיעה הקבוצה בניירות ערך של חברות המסתכמים ב-30 בספטמבר 2021 ב-20,527 מיליון ש"ח בהשוואה ל-19,048 מיליון ש"ח בסוף 2020, והמגלמים גם הם סיכוני אשראי.

למידע נוסף בנוגע להשפעת משבר הקורונה ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

להלן התפתחות האשראי לציבור, לאחר הפרשה להפסדי אשראי לפי ענפי משק עיקריים

	30 בספטמבר		31 בדצמבר	
	2021	2020	השינוי	
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	99,672	89,753	9,919	11.1
אנשים פרטיים - אחר	26,644	25,412	1,232	4.8
בינוי ונדל"ן	83,553	69,542	14,011	20.1
מסחרי	27,349	27,048	301	1.1
תעשייה	21,621	19,991	1,630	8.2
אחר	66,685	63,595	3,090	4.9
סך הכל	325,524	295,341	30,183	10.2

למידע נוסף בנוגע להתפתחות האשראי וסיכוני האשראי לפי ענפי משק ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

סיכון אשראי בעייתי

להלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות

	30 בספטמבר		31 בדצמבר	
	2021	2020	2020	
	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל	חוץ מאזני
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
סיכון אשראי פגום, נטו	2,172	126	2,298	2,889
סיכון אשראי נחות, נטו	302	9	311	339
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת, נטו	3,093	285	3,378	3,299
סך הכל	5,567	420	5,987	6,527

	30 בספטמבר		31 בדצמבר	
	2021	2020	2020	
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
סיכון אשראי בעייתי מסחרי	6,551	7,807		
סיכון אשראי בעייתי קמעונאי	1,326	1,427		
סך הכל	7,877	9,234		
יתרת ההפרשה להפסדי אשראי	1,890	2,220		
אשראי בעייתי לאחר הפרשה להפסדי אשראי	5,987	7,014		

למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכוני אשראי וביאור 13](#).

לפרטים בדבר הנחיות הפיקוח על הבנקים במסגרת ההתמודדות עם נגיף הקורונה, ראה [ביאור 5.כג.1 בדוחות הכספיים השנתיים לשנת 2020](#).

ליום 30 בספטמבר 2021 יתרת סיכון האשראי הבעייתי הסתכמה לסך של כ-5,987 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-7,014 מיליון ש"ח ליום 31 בדצמבר 2020. עיקר הקיטון נובע מפירעונות של חובות פגומים.

ניירות ערך

השקעות הקבוצה בניירות ערך ב-30 בספטמבר 2021 הסתכמו ב-81.6 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-92.3 מיליארד ש"ח בסוף 2020, קיטון של 11.6%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לארבע קטגוריות: ניירות ערך למסחר, מניות וקרנות שאינן למסחר, אגרות חוב זמינות למכירה ואגרות חוב מוחזקות לפדיון.

למידע נוסף ראה [ביאור 1.0.1 בדוח הכספי לשנת 2020](#).

אופן חישוב השווי ההוגן

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

אגרות החוב בישראל הנקובות בשקלים ואינן סחירות משוערכות באמצעות מודל, מכיוון שאין שוק פעיל לאגרות החוב הללו.

להלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד

30 בספטמבר 2021				31 בדצמבר 2020			
אגרות חוב	אגרות חוב זמינות למכירה ^(א)	אגרות חוב וקרנות לא למסחר	מניות וקרנות לא למסחר	ניירות ערך למסחר ^(ב)	סך הכל	מוחזקות לפדיון	אגרות חוב זמינות למכירה ^(א)
במיליוני ש"ח							
אגרות חוב							
של ממשלת ישראל	4,062	26,493	1,453	32,008	3,919	34,821	3,144
של ממשלות זרות ^(ג)	-	17,876	-	17,876	-	19,893	223
של מוסדות פיננסיים בישראל	-	54	52	106	-	69	323
של מוסדות פיננסיים זרים ^(ד)	-	8,831	29	8,860	-	8,861	98
מגובי נכסים (ABS) או מגובי משכנתאות (MBS)	2,409	7,925	51	10,385	2,265	6,996	80
של אחרים בישראל	-	373	136	509	-	220	58
של אחרים זרים	1,750	5,285	61	7,096	818	6,067	46
מניות וקרנות נאמנות	4,714	26	4,740	4,335	61	4,396	4,033
סך כל ניירות הערך	8,221	66,837	4,714	1,808	81,580	7,002	4,335

(א) כולל רווחים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 1,239 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2020 - 2,062 מיליון ש"ח).

(ב) כולל רווחים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 1 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2020 - 52 מיליון ש"ח).

(ג) מזה: ממשלת ארה"ב בסך 11,430 מיליון ש"ח (31 בדצמבר 2020 - 11,534 מיליון ש"ח).

(ד) מרבית אגרות החוב של מוסדות פיננסיים זרים הינם מסוג Super-nationals, Sovereign and Agencies (SSA) או עם גיבוי מדינות.

ליום 30 בספטמבר 2021 כ-81.9% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה, כ-2.2% כתיק למסחר, כ-5.8% כמניות וקרנות שאינן למסחר וכ-10.1% כתיק לפדיון. כ-5.8% משווי ניירות הערך הינן השקעות במניות של חברות או קרנות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של המניות והקרנות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 1.5א](#).

התיק הזמין למכירה

1. בתקופה המדווחת חל קיטון ברווח כולל אחר בגין אגרות חוב זמינות למכירה בסך 541 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בהשוואה לגידול בסך של 636 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בתקופה המקבילה אשתקד.

2. בתקופה המדווחת נזקפו לרווח והפסד רווחים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 180 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בהשוואה לרווחים נטו בסך 311 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בתקופה המקבילה אשתקד.

היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של אגרות חוב המוחזקות בתיק הזמין למכירה ליום 30 בספטמבר 2021 מסתכמת בסכום חיובי של 806 מיליון ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת סכום חיובי של 1,163 מיליון ש"ח בסוף 2020. סכומים אלה מייצגים רווחים נטו (לאחר השפעת המס) שטרם מומשו לתאריכי הדוחות.

ביום 1 במרס 2021 סווגה חברת הבת בארה"ב יתרה של כ-750 מיליון ש"ח (225 מיליון דולר) מתיק אגרות חוב זמינות למכירה לתיק אגרות חוב מוחזקות לפדיון.

למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להון ראה [ביאור 5](#).

התיק למסחר

ב-30 בספטמבר 2021, בתיק למסחר יש כ-1.8 מיליארד ש"ח אגרות חוב, לעומת 4.0 מיליארד ש"ח אגרות חוב ב-31 בדצמבר 2020. נכון ל-30 בספטמבר 2021 התיק למסחר מהווה כ-2.2% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 4.4% ב-31 בדצמבר 2020.

בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בתקופה המדווחת בדוח רווח והפסד הפסדים בנטו שמומשו וטרם מומשו בסך של 23 מיליון ש"ח לעומת רווחים בנטו בסך 57 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

השקעות במניות ובקרנות

סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 30 בספטמבר 2021 בכ-4,740 מיליון ש"ח, מזה מניות וקרנות סחירות בסך של 2,981 מיליון ש"ח ושאינן סחירות 1,759 מיליון ש"ח.

מסך כל ההשקעות כ-4,714 מיליון ש"ח מסווגים בתיק שאינו למסחר וכ-26 מיליון ש"ח מסווגים בתיק למסחר.

ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 30 בספטמבר 2021 על סך של 412 מיליון ש"ח.

למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 5](#).

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות באגרות חוב מגובות נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאנים משכנתאות), שמדורג בדרוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ-10.4 מיליארד ש"ח (כ-3.2 מיליארד דולר) ל-30 בספטמבר 2021 לעומת 9.3 מיליארד ש"ח בסוף 2020. מתוך התיק הנ"ל ל-30 בספטמבר 2021 כ-7.9 מיליארד ש"ח (כ-2.4 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון.

התיק הזמין למכירה של השקעות באגרות חוב מגובי נכסים בחו"ל ליום 30 בספטמבר 2021 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ-5.5 מיליארד ש"ח. 92.81% מסך אגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדורגות, נכון למועד הדוח, בדירוג AAA.

נכון ליום 30 בספטמבר 2021 הסתכמה ירידת הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ-7 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים, מסתכם בכ-420 מיליון ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ-4.31 שנים בממוצע (מח"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות בסך של 2.4 מיליארד ש"ח, מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ-1.8 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ-5.5 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 5](#).

ב. השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-30 בספטמבר 2021 כ-43.9 מיליארד ש"ח (13.6 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל. 36.8 מיליארד ש"ח (11.4 מיליארד דולר) הינן מאגרות החוב המסווגות בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון. 98.44% מסך ניירות הערך הינן בדירוג השקעה והם כוללים בעיקר ניירות ערך של ממשלת ארה"ב, בנקים ומוסדות פיננסיים, אגרות חוב של חברות בדרוג השקעה והיתר בעיקר ניירות ערך של ממשלת ישראל.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה מוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

ליום 30 בספטמבר 2021 הסתכמה יתרת עליית הערך המצטברת בהון העצמי בגין אגרות חוב שאינם מגובות נכסים שהונפקו בחו"ל, ושהם בתיק הזמין למכירה ב-535 מיליון ש"ח (352 מיליון ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר ובתיק לפדיון. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים. 91.68% מניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-30 בספטמבר 2021 הסתכם ב-0.3 מיליארד ש"ח (כ-0.1 מיליארד דולר). ההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת, במידה שיש הפרש כזה, נזקף לרווח והפסד.

השקעות באגרות חוב - שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-30 בספטמבר 2021 ב-26.0 מיליארד ש"ח, מזה סך של 25.4 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-69.4% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.4 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.4 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חובית בסך של 24 מיליון ש"ח.

כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר רשומות למסחר וסחירות בבורסה.

למידע נוסף ראה [ביאור 5](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו ב-30 בספטמבר 2021 בכ-500.9 מיליארד ש"ח בהשוואה לסך של כ-427.1 מיליארד ש"ח ליום 30 בספטמבר 2020, גידול בשיעור של כ-17.3%, ובהשוואה לסך של כ-447.0 מיליארד ש"ח בסוף 2020, גידול של 12.0%.

פעילות חוץ-מאזינת בניירות ערך המוחזקים על ידי הציבור

	30 בספטמבר		31 בדצמבר	
	2021	2020	השינוי	2021
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
תיקי ניירות ערך ^(א)	989,652	843,017	146,635	17.4
נכסים בגינם ניתנים שירותי תפעול ^{(א),(ב),(ג)}				
קופות גמל ופנסיה	198,180	178,964	19,216	10.7
קרנות השתלמות	172,912	155,674	17,238	11.1

(א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעול ומשמורת.

(ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.

(ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שירותי ניהול תפעול, כולל יתרות הקופות של לקוחות מועצים בלאומי.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב

ביום 27 במאי 2021 פרסם הבנק תשקיף מדף בהתאם להיתר שהתקבל מהרשות לניירות ערך. תשקיף המדף יעמוד בתוקף לתקופה של שנתיים ממועד פרסומו.

ביום 8 בנובמבר 2021 דיווח הבנק כי הוא בוחן אפשרות לביצוע הנפקה לציבור של שתי סדרות חדשות של אגרות חוב רגילות של הבנק ורישומן למסחר בבורסה. נכון לתאריך הדוח טרם בוצעה הנפקה.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 8 בנובמבר 2021.

פדיון מוקדם של שטרי הון נדחים

ביום 30 בדצמבר 2020 החליט דירקטוריון הבנק לפדות בפדיון מוקדם מלא כתבי התחייבות נדחים סדרה 400 אשר הונפקו לציבור בינואר 2016. בהתאם לכך, ביום 21 בינואר 2021 נפדו כתבי התחייבויות בסך כ-0.9 מיליארד ש"ח. בעקבות ההחלטה על פדיון מוקדם מלא, שפורסמה ביום 30 בדצמבר 2020, כתבי התחייבות סדרה 400 לא הוכרו בהון הפיקוחי של הבנק ליום 31 בדצמבר 2020.

ביום 30 בדצמבר 2020 החליט דירקטוריון הבנק לפדות בפדיון מוקדם מלא גם את שטרי הון סדרות 200 ו-201 אשר הונפקו לציבור בפברואר 2010. בהתאם לכך, ביום 4 בפברואר 2021 נפדו שטרי הון סדרות 200 ו-201 בסך כולל של כ-2.3 מיליארד ש"ח. שטרי ההון נכללו בהון הפיקוחי של הבנק ליום 31 בדצמבר 2020, בהתאם להוראות המעבר שבהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299.

למידע נוסף ראה דיווחים מיידיים מיום 30 בדצמבר 2020, דיווח מיידי מיום 17 בינואר 2021, דיווח מיידי מיום 24 בינואר 2021 ודיווח מיידי מיום 7 בפברואר 2021.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-30 בספטמבר 2021 ב-41,787 מיליון ש"ח, לעומת 37,664 מיליון ש"ח בסוף 2020.

הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 של הפיקוח על הבנקים.

יחס הון למאזן ב-30 בספטמבר 2021 הינו 6.8%, זהה ליחס שדווח ב-31 בדצמבר 2020.

מבנה הלימות ההון^(א)

30 בספטמבר		31 בדצמבר	
2021	2020	2020	2020
במיליוני ש"ח			
הון לצורך חישוב יחס ההון			
42,946	38,086	39,262	הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים
10,292	13,341	12,297	הון רובד 2, לאחר ניכויים
53,238	51,427	51,559	סך הכל הון כולל
יתרות משוקללות של נכסי סיכון			
335,495	297,423	303,356	סיכון אשראי
5,111	5,314	5,313	סיכוי שוק
22,393	22,448	22,182	סיכון תפעולי
362,999	325,185	330,851	סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון
יחס ההון לרכיבי סיכון			
11.83%	11.71%	11.87%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון
14.67%	15.81%	15.58%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון

(א) למידע נוסף בגין מבנה הלימות ההון ראה [ביאור פא](#).

יחס הון עצמי רובד 1 ביום 30 בספטמבר 2021 הינו 11.83%, ירידה של כ-0.04% לעומת 31 בדצמבר 2020, וזאת על רקע גידול בתיק האשראי, אשר קוזז חלקית מגידול בהון עצמי רובד 1 בתקופה המדווחת. הגידול בהון עצמי רובד 1 בתקופה המדווחת נובע בעיקר מהרווח הנקי בתקופה, בניכוי דיבידנד.

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 201-211 (להלן בפרק זה: "ההוראות"). הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.

2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1

הון עצמי רובד 1 (Common Equity Tier 1) כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מונוטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים.

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

פירוט לגבי הדרישה הרגולטורית ליחס הון עצמי רובד 1 מזערי מופיע להלן בפסקת [הלימות ההון](#).

הון רובד 1

על פי הוראות הפיקוח על הבנקים, הון רובד 1 יכלול, בנוסף להון עצמי רובד 1, גם הון רובד 1 נוסף (Additional Tier 1), אשר מורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202.

יצוין כי עד כה לא נקבעה בישראל דרישה רגולטורית ליחס הון רובד 1 מזערי, ובקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון רובד 1 נוסף.

הון רובד 2

הון רובד 2 (Tier 2) כולל בעיקר מכשירי הון, ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי בכפוף לתקרה שנקבעה בהוראות.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כמפורט בהוראות, כך שהסכום המוכר בגינם בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 בדצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 בינואר 2022. בשנת 2021 תקרת ההכרה הינה 10%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 לצורך הכללתם בהון. הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

למידע בנוגע למכשירי הון רובד 2 שנפדו בשנת 2021 ראה פרק [אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים](#).

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות > מידע כספי > גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

הלימות ההון

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 24% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5% וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדיר" התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1, בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיר. ביום 6 באוקטובר 2021, פרסם הפיקוח על הבנקים עדכון לקובץ שאלות ותשובות בנושא "מגבלות למתן הלוואות לדיר", שבמסגרתו הובהר כי הדרישה להגדלת יעד ההון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיר מתייחסת ליעד הון עצמי רובד 1 בלבד ואין חובה ליישמה גם ביחס ליעד ההון הכולל. בהתאם, עודכן יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים בביאור 39.

חוזר להתאמות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) - הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 250

ביום 31 במרס 2020 פרסם בנק ישראל חוזר בנושא התאמות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) (הוראה מספר 250) (להלן: הוראת השעה). בהתאם להוראת השעה, תאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד שווה או עולה על 24% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יחזיק ביחס הון עצמי רובד 1 לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-9% וביחס הון כולל לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-12.5% (חלף 10% ו-13.5% בהתאמה, עובר לפרסום החוזר). הוראה זו חלה על לאומי.

ביום 15 בנובמבר 2020, במסגרת הוראת השעה, פרסם בנק ישראל חוזר להתאמת הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 218 בנושא "יחס המינוף", כך שתאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד הוא 24% או יותר מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יעמוד ביחס מינוף שלא יפחת מ-5.5% (חלף 6% עובר לפרסום החוזר). עם תום תוקף הוראת השעה, תמשיך ההקלה לחול עוד 24 חודשים, ובלבד שיחס המינוף לא יפחת מיחס המינוף במועד תום תוקף ההוראה או יחס המינוף המינימאלי שחל על התאגיד הבנקאי טרם הוראת השעה, הנמוך מביניהם. הוראה זו חלה על לאומי מיום פרסום החוזר.

על רקע המשך התפתחות אירוע נגיף הקורונה והשלכותיו על הכלכלה בעולם ובישראל, החליט הפיקוח על הבנקים ביום 22 במרס 2021 להאריך בתקופה נוספת של שישה חודשים את תוקף הוראת השעה, עד ליום 30 בספטמבר 2021, וביום 30 בספטמבר 2021, פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר נוסף להארכת תוקפה של הוראת השעה עד ליום 31 בדצמבר 2021 (תום תוקף ההוראה).

תוקף ההקלה ביעדי ההון יהיה עד תום 24 חודשים מתום תוקף ההוראה, ובלבד שיחסי ההון של התאגיד הבנקאי לא יפחתו מיחסי ההון במועד תום תוקף ההוראה או יחסי ההון המזעריים שחלים על התאגיד הבנקאי טרם הוראת השעה, הנמוך מביניהם. כמו כן נקבע כי בתקופת ששת החודשים מתום תוקף הוראת השעה, הפחתה ביחסי ההון של עד 0.3% לא תחשב כחריגה מיחסי ההון הנדרשים, בכפוף לתכנון הון מוקפד ושמרני ולדיווח לפיקוח על הבנקים.

במסגרת הוראת השעה נקבע כי בגין הלוואות לדיוור אשר יועמדו בתקופת המשבר (החל מיום 19 במרס 2020 ועד תום תוקף ההוראה), לא תחול דרישת ההון הנוספת בשיעור של 1% מיתרת הלוואה, הקבועה בסעיף 14א. להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 בנושא מגבלות למתן הלוואות לדיוור. תוקף הוראה זו הוארך עד ליום 30 בספטמבר 2021, במסגרת החוזר מיום 22 במרס 2021 להארכת תוקף הוראת השעה.

בהתאם לחוזר שפרסם הפיקוח על הבנקים ביום 30 בספטמבר 2021, החל מיום 1 באוקטובר 2021, תשוב לחול דרישת ההון הנוספת בשיעור 1% בגין הלוואות למטרת דיוור, אך נותרה ההקלה בגין הלוואות לדיוור שלא לצורך רכישת זכות במקרקעין (הלוואות לכל מטרה).

בהתאם להוראת השעה, דרישות ההון המזעריות שחלות על הבנק ליום 30 בספטמבר 2021 הינן 9.18% ליחס הון עצמי רובד 1 (בתוספת דרישת ההון בגין יתרת הלוואות לדיוור) ו-12.50% ליחס ההון הכולל.

בחוזרים שפרסם הפיקוח על הבנקים ביום 26 ביולי 2021 וביום 30 בספטמבר 2021 הותר למערכת הבנקאית לחזור לחלק דיבידנדים, ונקבע כי על הבנקים לנקוט גישה זהירה ושמרנית בעת החלטה על חלוקת דיבידנד או רכישה עצמית של מניות. לעמדת הפיקוח על הבנקים, חלוקה בסכום הגבוה מ-30% מרווחי הבנק בשנת 2020 ובשנת 2021 לא תיחשב כתכנון הון זהיר ושמרני. בנוסף, ציין הפיקוח על הבנקים כי אי עמידה ביחס המינוף הנדרש ושימוש בהקלה ביחס המינוף לא תהווה חסם לחלוקת דיבידנד בכפוף לתכנון הון הכולל חזרה ליחס המינוף הנדרש.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי ההנהלה ודירקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון, כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחנת גם תחת מבחני רגישות ותרשישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדי הון לעת אירוע תרחיש קיצון. לפירוט תהליך ה-ICAAP והשימוש במבחני קיצון, ראה [דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיום 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

לאור הוראת השעה, ובהתאם להפחתה בדרישות הרגולטוריות המזעריות החלות על הבנקים בעקבות משבר הקורונה, כמפורט לעיל, החליט דירקטוריון הבנק ביום 16 באפריל 2020 לקבוע כי יעד הון עצמי רובד 1 הפנימי יעמוד על 9.5% חלף 10.5%.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 16 באפריל 2020 (אסמכתא: 01-034294-2020).

מדיניות חלוקת דיבידנד

מדיניות חלוקת הדיבידנד של הבנק, שאושרה על ידי דירקטוריון הבנק ביום 6 במרס 2019, קובעת כי מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 50% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

במסגרת יישום מדיניות זו, ועד להחלטת הדירקטוריון מיום 16 באפריל 2020 להפסיק את חלוקת הדיבידנד ואת המשך ביצוע תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק על רקע פרוץ משבר הקורונה, נהג הבנק לחלק דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי הרבעוני ולבצע מעת לעת תכניות לרכישה עצמית של מניות.

כאמור לעיל, עמדת הפיקוח על הבנקים היא כי חלוקה בסכום הגבוה מ-30% מרווחי הבנק בשנת 2020 ובשנת 2021 לא תיחשב כתכנון הון זהיר ושמרני. לאחר שבחודש ספטמבר 2021 חילק הבנק סכום של כ-630 מיליון ש"ח השווה לכ-30% מרווחיו לשנת 2020, ולאור עודפי ההון הגבוהים של הבנק, ביום 15 בנובמבר 2021, אישר הדירקטוריון חלוקת דיבידנד בסך 1,367 מיליון ש"ח, המהווים כ-30% מהרווח הנקי לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2021. סכום הדיבידנד שאושר לכל מניה בת 1 ש"ח ע.ג. מהווה כ-94.115 אגורות. הדירקטוריון קבע את יום 29 בנובמבר 2021 כיום הקובע לעניין תשלום דיבידנד ואת יום 12 בדצמבר 2021 כיום התשלום.

למידע נוסף ולמידע בנוגע למדיניות חלוקת הדיבידנד של הבנק ראה פרק [הון והלימות ההון בדוח הדירקטוריון בדוחות הכספיים השנתיים לשנת 2020](#).

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה	דיבידנד ששולם במזומן
		באגורות	במיליוני ש"ח
26 בנובמבר 2019	22 בדצמבר 2019	20.87	306
26 בפברואר 2020	23 במרס 2020	20.29	297
12 באוגוסט 2021	2 בספטמבר 2021	43.36	630

התאמות להון עצמי רובד 1

מדידת ההתחייבות בגין זכויות עובדים

למידע בנוגע למדידת ההתחייבות לעובדים ראה פרק [הון והלימות ההון בדוח הדירקטוריון בדוחות הכספיים השנתיים לשנת 2020](#).

למידע בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית

בשנים 2016 ו-2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתבים בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" בכח אדם ובתחום הנדל"ן. על פי המכתבים, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעתן של תכניות התייעלות על ההון הפיקוחי על פני חמש שנים בקו ישר. תוקף המכתבים הוא עד ליום 31 בדצמבר 2021, במטרה לאפשר גיבוש תכניות התייעלות נוספות.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2021 יוחסו להון הפיקוחי 100% מעלויות תכנית זו.

ביולי 2017 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2021 מיוחסים להון הפיקוחי 85% מעלויות תכנית זו.

במסגרת ההבנות הנוגעות להסכם הקיבוצי המיוחד שנחתם עם ארגון העובדים ביולי 2019, אישר דירקטוריון הבנק תכנית פרישה מרצון, שעלותה הסתכמה בכ-167 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2021 מיוחסים להון הפיקוחי 45% מעלויות תכנית זו.

שינויים רגולטוריים ונוספים במדידת דרישות ההון

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת של "באזל 3" להלימות ההון. במסגרת העדכונים, אשר לעתים מקבלים את הכינוי "באזל 4", נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכוני השוק. במרס 2020 פורסמה הודעה מטעם הגוף המפקח על ועדת באזל, שלפיה היישום של הסטנדרטים השונים הכלולים במסגרת העדכון הכוללת, יידחה בשנה ויחל ב-1 בינואר 2023. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו הוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

באפריל 2019 הודיע הפיקוח על הבנקים על הכוונה להתחיל ליישם הנחיות של ועדת באזל משנת 2014 בנושא "הגישה הסטנדרטית לחישוב חשיפה לסיכון אשראי צד נגדי" (SA-CCR), בתאריך 1 ביוני 2021 או שנה לאחר תאריך היישום בפועל באיחוד האירופי, המאוחר מביניהם. בחודשים פברואר, מרס ואוקטובר 2021 פרסם הפיקוח על הבנקים טיוטות חוזרים ליישום הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 203A ו-208A, על פיהן תאריך היישום של הוראה 203A צפוי להיות 1 ביולי 2022 ושל הוראה 208A מיום 1 בינואר 2023. הבנק בוחן את ההשפעות של טיוטות החוזרים וממשיך בהיערכותו ליישומן. בשלב זה לא ניתן לאמוד באופן מהימן את השפעתן הצפויה.

חוזר בנושא "הון פיקוחי" - השפעת יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים" לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299, וחוזר בנושא "הפסדי אשראי צפויים ממכשירים פיננסיים"

בדצמבר 2020 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "הון פיקוחי" - השפעת יישום כללי החשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים". במסגרת החוזר נקבעו הוראות מעבר שיחולו על השפעת האימוץ לראשונה של הכללים החדשים בנושא הפסדי אשראי צפויים וזאת על מנת להפחית השפעות בלתי צפויות של יישום הכללים על ההון הפיקוחי.

כמו כן, פרסם הפיקוח על הבנקים בפברואר 2021 חוזר בנושא "הפסדי אשראי צפויים ממכשירים פיננסיים", להתאמת מספר הוראות ניהול בנקאי תקין לכללים החדשים בנושא הפסדי אשראי צפויים. בין היתר, עודכנה הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 בנושא מדידה והלימות הון - הון פיקוחי, כך שתאגידים בנקאיים ידרשו, החל מיום 1 בינואר 2022, לנכות מהון עצמי רובד 1 סכומים בגין הלוואות לדיור שמסווגות לאורך זמן כהלוואות שאינן צוברות. במסגרת חוזר זה גם בוטלה בין היתר הדרישה לחישוב הפרשה קבוצתית בשיעור מזערי של 0.35% בגין הלוואות לדיור וכן בוטלה הדרישה לחישוב הפרשה מזערית לפי שיטת עומק הפיגור.

ההוראות החדשות ייושמו מיום 1 בינואר 2022. בהתאם להוראות המעבר שפרסם הפיקוח על הבנקים, אם כתוצאה מהיישום לראשונה יחול קיטון בהון עצמי רובד 1 של הבנק, ניתן יהיה להוסיף באופן חלקי בהון עצמי רובד 1 (כלומר להוסיף חזרה להון עצמי רובד 1) את הקיטון בהון העצמי רובד 1 שיירשם במועד היישום לראשונה, וזאת על פני שלוש שנים (תוספת של 75% בשנת היישום לראשונה, עם קיטון של 25% מדי שנה, עד לתוספת של 0% ב-1 בינואר של שנת היישום הרביעית).

הבנק ממשיך לבחון את השפעת יישום ההוראות החדשות על דוחותיו הכספיים ולהיערך ליישום הכללים החדשים, ולפיכך לא ניתן לאמוד בשלב זה באופן מהימן את השפעתם הצפויה.

למידע נוסף בגין יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים ראה [ביאור 2.1.1](#).

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים ליום 30 בספטמבר 2021 בכ-363 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1 מיליארד ש"ח בנכסי הסיכון, יקטין את יחס הון עצמי רובד 1 ויחס הון כולל בכ-0.03% ו-0.04% בהתאמה.
- שינוי הון עצמי רובד 1 - הון עצמי רובד 1 ליום 30 בספטמבר 2021 מסתכם בכ-43.0 מיליארד ש"ח. קיטון ב-100 מיליון ש"ח בהון עצמי רובד 1, יקטין את יחס הון עצמי רובד 1 ויחס הון כולל בכ-0.03%.
- שינוי בשער החליפין - פיחות של 1% בשער החליפין של השקל מול כל המטבעות יקטין את יחס הון עצמי רובד 1 ואת יחס ההון הכולל בכ-0.02%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של כ-0.06% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, השפעה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

להערכת הבנק בדבר ההשפעה הצפויה של השלמת הסכם המיזוג בין Bank Leumi Corporation לבין Valley National Bancorp על יחסי ההון של לאומי, ראה להלן בפרק [חברות מוחזקות עיקריות](#).

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

יחס מינוף

יחס המינוף מחושב באחוזים ומוגדר כמדידת ההון הרגולטורי מחולק במדידת החשיפה. ההון הרגולטורי לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רובד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, בהתאם להתאמות פיקוחיות לעניין חישוב ההון. מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. יחס המינוף הינו מדד משלים ליחס ההון ומהווה מגבלה נוספת על רמת המינוף של המגזר הבנקאי.

יחס המינוף עשוי להיות מושפע מהשינויים בהון הרגולטורי של הבנק. בין היתר, בחישוב יחס המינוף הובאה בחשבון השפעה של יישום תכנית ההתייעלות והתאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

	30 בספטמבר		31 בדצמבר
	2021	2020	2020
במיליוני ש"ח			
בנתוני המאוחד			
הון רובד 1	42,946	38,086	39,262
סך החשיפות	666,818	572,012	597,538
יחס מינוף			
יחס מינוף	6.44%	6.66%	6.57%
יחס מינוף מזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים ^(א)	5.50%	6.00%	5.50%

למידע נוסף בנושא הלימות הון ומינוף ראה [ביאור 9](#).

(א) למידע נוסף אודות התאמות להוראת השעה בנושא יחס המינוף, ראה סעיף [התאמות להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 250](#) לעיל.

יחס המינוף ב-30 בספטמבר 2021 הינו 6.44%, ירידה של כ-0.13% לעומת 31 בדצמבר 2020. הירידה נובעת בעיקר מעלייה בחשיפה המאזנית (בעיקר מאשראי לציבור ומזומנים ופיקדונות בבנקים).

מגזרי פעילות - גישת ההנהלה

דיווח מגזרי פעילות על פי גישת ההנהלה מציג את תוצאות הבנק בחלוקה לקווי עסקים, בהתאם למבנה הארגוני של הבנק. קווי העסקים מתמחים במתן שירות למגזרי לקוחות בעלי מאפיינים וצרכים דומים.

למידע נוסף בדבר קווי עסקים בגישת הנהלה ראה פרק [מגזרי פעילות בדוחות הכספיים לשנת 2020](#).

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	בנק									
			אנשים פרטיים	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית, נטו:												
מחיצוניים	277	271	897	1,445	355	243	277	74	-	31	246	2,671
בינמגזרי	199	22	(548)	(327)	(2)	(72)	(41)	457	(2)	1	(14)	-
הכנסות ריבית, נטו	476	293	349	1,118	353	171	236	531	(2)	32	232	2,671
הכנסות שאינן מריבית	349	112	4	465	111	52	83	151	127	185	66	1,240
סך כל ההכנסות	825	405	353	1,583	464	223	319	682	125	217	298	3,911
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	(47)	(130)	(60)	(237)	(57)	(54)	23	(19)	(9)	6	(12)	(359)
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	697	252	82	1,031	173	69	37	106	205	47	187	1,855
רווח (הפסד) לפני מס	175	283	331	789	348	208	259	595	(71)	164	123	2,415
הפרשה למס	60	97	113	270	119	71	89	204	51	47	28	879
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	115	186	218	519	229	137	170	392	(122)	142	84	1,551

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020												
בנק												
סך הכל	חברות בנות כח"ל	חברות בנות בארץ	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	אנשים פרטיים	
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית, נטו:												
2,216	224	24	-	94	218	224	288	1,144	595	281	268	מחיצוניים
-	(2)	5	(6)	179	(32)	(54)	10	(100)	(301)	9	192	בינמגזרי ^(א)
2,216	222	29	(6)	273	186	170	298	1,044	294	290	460	הכנסות ריבית, נטו
1,253	66	87	112	314	74	61	99	440	6	109	325	הכנסות שאינן מריבית ^(א)
3,469	288	116	106	587	260	231	397	1,484	300	399	785	סך כל ההכנסות
547	122	(7)	(1)	(5)	68	166	49	155	53	59	43	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
1,749	193	45	221	93	31	59	172	935	62	234	639	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
1,173	(27)	78	(114)	499	161	6	176	394	185	106	103	רווח (הפסד) לפני מס
432	(5)	20	(7)	171	55	2	60	136	64	36	36	הפרשה (הטבה) למס
750	(21)	65	(107)	329	106	4	116	258	121	70	67	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק

(א) החל מרבעון ראשון 2021 הוחלט על הקצאת חלק מהותי מפעילות ניהול הנכסים וההתחייבויות למרכזי הרווח השונים. על מנת להציג מידע בר השוואה בוצע סיווג מחדש למספרי ההשוואה.

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021												
											בנק	
אנשים פרטיים	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות בנות בארץ	חברות בנות בחו"ל	סך הכל	
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית, נטו:												
מחיצוניים	797	800	2,561	4,158	1,030	784	794	222	7	79	719	7,793
בינמגזרי	597	55	(1,560)	(908)	(15)	(252)	(113)	1,300	(3)	2	(11)	-
הכנסות ריבית, נטו	1,394	855	1,001	3,250	1,015	532	681	1,522	4	81	708	7,793
הכנסות שאינן מריבית	1,055	335	14	1,404	338	165	239	780	276	756	188	4,146
סך כל ההכנסות	2,449	1,190	1,015	4,654	1,353	697	920	2,302	280	837	896	11,939
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	(54)	(215)	(85)	(354)	(101)	(209)	(103)	36	(9)	10	1	(729)
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	2,078	732	239	3,049	544	206	102	313	633	149	556	5,552
רווח (הפסד) לפני מס	425	673	861	1,959	910	700	921	1,953	(344)	678	339	7,116
הפרשה למס	145	230	294	669	311	239	315	668	132	171	77	2,582
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	280	443	567	1,290	599	461	606	1,288	(476)	559	231	4,558
יתרות ליום 30 בספטמבר 2021												
אשראי לציבור, נטו	29,774	24,916	100,906	155,596	49,011	39,376	40,391	12,070	5,034	992	23,054	325,524
פיקדונות הציבור	185,382	50,405	-	235,787	84,986	31,619	12,771	111,054	3	-	24,656	500,876

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020											
בנק											
אנשים פרטיים	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות בנות בארץ	חברות בנות בחו"ל	סך הכל
במיליוני ש"ח											
הכנסות ריבית, נטו:											
מחיצוניים	846	865	1,480	3,191	810	672	613	401	-	94	6,506
בינמגזרי ^(א)	593	26	(629)	(10)	89	(162)	(87)	173	3	13	-
הכנסות ריבית, נטו	1,439	891	851	3,181	899	510	526	574	3	107	6,506
הכנסות שאינן מריבית ^(א)	1,027	350	30	1,407	320	181	233	388	113	139	2,980
סך כל ההכנסות	2,466	1,241	881	4,588	1,219	691	759	962	116	246	9,486
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	332	483	197	1,012	305	608	162	(9)	(25)	1	2,282
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	1,945	728	182	2,855	472	171	91	287	634	133	5,221
רווח (הפסד) לפני מס	189	30	502	721	442	(88)	506	684	(493)	112	1,983
הפרשה (הטבה) למס	65	10	172	247	151	(30)	173	234	(67)	22	752
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	124	20	330	474	291	(58)	333	451	(426)	84	1,212
יתרות ליום 30 בספטמבר 2020											
אשראי לציבור, נטו	27,319	24,247	89,332	140,898	42,518	39,369	29,063	5,723	5,216	744	228,433
פיקדונות הציבור	180,897	45,601	-	226,498	64,963	24,648	8,410	78,153	4	-	24,439

(א) החל מרבעון ראשון 2021 הוחלט על הקצאת חלק מהותי מפעילות ניהול הנכסים וההתחייבויות למרכזי הרווח השונים. על מנת להציג מידע בר השוואה בוצע סיווג מחדש למספרי ההשוואה.

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2020												
בנק											סך הכל	
אנשים פרטיים	עסקים קטנים	משכנתאות	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות בנות בארץ	חברות בנות בחו"ל	סך הכל		
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית, נטו:												
מחיצוניים	1,126	1,142	2,047	4,315	1,118	880	834	510	-	128	938	8,723
בימגזר ^(א)	774	38	(891)	(79)	103	(205)	(111)	287	-	7	(2)	-
הכנסות ריבית, נטו	1,900	1,180	1,156	4,236	1,221	675	723	797	-	135	936	8,723
הכנסות שאינן מריבית ^(א)	1,362	459	38	1,859	428	244	312	879	127	254	263	4,366
סך כל ההכנסות	3,262	1,639	1,194	6,095	1,649	919	1,035	1,676	127	389	1,199	13,089
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	333	482	178	993	352	762	210	(18)	(33)	4	282	2,552
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	2,610	951	245	3,806	667	227	125	382	871	190	778	7,046
רווח (הפסד) לפני מס	319	206	771	1,296	630	(70)	700	1,312	(711)	195	139	3,491
הפרשה (הטבה) למס	109	70	264	443	215	(24)	239	448	(45)	41	39	1,356
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	210	136	507	853	415	(46)	461	866	(666)	139	80	2,102
יתרות ליום 31 בדצמבר 2020												
אשראי לציבור, נטו	27,530	24,253	91,313	143,096	44,626	39,389	31,559	8,700	5,339	790	21,842	295,341
פיקדונות הציבור	181,676	47,710	-	229,386	65,775	28,390	10,149	90,938	5	-	22,388	447,031

(א) החל מרבעון ראשון 2021 הוחלט על הקצאת חלק מהותי מפעילות ניהול הנכסים וההתחייבויות למרכזי הרווח השונים. על מנת להציג מידע בר השוואה בוצע סיווג מחדש למספרי השוואה.

מגזרי פעילות פיקוחיים

לגבי תיאור מגזרי הפעילות העיקריים ראה פרק [מגזרי פעילות פיקוחיים בדוחות הכספיים לשנת 2020](#).

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021										
פעילות ישראל										סך הכל
משקי בית										פעילות חו"ל
										סך הכל
הלוואות לדיוור	אחר	בנקאות פרטית	עסקים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר		
במיליוני ש"ח										
הכנסות ריבית, נטו	286	341	12	457	192	399	12	745	(2)	229
2,671										
הכנסות שאינן מריבית	13	240	40	197	78	141	43	302	119	67
1,240										
סך כל ההכנסות	299	581	52	654	270	540	55	1,047	117	296
3,911										
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	(63)	(49)	-	(125)	(54)	(42)	6	(19)	-	(13)
(359)										
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	82	646	22	376	115	107	60	92	170	185
1,855										
רווח (הפסד) לפני מס	280	(16)	30	403	209	475	(11)	974	(53)	124
2,415										
הפרשה (הטבה) למס	104	(3)	11	151	78	178	(4)	366	(31)	29
879										
רווח נקי (הפסד) המיוחס לכעלי מניות הבנק	176	(13)	19	252	131	297	(7)	634	(22)	84
1,551										
לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020										
פעילות ישראל										סך הכל
משקי בית										פעילות חו"ל
										סך הכל
הלוואות לדיוור	אחר	בנקאות פרטית	עסקים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר		
במיליוני ש"ח										
הכנסות ריבית, נטו	258	366	13	442	176	369	9	363	(1)	221
2,216										
הכנסות שאינן מריבית	14	222	37	187	67	134	41	477	5	69
1,253										
סך כל ההכנסות	272	588	50	629	243	503	50	840	4	290
3,469										
הוצאות בגין הפסדי אשראי	51	4	-	106	53	207	-	2	-	124
547										
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	59	593	20	371	103	100	59	77	174	193
1,749										
רווח (הפסד) לפני מס	162	(9)	30	152	87	196	(9)	761	(170)	(27)
1,173										
הפרשה (הטבה) למס	60	(4)	11	56	32	72	(2)	276	(62)	(7)
432										
רווח נקי (הפסד) המיוחס לכעלי מניות הבנק	102	(5)	19	96	55	124	(7)	493	(108)	(19)
750										

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021											
פעילות ישראל											סך הכל
משקי בית											
הלוואות לדיור	אחר	בנקאות פרטית	עסקים קטנים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	פעילות חו"ל	סך הכל	
במיליוני ש"ח											
הכנסות ריבית, נטו	828	1,022	33	1,330	568	1,160	37	2,110	(3)	708	7,793
הכנסות שאינן מריבית	42	715	125	600	234	421	134	1,454	234	187	4,146
סך כל ההכנסות הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	870	1,737	158	1,930	802	1,581	171	3,564	231	895	11,939
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	(91)	(57)	-	(233)	(117)	(227)	5	(10)	-	1	(729)
רווח (הפסד) לפני מס	238	1,897	72	1,168	344	320	175	266	518	554	5,552
הפרשה (הטבה) למס	723	(103)	86	995	575	1,488	(9)	3,308	(287)	340	7,116
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	263	(36)	31	367	212	546	(4)	1,203	(78)	78	2,582
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	460	(67)	55	628	363	942	(5)	2,160	(209)	231	4,558
יתרה ליום 30 בספטמבר 2021											
אשראי לציבור, ברוטו	99,970	27,178	406 ^(א)	55,653	32,468	88,397	2,714	-	-	23,423	330,209
פיקדונות הציבור	-	121,770	26,017	84,371	60,150	82,539	101,373	-	-	24,656	500,876
לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020											
פעילות ישראל											סך הכל
משקי בית											
הלוואות לדיור	אחר	בנקאות פרטית	עסקים קטנים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	פעילות חו"ל	סך הכל	
במיליוני ש"ח											
הכנסות ריבית, נטו	737	1,141	50	1,384	539	1,057	59	841	(7)	705	6,506
הכנסות שאינן מריבית	46	694	111	579	217	399	166	551	13	204	2,980
סך כל ההכנסות הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	783	1,835	161	1,963	756	1,456	225	1,392	6	909	9,486
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	189	237	-	623	263	740	(2)	3	-	229	2,282
רווח (הפסד) לפני מס	180	1,786	60	1,105	311	286	171	220	524	578	5,221
הפרשה (הטבה) למס	414	(188)	101	235	182	430	56	1,169	(518)	102	1,983
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	148	(69)	36	83	67	153	21	454	(161)	20	752
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	266	(119)	65	152	115	277	35	710	(357)	68	1,212
יתרה ליום 30 בספטמבר 2020											
אשראי לציבור, ברוטו	88,044	26,394	309 ^(א)	50,106	28,728	73,973	637	-	-	23,270	291,461
פיקדונות הציבור	-	120,807	26,453	74,131	46,798	63,416	71,071	-	-	24,439	427,115

(א) כולל יתרת הלוואות לדיור ליום 30 בספטמבר 2021 בסך 158 מיליון ש"ח, וליום 30 בספטמבר 2020 בסך 109 מיליון ש"ח.

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2020										
פעילות ישראל										סך הכל
משקי בית										
הלוואות לדיור	אחר	בנקאות פרטית	עסקים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר		
במיליוני ש"ח										
הכנסות ריבית, נטו	995	1,499	57	1,802	724	1,441	73	1,202	(6)	8,723
הכנסות שאינן מריבית	61	923	151	773	290	549	207	1,127	22	4,366
סך כל ההכנסות	1,056	2,422	208	2,575	1,014	1,990	280	2,329	16	13,089
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	174	271	-	569	285	1,001	(1)	(29)	-	2,552
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	243	2,345	83	1,531	421	376	231	321	717	7,046
רווח (הפסד) לפני מס	639	(194)	125	475	308	613	50	2,037	(701)	3,491
הפרשה (הטבה) למס	236	(73)	47	177	117	219	19	804	(229)	1,356
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	403	(121)	78	298	191	394	31	1,220	(472)	2,102
יתרה ליום 31 בדצמבר 2020										
אשראי לציבור, ברוטו	90,133	26,212	320 ^(נ)	50,658	29,502	77,154	4,386	-	-	300,631
פיקדונות הציבור	-	121,146	26,082	77,259	47,145	72,512	80,499	-	-	447,031

(א) כולל יתרת הלוואות לדיור ליום 31 בדצמבר 2020 בסך 103 מיליון ש"ח.

חברות מוחזקות עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידים ריאליים העוסקים בפעילות לא בנקאית.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-30 בספטמבר 2021 בכ-11,534 מיליון ש"ח בהשוואה ל-10,818 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2020 והתרומה של החברות המוחזקות בתשעת החודשים הראשונים של 2021 לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה ברווח בסך 777 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 111 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-30 בספטמבר 2021 בכ-7,812 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-7,243 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2020. התרומה של החברות המאוחדות בארץ לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בתשעת החודשים הראשונים של 2021 ברווח בסך 559 מיליון ש"ח, בהשוואה לרווח בסך 84 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

לאומי פרטנרס בע"מ

בהמשך להגדלת היקף ההשקעות הריאליות בקבוצת לאומי וכחלק מהליך שינוי מבני בשנת 2020, בחודש מרס 2021 הנפיקה לאומי פרטנרס שטרי הון ללאומי אחזקות פיננסיות בע"מ בסך כולל של 885 מיליון ש"ח. השטרות אינם נושאים ריבית ו/או הצמדה ויפרעו לפי דרישת לאומי אחזקות פיננסיות אך בכל מקרה לא לפני חלוף 5 שנים ממועד ההנפקה.

ביום 19 ביולי 2020 הודיע בנק ישראל לבנק כי בנוגע למגבלה הקבוצתית על ההשקעות הריאליות, על הבנק לפעול בהתאם לתיאבון הסיכון שיקבע בנושא, בכפוף להליכי בחינה ואתגור שיבוצעו על ידי קווי ההגנה לרבות הביקורת הפנימית ובכפוף לעמידה במגבלת השקעות ראליות, בהתאם לסעיף 23א' לחוק הבנקאות רישוי.

למידע נוסף ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות כדוחות הכספיים לשנת 2020](#).

מכירת מניות ריטיילורס

ביום 13 במאי 2021 מימשה לאומי פרטנרס בע"מ אופציה שהוקצתה לה בד בבד עם השקעתה בחברת ריטיילורס בע"מ. הרווח לפני מס שהבנק רשם בתקופה המדווחת בגין המניות שנמכרו ובגין שערוך המניות שנותרו הסתכם בכ-130 מיליון ש"ח.

למידע נוסף ראה [ביאור 16.ג](#).

מכירת מניות איירונסורס

ביום 28 ביוני 2021 מכרה לאומי פרטנרס, 1,290,230 מניות של חברת איירונסורס בע"מ במסגרת מיזוג של איירונסורס עם חברת SPAC, והפיכת איירונסורס לחברה נסחרת בבורסת ניו-יורק. ללאומי פרטנרס נשארה, לאחר השלמת המיזוג ומכירת המניות האמורה לעיל, החזקה במניות איירונסורס בשיעור של כ-0.75%. על מניות אלו חלות הוראות חסימה חוזיות למשך 6 חודשים החלות על בעלי מניות של איירונסורס.

הרווח לפני מס שהבנק רשם בתקופה המדווחת בגין המניות שנמכרו (בהתבסס על מחיר המניות במיזוג) ובגין שערוך המניות שנותרו הסתכם בכ-267 מיליון ש"ח.

למידע נוסף ראה [ביאור 16.ג](#).

הסכם השקעה באורשי

ביום 28 ביוני 2021 התקשרה לאומי פרטנרס בע"מ עם חברת אורשי גש בע"מ (להלן: "אורשי") ובעלי השליטה באורשי (להלן: "בעלי השליטה"), בהסכם לרכישת 20% ממניותיה של אורשי בתמורה לסך של כ-40 מיליון ש"ח (בדרך של הקצאה פרטית ושל רכישת מניות מבעלי השליטה).

עם חתימת הסכם ההשקעה קיבל הבנק, ללא תמורה, אופציה לרכישת 55% ממניותיה של אורשי, אשר תהיה ניתנת למימוש לאחר שלוש עד ארבע וחצי שנים ממועד השלמת ההשקעה, וזאת כנגד תמורה שתיקבע לפי שווי חברה של 429 מיליון ש"ח או 525 מיליון ש"ח, בהתאם למועד המימוש ("האופציה הראשונה").

במועד מימוש האופציה הראשונה תעמוד לבנק אופציה נוספת לרכוש את יתרת מניותיהם של בעלי השליטה (25%), אשר תהיה ניתנת למימוש בכל עת במהלך 18 חודשים ממועד מימוש האופציה הראשונה כנגד תמורה שתיקבע לפי שווי החברה ("האופציה השנייה"). במקרה שהבנק לא יממש את האופציה השנייה, תעמוד לבעלי השליטה אופציה למכור לבנק את כל מניותיהם באורשי, כנגד תמורה בסך השווה ל-90% מתמורת מימוש האופציה השנייה. אופציה זו תהיה ניתנת למימוש במשך 180 ימים החל מסיום תקופת האופציה השנייה.

ביום 2 בנובמבר 2021 התקבלה בבנק החלטת רשות התחרות, המאשרת את עסקת ההשקעה, לתקופה של שלוש שנים. נכון למועד פרסום הדוח, טרם התקיימו יתר התנאים המתלים הנדרשים להשלמת העסקה.

למידע נוסף ראה [ביאור 16.ד](#).

חברות מאוחדות בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בשלוחות בחו"ל ב-30 בספטמבר 2021 הסתכם ב-3,688 מיליון ש"ח בהשוואה ל-3,543 מיליון ש"ח בסוף 2020.

התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בתשעת החודשים הראשונים של 2021 הסתכמה ברווח בסך 215 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 26 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

במהלך חודש מרס 2021 התקבל אישור מהרגולטור הסיני לסגירת הנציגות שהפעיל הבנק בסין. הסגירה המלאה של הנציגות הושלמה במהלך חודש מאי 2021.

למידע נוסף בנוגע לתביעות משפטיות ונושאים אחרים הקשורים לחברות מאוחדות ראה [ביאור 10](#).

בנק לאומי ארה"ב

ביום 23 בספטמבר 2021 התקשר Bank Leumi Corporation ("BLC"), תאגיד אמריקאי (המוחזק בשיעור של 85% בידי הבנק) המחזיק בשליטה מלאה ב-BLUSA, בהסכם מיזוג עם Valley National Bancorp ("Valley"). בעסקה שמשקפת שווי של כ-1.2 מיליארד דולר ל-BLUSA (כ-140% על ההון העצמי).

Valley הינה חברת החזקות בנקאית שמחזיקה ב-Valley National Bank ("Valley Bank"). הוקם בשנת 1927. עם השלמתה של העסקה, צפוי Valley Bank להפוך לאחד מ-29 הבנקים האמריקאיים הגדולים, שמניותיהם נסחרות בנאסד"ק.

עם השלמת העסקה וביצוע הליכי המיזוג, BLC תמוזג ל-Valley ו-BLUSA תמוזג ל-Valley Bank ("הסכם המיזוג").

התמורה בגין העסקה תשולם לבנק במניות Valley (90% מהתמורה) והיתרה במזומן. לאחר השלמת העסקה צפוי הבנק להחזיק כ-14.2% מהון המניות של Valley וצפוי להיות בעל המניות הגדול ביותר ב-Valley, אך לא בעל שליטה.

הרווח שצפוי לבנק מהשלמת העסקה הינו בין 750-650 מיליון ש"ח לאחר מס. הרווח הסופי ייקבע בהתאם למחיר המניה, ההון העצמי של BLC ושער החליפין בסמוך למועד ההשלמה.

במקביל לחתימת הסכם המיזוג, נקשר הבנק בהסכם בעלי מניות עם Valley, במסגרתו סוכמו, בין היתר, התנאים הבאים:

- הבנק יהיה זכאי למנות 2 דירקטורים לדירקטוריון Valley (שישרתו גם בועדות מרכזיות), ובנוסף גם משקיף לדירקטוריון Valley, וכן 2 דירקטורים לדירקטוריון Valley Bank. ירידה לרף החזקה של כ-12.5% ב-Valley תפחית את הזכאות של הבנק למינוי של נציג אחד בדירקטוריון של כל אחת מהחברות וירידה באחזקות של הבנק מתחת לכ-5% ב-Valley תבטל את הזכות של הבנק לנציגות בדירקטוריון שלהן.
- חסימה על מניות Valley שיחזיק הבנק לתקופה של 4 שנים, אשר תשתחרר באופן לינארי בשיעור של 25% בכל שנה.
- המשך ביצוע עסקאות השתתפות ומתן מענה לצרכי לקוחות קבוצת לאומי שלהם פעילות בארצות הברית.
- בנושאי תגמול, מינויים של דירקטורים ו-Shareholder proposal הצבעה של הבנק באסיפת בעלי המניות של Valley תהא לפי המלצת דירקטוריון Valley.

השלמת העסקה (הסכם המיזוג והסכם בעלי המניות) תלויה בהתקיימות תנאים מתלים ובהם: אישור בנק ישראל, אישורים של הרגולטורים הרלוונטיים בארה"ב, לרבות קבלת אישור, כי הבנק אינו בעל שליטה ואינו source of strength לפי הדין האמריקאי ב-Valley, ואישור האסיפה הכללית של Valley.

להערכת הבנק, השלמת העסקה צפויה להביא לשיפור של כ-0.5% ביחסי ההון של לאומי.

למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 23 בספטמבר 2021 (מספר אסמכתא: 080569-01-2021).

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

פרק זה נכתב בפירוט רב [בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020 ובדוח על הסיכונים לשנת 2020](#) על כן יש לקרוא את הפרק בהמשך לכתוב בדוחות אלו.

הפעילות העסקית של הבנק כרוכה בניהול סיכונים פיננסיים ושאנים פיננסיים. הסיכונים הפיננסיים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם: סיכונים אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליבה של הבנק וכן סיכונים שוק ונזילות. לצד ניהול הסיכונים הפיננסיים, פעילות הבנק כרוכה בסיכונים שאינם פיננסיים אשר ניהולם הינו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכון רגולציה, סיכון ציות, סיכון משפטי, סיכון מוניטין, סיכון אסטרטגי, סיכון מודלים, סיכון סביבתי, סיכון הבנקאות ההוגנת (conduct) וסיכון מאקרו-כלכלי.

אסטרטגיית ניהול הסיכונים בלאומי הינה שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת ניהול הסיכונים כוללת מנגנונים לזיהוי סיכונים ואמידתם, הגדרת מבנה ארגוני ותחומי אחריות לניהולם לרבות מנגנוני בקרה ודיווח נאותים.

בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשדרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

חומרת גורמי סיכון

השינויים שחלו ביחס לטבלה שפורסמה בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020 הם בסיכון התפעולי והאשראי. ברבעון השני לשנת 2021 הוחלט על הפרדת ההערכה של סיכון הסייבר והסיכון התפעולי לאור ייחודיות הסיכון והשלכותיו. סיכון הסייבר ממשיך להיות מוערך כבינוני-גבוה והסיכון התפעולי מוערך כבינוני, כלומר הפחתה ברמה אחת בחומרת הסיכון התפעולי מ"בינונית גבוהה" ל"בינונית", כתוצאה מיציבות הסביבה התפעולית בדגש על התמודדות עם משבר הקורונה. ברבעון השלישי רמת חומרת סיכון האשראי הכולל וחומרת סיכון איכות הלווים והביטחונות ירדה מ"בינונית גבוהה" ל"בינונית". המדובר במשבר מתמשך, עם זאת ככל שחולף הזמן, הידע בעולם גדל ובשילוב הניסיון הנצבר רמת אי הוודאות פוחתת.

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב וחשיפות בגין פעילות בנגזרים.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 בנושא ניהול סיכון אשראי, ניהול בנקאי תקין מספר 311A בנושא ניהול אשראי צרכני ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא הערכה נאותה של סיכוני אשראי ומדידה נאותה של חובות, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

במסגרת ניהול סיכוני אשראי מנטר הבנק את איכות תיק האשראי, לרבות נאותות כוללת של ההפרשה להפסדי אשראי לכיסוי ההפסדים הגלומים בתיק האשראי, ריכוזיות תיק האשראי ופעילות לפי מוצרים עיקריים, כגון: אשראי לענף בינוי ונדל"ן, הלוואות לדיר, אשראי לאנשים פרטיים ואשראי ממונף.

במהלך התקופה המדווחת בוצעו התאמות בניהול סיכון האשראי ובתיאבון הסיכון. לא חלו שינויים מהותיים במבנה הממשל התאגידי הקשור לסיכון אשראי.

השפעת משבר הקורונה על סיכון האשראי

התרחבות הפעילות הכלכלית במשק נמשכה גם ברבעון השלישי על רקע שיעורי ההתחסנות הגבוהים ומתן מנת החיסון השלישית ("דחף").

על פי אינדיקטורים כלכליים שפורסמו לאחרונה, ניכר כי גם ברבעון השלישי המשק המשיך בהליך ההתאוששות הכלכלית במרבית ענפי הפעילות, אם כי, קיים פער במידת ההתאוששות בין הענפים שנפגעו מהמשבר באופן משמעותי ביותר לשאר ענפי המשק.

שוק העבודה משקף שיעור אבטלה גבוה יותר מזה שהיה טרום המשבר. יחד עם זאת, במהלך תשעת החודשים הראשונים של שנת 2021 נרשמה מגמה של שיפור, תוך ירידה בשיעור האבטלה.

שיעור האבטלה צפוי להמשיך ולרדת באופן איטי ורמתו בשנה הקרובה אינה צפויה לחזור לזו שלפני המשבר.

אמנם מדובר במשבר עולמי מתמשך הצפוי ללוות אותנו בתקופה הקרובה, אולם ככל שחולף הזמן, נצברים בעולם ידע וניסיון המפחיתים את רמת חוסר הוודאות. ראוי לציין כי רוב הלקוחות העסקיים והפרטיים להם נדחו חלופות, חזרו, בשלב זה, לשלם באופן סדיר.

הבנק ממשיך לבחון את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר.

במסגרת זו מחודדים באופן שוטף דגשים בהעמדת אשראי ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק, תוך היערכות והתאמת הפעילות.

למידע נוסף ראה פרק [סיכוני אשראי בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 לדצמבר 2020](#).

ההכנסה מהפסדי אשראי בתשעת החודשים הראשונים של השנה הסתכמה בכ-396 מיליון ש"ח בהפרשה הפרטנית ובסך של כ-333 מיליון ש"ח בהפרשה הקבוצתית. ההכנסה מהפסדי אשראי ברבעון השלישי של השנה הסתכמה לסך של כ-151 מיליון ש"ח בהפרשה הפרטנית ולסך של כ-208 מיליון ש"ח בהפרשה הקבוצתית. הכנסות אלו הושפעו באופן מהותי מגביות, מהירידה במצב התחלואה, משיפור בפרמטרים המקרו כלכליים ומההתרחבות הכלכלית במשק בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2021. ההפרשה להפסדי אשראי מהווה אומדן המבוסס על שיקול דעת משמעותי שהופעל בתקופה המדווחת בסביבה משתנה.

תהליך ההפרשה כולל שלושה שלבים מרכזיים, אשר הותאמו לנסיבות משבר הקורונה:

- זיהוי ואיתור לווים בעלי אינדיקטורים שליליים, לרבות לווים אשר נפגעו ממשבר הקורונה, או פועלים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר. הבנק שם דגש רב על תהליכי חיתום אשראי קפדניים ופעילויות הניטור והליווי על מנת להבין את התפתחות הסיכונים הגלומים בתיק האשראי, להיערך מבעוד מועד ולבצע התאמות נדרשות. בתוך כך, עורך הבנק בחינה זהירה של הצורך להחמיר את דירוג הסיכון והסיווג של חובות שעלולים להיות מושפעים לרעה מהמשבר.
- ביצוע הוצאות להפסדי אשראי ביחס לחובות פגומים ברמה הפרטנית (Individual).

- ביצוע הפרשות המבטאות את ההפסד הצפוי לבנק ברמה הקבוצתית (Collective). במסגרת זו, מתבסס הבנק על מידע הקיים בידיו, כגון: היקף המחיקות, פרופיל הסיכון של ענף המשק, סיווג החוב, תאבון הסיכון, תנאי הכלכלה וכיו"ב. בתהליך זה מושם דגש על השינוי במאפייני הסיכון של הלקוחות ושל ענפי המשק השונים ובהערכות הכלכליות, בהתייחס, בין היתר, לשיעור האבטלה והצמיחה. החמרה בכל אחד מפרמטרים אלה עלולה להביא להגדלת ההפרשה להפסדי אשראי, ולהפך. שיעור האבטלה עודדנו גבוה מזה שהיה טרום המשבר, הן בהגדרה הרגילה (בלתי מועסקים) והן בהגדרה ה"רחבה" (הכוללת מלבד בלתי מועסקים גם עובדים הנעדרים זמנית מהעבודה מסיבות הקשורות בקורונה וכן עובדים אשר לא משתתפים בכח העבודה ופוטרו ממרס 2020). עם זאת, במהלך תשעת החודשים הראשונים של השנה ניכרה מגמה של שיפור תוך ירידה בשיעור האבטלה. בחודש ספטמבר 2021, כ-338 אלף עובדים (כ-7.9% מכח העבודה) מצויים בהגדרה הרחבה של שיעור האבטלה. להערכת הבנק, שנת 2021 צפויה להסתכם (בממוצע שנתי) בשיעור אבטלה רחבה של כ-10%, ושנת 2022 צפויה להסתכם בשיעור של כ-5.5%-6.0% (בממוצע שנתי). מעבר לכך, נכון לחודש אוקטובר 2021, הבנק צופה עלייה של כ-7.2% בתוצר ב-2021. מדובר בצמיחה מהירה לאחר התכווצות התוצר בשיעור של 2.2% בשנת 2020. ההאצה המשמעותית בצמיחה משקפת גידול ניכר בצריכה הפרטית, שהינו סעיף גדול במשקלו ברכיבי החשבונאות לאומית, התרחבות ההשקעות בנכסים קבועים, עם דגש על כלי רכב והמשך הצמיחה של היצוא, עם דגש על יצוא שירותי הי-טק. לפיכך, הצמיחה המהירה לצד הירידה בשיעור האבטלה, המשקפים את הסתגלותם של מרבית ענפי המשק לשגרת פעילות בתקופת קורונה, מצמצמים את פגיעותו של המשק להיקף התחלואה, ביחס למצב ברבעונים קודמים.

במסגרת תהליך כימות ההפרשה חושבו תרחישים המייצגים נסיבות ומצבים אשר לדעת ההנהלה הינם במנעד הסבירות, להם יוחסו משקלות לצורך כימות האומדן הטוב ביותר. יודגש כי בעטייה של אי הוודאות שהצטמצמה אך עדיין אופפת את הנסיבות הנוכחיות - ובהתאם - הקושי שהצטמצם אך עדיין קיים בזיהוי הכרה ומדידה של הפסדי האשראי, אומדן הפסדי האשראי בצל המשבר הינו תוצאה של הנחות והערכות אשר בשלב זה נראות מעודדות יותר. במקביל, השפעות הצעדים ותוכניות הסיוע שאושרו בתחילת המשבר הולכות ומתפוגגות, והבנק לא צופה שתהיה להן השפעה שלילית משמעותית על סיכון האשראי, לאור הצטברות אינדיקציות חיוביות בקשר עם האוכלוסיות שנהנו מתוכניות הסיוע הנ"ל הן בקרב משקי הבית והן בקרב הלוויים העסקיים כגון: שיעורם הגבוה של הלוויים שחזרו לשלם לאחר תקופת הדחיות, שיעורם הנמוך של הלוויים שנכנסו לפיגור מקרב אוכלוסיית הלוויים שחזרו לשלם, שיעורם הגבוה של לווים שהועמדה להם הלוואה בערבות מדינה שהחלו בהחזר האשראי, שיעור הלוויים הנמוך שנכנסו לפיגור מקרב אוכלוסייה זו וכיוצא באלה. על מנת לשקף באופן נאות את השיפור בנתונים הכלכליים ועל רקע האינדיקציות המעודדות כאמור לעיל, עדכן הבנק את התרחישים שצוינו לעיל, תוך הגדלת משקלן של התחזיות האופטימיות לצורך גיבוש האומדן הטוב ביותר.

לאור אופיו המתמשך של המשבר, הבנק המשיך לבחון במהלך הרבעון השלישי של שנת 2021 את הפרמטרים המרכזיים בתהליך ההפרשה וביצע את העדכונים שנמצאו מתאימים, תוך מתן משקל הן להתפתחויות שנסקרו לעיל והן להערכות לפיהן הסיכון לפגיעה חדשה נוספת בפעילות העסקית מההיבט האפידמיולוגי קטן מבעבר, הודות לאחוזי ההתחסנות הגבוהים באוכלוסייה ולהתאמת המשק לפעילות בתקופת עלייה בתחלואה. שינויים נוספים בהערכות, באומדנים ובתחזיות של ההנהלה יכולים להשפיע על ההפרשה להפסדי אשראי.

הערכות ותחזיות כלכליות ואחרות באשר למשך המשבר וחומרתו עלולות להשתנות, ולפיכך נתונות בחוסר וודאות. משכך, קשה להעריך או לצפות כיצד ישתנה מצב הלקוחות והתנהגותם. קשה להעריך כיצד שינויים פוטנציאליים במשתנה כלשהו עלולים להשפיע על ההפרשה להפסדי אשראי בכללותה, הואיל וההנהלה מתחשבת במנעד רחב של גורמים, מדדים ואינדיקטורים בתהליך גיבוש האומדן. ייתכן ששינויים במשתנים אלה לא יחולו באותו שיעור, או לא יהיו עקביים בהשפעתם על הרכיבים השונים של תיק האשראי. יתר על כן, שינויים עתידיים באומדן ההפרשה להפסדי אשראי יכולים לנבוע מגורמים שונים ומגוונים, כגון שינויים ביתרות האשראי, תמהיל האשראי הענפי, איכות הלוויים, מחיקות, סיווגים חשבונאיים וכיוצא באלה. למרות האמור לעיל, על מנת להמחיש את רגישות ההפרשה וכדי לבחון את ההשפעה האלטרנטיבית של הנחות והערכות אחרות, השתמש הבנק בתרחישים השונים אשר גובשו לצורך בסיס האומדן, והשווה אותם ליתרת ההפרשה שהוכרה במועד המאזן וכומתה על בסיס הקצאת משקלות לתרחישים אלה. במסגרת זו, הניח הבנק שבתרחיש אופטימי היקף הלקוחות החשופים למשבר אשר יחוו התדרדרות שתביא להחמרת סיווגם ו/או שיעור ההפרשה בגינם יהיה נמוך יותר ביחס לאומדנים בתרחיש הבסיס וזאת בהתבסס על שורה של משתנים שונים כמתואר לעיל, נסיבות שעשויות להיות מלוות בשיעור אבטלה נמוך מזה הקיים בהערכות הבסיס לצד שיעור צמיחה בשיעור גבוה יותר מזה שבהערכות הבסיס. מאידך, הניח הבנק באופן אלטרנטיבי כי בתרחיש פסימי היקף הלקוחות החשופים למשבר אשר יחוו התדרדרות שתביא להחמרת סיווגם ו/או שיעור ההפרשה בגינם יהיה גבוה יותר ביחס לאומדנים בתרחיש הבסיס בהתבסס על משתנים שונים כמתואר לעיל, נסיבות שעלולות להיות מלוות בשיעור אבטלה על פי הגדרתו הרחבה, אשר עשוי לעמוד על שיעור חד ספרתי בממוצע שנתי הגבוה מזה שבתרחיש הבסיס, לצד שיעור צמיחה נמוך יותר ביחס להערכות הבסיס. הבנק השווה את תוצאות שני התרחישים האלטרנטיביים לעיל ליתרת ההפרשה להפסדי אשראי שהוכרה בדוחותיו הכספיים ליום 30 בספטמבר 2021. מבלי להתחשב בהשפעות של קיזוז או קורלציה, ההשפעה של האמור לעיל, באופן היפותטי, עשויה להביא להקטנה או להגדלה של ההפרשה להפסדי אשראי בכ-0.1 או ב-0.2 מיליארד ש"ח, בהתאמה, כתלות בהנחות התרחיש.

ניתוח זה הינו סובייקטיבי ואינו מיועד, או מתיימר, להעריך שינויים עתידיים בהפרשה להפסדי אשראי מסיבות רבות, ביניהן:

- השפעות השינויים עלולות שלא להתנהג באופן ליניארי.
 - קיימים קשרי גומלין, אשר עשויים להיות מהותיים, בין השינויים.
 - המשבר השפיע על תחומים רבים במהירות, בעוצמה ובדפוס שלא נראו באחרונה בהיסטוריה, ולכן חוסר הוודאות מעיב על כל תהליך אמידה.
 - שינויים משמעותיים בחומרת המשבר ובמשכו, המצב האפידמיולוגי, הופעתם של וריאנטים חדשים, ההשפעות של התמיכה הממשלתית, התפתחויות במישור הבריאותי ומהירות ההתאוששות יכולים להשפיע באופן משמעותי על אומדני ההפרשה, ללא קשר לרגישויות שהומחשו לעיל.
 - קיום הפגיעה הכלכלית ויכולת הלקוח להתמודד עמה תלויים בגורמים רבים אשר אינם ברורים בשלב זה כל צרכם, ובכללם מהירות החזרה לשגרה, הצלחת מבצעי ההתחסנות לאורך זמן, התמודדות רפואית עם וריאנטים, יכולת עסקים ומשקי בית להתמודד ולהסתגל באמצעות שינוי דפוסי פעילות והתנהגות, תמיכת הממשלה, פעולות בנק ישראל וכיוצא באלה.
- הבנק סבור שהאומדן הקיים הינו נאות במועד הדיווח. הואיל ושיקול דעת משמעותי הופעל במסגרת ניתוח זה, ייתכן שאחרים אשר יבצעו ניתוחים דומים יגיעו למסקנות שונות.
- יובהר כי חוסר הוודאות לגבי אופן התפתחות המשבר והשלכותיו על הכלכלה הריאלית עדיין קיים, כך שההפרשה יכול שתשתנה - תגדל או תקטן - בעתיד בהתאם להתפתחויות ובעטיו של חוסר הוודאות כמתואר לעיל.

למידע נוסף, ראה [פרק סיכומי אשכנז בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

שינויים בתנאי חובות במסגרת ההתמודדות עם משבר הקורונה

הבנק יישם בשנת 2021 את הנחיות בנק ישראל בנושא נגיף הקורונה ואימץ את המתווים האחדים שפרסם בנק ישראל עד כה לשינוי בתנאי הלוואות, בעיקר באמצעות דחיית תשלומים של אנשים פרטיים ולקוחות עסקיים.

למידע נוסף ראה פרק [סיכומי אשכנז בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020, ליום 31 במרס 2021 וליום 30 ביוני 2021](#).

חלק הארי של יתרות החוב הרשומות של ההלוואות שאושרו בגין דחיות נכון למועד הדוח, שעדיין נמצאות בתקופת הדחיה ושאין מסווגות בסיווג בעייתי, הוא לתקופה העולה על שישה חודשים.

הבנק עוקב אחר כלל לקוחותיו ובכלל זה גם אחר אוכלוסיית הלקוחות אשר דחו תשלומי הלוואה על מנת לזהות במועד כל התדרדרות באשראי לרבות חשיפה פוטנציאלית להפסד. זאת הן במסגרת תהליכי הניטור והאיתור של הלקוחות ברשימות המעקב השוטפות של הבנק והן במסגרת ניטור ייעודי לזיהוי לקוחות בעלי פוטנציאל פגיעה גבוה יותר מהמשבר.

מתוך סך המשכנתאות שהוקפאו שעדיין קיימת בגינן יתרת חוב ל-31 באוקטובר 2021 כ-87.5% חזרו לשלם כרגיל.

ליום 31 באוקטובר 2021 כ-2.4% מסך חבות המשכנתאות עדיין מצויות בסטטוס של הקפאת תשלומים.

למידע נוסף אודות שינויים בתנאי חובות במסגרת ההתמודדות עם משבר הקורונה, למידע נוסף ראה פרק [סיכומי אשכנז בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020, וליום 31 במרס 2021](#).

פרטים בדבר יתרת החובות בישראל^(x), לגביהם בוצעו שינויים בתנאים במסגרת ההתמודדות עם נגיף הקורונה החל מיום 1 במרץ 2020 ועד ליום 30 בספטמבר 2021, שלא סווגו כארגון מחדש של חוב בעייתי בעקבות הדחיה

פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים											
פירוט נוסף של יתרת האשראי לציבור בגינו נדחו תשלומים						חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים נכון למועד הדיווח ⁽²⁾					
פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים לפי משך תקופת דחיית התשלומים ⁽¹⁾						חובות לא בעייתיים			חובות לא בעייתיים לגביהם בוצעה דחיה מצטברת		
מזה: כפיגור של 30 ימים או יותר	יתרת אשראי לציבור	יותר מ-6 חודשים	יותר מ-3 חודשים ועד 6 חודשים	סך הכל חובות לא בעייתיים	אשראי שאינם כפיגור	שאינם כפיגור ימים או יותר	חובות אשראי ביצוע	שאינם כפיגור ימים או יותר	כספים התשלומים שנדחו בפועל	מספר הלוואות ⁽ⁿ⁾	יתרת האשראי בגינו נדחו תשלומים
במיליוני ש"ח											
-	700	63	2	69	69	-	-	280	54	41	349
2	2,217	171	20	319	319	-	-	26	81	64	345
107	6,944	224	43	319	310	3	6	34	65	689	353
40	1,902	3	3	46	43	-	3	1	13	542	47
390	16,737	2,304	81	2,472	168	-	2,304	62	280	5,276	2,534
539	28,500	2,765	149	3,225	909	3	2,313	403 ⁽ⁿ⁾	493	6,612	3,628
457	29,944	3,542	510	4,224	1,079	3	3,142	488	562	8,577	4,712
455	30,229	3,980	1,286	5,551	1,773	14	3,764	571	537	15,661	6,122
224	24,949	6,659	4,944	12,734	6,272	162	6,300	446	1,144	63,655	13,180

(א) חובות אשר בוצעו לגביהם דחיות תשלומים בחברות בנות בחו"ל, הינם לפי מתווים מקומיים והיתרה בגינם אינה מהותית לדוחות הכספיים המאוחדים.
(ב) נכון ליום 31 באוקטובר 2021 הסתכמה יתרת האשראי בגינו נדחו תשלומים לסך של 3,389 מיליון ש"ח ויתרת התשלומים שנדחו בפועל הסתכמו לסך של 505 מיליון ש"ח.
(ג) תקופת דחיית התשלומים הינה התקופה המצטברת של דחיות שניתנו לחוב מתחילת ההתמודדות עם נגיף הקורונה ואינה כוללת דחיה אשר לה הלווה זכאי לפי כל דין.
(ד) מזה: סווגו כחובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית בסך 94 מיליון ש"ח.
(ה) מספר ההלוואות מוצג ביחידות.

הלוואות בערבות מדינה

על רקע התפרצות נגיף הקורונה, הבנק חתם על הסכמים עם המדינה (שעודכנו מעת לעת) להעמדת הלוואות בערבות מדינה במסגרת "קרנות קורונה", שייעודן סיוע לעסקים (קטנים, בינוניים וגדולים), שנקלעו לקשיים תזרימיים כתוצאה ממשבר נגיף הקורונה. תנאי הלוואות נקבעו על ידי משרד האוצר והם אחידים לכל סוגי הלוואות.

במסגרת העדכון של המדינה מפברואר 2021, אושר מתווה להעמדת הלוואות חדשות עם מח"מ של עד 10 שנים. במסגרת עדכון המדינה ממאי 2021 אושרה הארכת מח"מ של הלוואות קיימות לתקופה כוללת שלא תעלה על 10 שנים מיום העמדת הלוואה המקורית בכפוף לתנאים מסוימים.

כמו כן, בהלוואות קיימות הארכת תקופת הגרייס על הקרן בהלוואה ב-12 חודשים נוספים ובסך הכל לא יותר מ-24 חודשים מיום העמדת הלוואה המקורית ובכפוף לתנאים מסוימים. בתקופת הגרייס הנוספת על הקרן הריבית תשולם על ידי הלקוח. המתווה ביחס להארכת מח"מ של הלוואות קיימות עד 10 שנים היה בתוקף עד ליום 31 ביולי 2021 והוארך על ידי המדינה עד ליום 31 באוקטובר 2021.

כמו כן, בחודש פברואר 2021 הושווה סכום הלוואה המקסימלי בין המסלולים הכללי והמוגבר. העסק יהיה זכאי לקבלת הלוואות בכל המסלולים יחדיו עד 40% מהמחזור השנתי ובסכום שלא יעלה על 20 מיליון ש"ח. זכאות לסכום הלוואה מקסימאלי ניתן לחשב לפי מחזור הכנסות מדווח בדוחות הכספיים לשנת 2019 או לשנת 2020 נתון להחלטת הלקוח.

קבלת ערבות המדינה סייעה לבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ותרמה באופן חיובי לאיכות תיק האשראי של הבנק.

מידע בדבר אשראי שניתן בערבות מדינה במסגרת ההתמודדות עם משבר נגיף הקורונה ליום 30 בספטמבר 2021

סיווג לקוח	יתרת חוב רשומה ליום 30 בספטמבר 2021	יתרת חוב רשומה ליום 31 בדצמבר 2020
	במיליוני ש"ח	
עסקים קטנים וזעירים	3,877	3,807
עסקים בינוניים	1,373	1,595
עסקים גדולים	370	469
סך הכל	5,620	5,871

הערות:

1. סיווג הלקוחות מבוסס על מגזרי פעילות - פיקוחיים.
2. עד סמוך לפרסום הדוח העמיד הבנק במסגרת הקרן בערבות המדינה הלוואות לעסקים בסך של כ-6.7 מיליארד ש"ח. בנוסף אישר הבנק הלוואות בסך של כ-0.2 מיליארד ש"ח שטרם נמשכו על ידי הלקוחות.

למידע נוסף בנושא זה ראה פרק [סיכון אשראי בדוח הדיקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים

30 בספטמבר 2021			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי^(א):			
223,476	96,855	25,131	345,462
104,853	3,211	12,539	120,603
328,329	100,066	37,670	466,065
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
2,451	2,657 ^(ג)	1,612	6,720
6,063	701	610	7,374
2,887	683	200	3,770
351	-	65	416
2,825	18	345	3,188
8,514	3,358	2,222	14,094
909	-	225	1,134
9,423	3,358	2,447	15,228
80	680	50	810
337,752	103,424	40,117	481,293
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
2,600	18	163	2,781
3	-	-	3
2,603	18	163	2,784
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.84%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ד) בעקבות משבר הקורונה הרחיב הבנק את הגדרת סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע בהלוואות לדיוור, כך שהיא תכלול גם את אוכלוסיית הלקוחות שאושרה להם במהלך חיי ההלוואה דחיית תשלומים ארוכה משישה חודשים ומצויים עדיין בתקופת הדחיה.

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים (המשך)

30 בספטמבר 2020			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי^(א):			
192,548	83,570	24,000	300,118
85,996	2,888	17,309	106,193
278,544	86,458	41,309	406,311
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
3,304	3,909	1,553	8,766
6,765	833	656	8,254
3,788	785	271	4,844
608	-	60	668
2,369	48	325	2,742
10,069	4,742	2,209	17,020
958	-	212	1,170
11,027	4,742	2,421	18,190
76	785	43	904
289,571	91,200	43,730	424,501
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
2,108	22	239	2,369
12	-	-	12
2,120	22	239	2,381
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.81%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים (המשך)

31 בדצמבר 2020			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי^(א):			
198,744	83,930	24,028	306,702
88,669	3,226	17,129	109,024
287,413	87,156	41,157	415,726
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
3,358	5,687 ^(ד)	1,519	10,564
7,213	772	641	8,626
3,177	722	250	4,149
404	-	54	458
3,632	50	337	4,019
10,571	6,459	2,160	19,190
873	-	212	1,085
11,444	6,459	2,372	20,275
56	720	38	814
298,857	93,615	43,529	436,001
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
3,212	50	207	3,469
12	-	-	12
3,224	50	207	3,481
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
1.15%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ד) בעקבות משבר הקורונה הרחיב הבנק את הגדרת סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע בהלוואות לדיוור, כך שהיא תכלול גם את אוכלוסיית הלקוחות שאושרה להם במהלך חיי ההלוואה דחיית תשלומים ארוכה משישה חודשים ומצויים עדיין בתקופת הדחיה.

תנועה ביתרת פגומים

תנועה בחובות פגומים בגין אשראי לציבור

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
3,632	50	337	4,019
יתרת חובות פגומים לתחילת התקופה			
506	17	184	707
חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך התקופה			
(107)	(25)	-	(132)
חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום			
(249)	(2)	(51)	(302)
חובות פגומים שנמחקו			
(957)	(22)	(125)	(1,104)
חובות פגומים שנפרעו ^(א)			
-	-	-	-
התאמה מתרגום דוחות כספיים			
2,825	18	345	3,188
יתרת חובות פגומים לסוף התקופה			

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
2,220	-	311	2,531
יתרת חובות פגומים לתחילת התקופה			
1,138	48	169	1,355
חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך התקופה			
(17)	-	(2)	(19)
חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום			
(347)	-	(44)	(391)
חובות פגומים שנמחקו			
(628)	-	(109)	(737)
חובות פגומים שנפרעו			
(1)	-	-	(1)
התאמה מתרגום דוחות כספיים			
2,365	48	325	2,738
יתרת חובות פגומים לסוף התקופה			

(א) מזה: גביות בסך 135 מיליון ש"ח בגין חובות פגומים.

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
2,324	-	317	2,641
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת התקופה			
525	-	166	691
ארגונים מחדש שבוצעו במהלך התקופה			
(84)	-	-	(84)
חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב			
(76)	-	(30)	(106)
חובות בארגון מחדש שנמחקו			
(656)	-	(124)	(780)
חובות בארגון מחדש שנפרעו ^(א)			
2,033	-	329	2,362
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף התקופה			

(א) מזה: גביות בסך 88 מיליון ש"ח בגין חובות פגומים.

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
729	-	290	1,019
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת התקופה			
731	-	159	890
ארגונים מחדש שבוצעו במהלך התקופה			
-	-	-	-
חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב			
(63)	-	(37)	(100)
חובות בארגון מחדש שנמחקו			
(359)	-	(109)	(468)
חובות בארגון מחדש שנפרעו			
1,038	-	303	1,341
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף התקופה			

גילוי, הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו ממועד זה. הבנק נוהג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה ההפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלווים הנבחרים באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

תנועה ביתרת ההפרשה המאזנית להפסדי אשראי בגין החובות הפגומים

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2021			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
911	7	212	1,130
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת התקופה			
(310)	(1)	(58)	(369)
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי			
(250)	(2)	(50)	(302)
מחיקות חשבונאיות			
437	-	119	556
גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות			
1	-	-	1
התאמות מתרגום דוחות כספיים			
789	4	223	1,016
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף התקופה			

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
372	-	167	539
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת התקופה			
274	-	(17)	257
הוצאות בגין הפסדי אשראי			
(347)	-	(44)	(391)
מחיקות חשבונאיות			
230	-	97	327
גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות			
(1)	-	-	(1)
התאמות מתרגום דוחות כספיים			
528	-	203	731
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף התקופה			

למידע נוסף בנוגע לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית ראה פרק [מדיניות חשבונאית בנושאים קריטיים](#). וכן לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית בגין משבר הקורונה ראה פרק סיכומי אשראי, [השפעת משבר הקורונה](#).
למידע נוסף בנוגע להפרשות ראה [ביאור 6](#).

להלן פירוט מדדי סיכון האשראי

	30 בספטמבר		31 בדצמבר
	2021	2020	2020
באחוזים			
שיעור יתרת אשראי לציבור פגום מיתרת האשראי לציבור	0.97	0.94	1.34
שיעור יתרת אשראי לציבור שאינו פגום שנמצא בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור	0.25	0.31	0.27
שיעור סיכון אשראי בעייתי בגין הציבור מסיכון אשראי כולל בגין הציבור	1.64	2.09	2.12
שיעור (ההכנסות) ההוצאות בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	(0.31)	1.05	0.88
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור הממוצעת ^(א)	0.05	(0.21)	(0.18)
שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור	1.42	1.75	1.76
שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי לציבור פגום	146.96	185.79	131.62
שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור, מיתרת אשראי לציבור פגום בתוספת יתרת אשראי לציבור אשר נמצא בפיגור של 90 ימים או יותר	117.18	139.68	109.46
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור ^(א)	3.46	(11.82)	(10.00)

(א) על בסיס שנתי.

בתקופה המדווחת נרשמה ירידה (שיפור) ברוב המדדים המובאים לעיל וזאת לאור ההתפתחויות החיוביות שנרשמו בתקופת הדוח בדמות הצלחתו של המבצע רחב ההיקף לחיסון האוכלוסייה והשפעתו החיובית על הורדת התחלואה ופתיחתו מחדש של המשק והשיפור באינדיקטורים הכלכליים העומדים בבסיס ההפרשה. הבנק ממשיך לעקוב באופן זהיר והדוק אחר ההתפתחויות במצב הכלכלה והבריאות והשלכותיהן האפשריות על סיכוני האשראי.

סיכון האשראי הכולל לפי ענפי משק

30 בספטמבר 2021						
הפסדי אשראי ^(ג)			מזה:	מזה:	מזה:	סיכון
יתרת	הוצאות	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:
הפרשה	(הכנסות)	סיכון	סיכון	דירוג	ביצוע	אשראי
להפסדי	בגין הפסדי	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	כולל ^(א)
אשראי	אשראי	פגום	בעייתי ^(ד)	אשראי	אשראי	
במיליוני ש"ח						
בגין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	27,442	26,791	545	204	(1)	(11)
בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ה)	73,742	73,254	346	99	98	(25)
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	39,000	38,215	319	223	(14)	(57)
מסחר	31,547	30,892	565	189	(132)	5
שירותים פיננסיים	42,154	42,146	8	3	(19)	(8)
ענפים אחרים	50,223	48,214	1,709	919	(495)	(127)
סך הכל מסחרי^(ו)	264,108	259,512	3,492	1,637	(563)	(223)
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	103,328	99,982	701	18	(91)	4
אנשים פרטיים - אחר	39,726	37,284	624	344	(57)	14
סך הכל ציבור - פעילות בישראל	407,162	396,778	4,817	1,999	(711)	(205)
בנקים בישראל וממשלות בישראל	36,215	36,215	-	-	-	(1)
סך הכל פעילות בישראל	443,377	432,993	4,817	1,999	(711)	(205)
בגין פעילות לווים בחו"ל						
ציבור - פעילות בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	74,131	69,287	3,060	1,370	(18)	84
בנקים וממשלות בחו"ל	60,526	60,525	1	1	-	-
סך הכל פעילות בחו"ל	134,657	129,812	3,061	1,371	(18)	84
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	578,034	562,805	7,878	3,370	(729)	(121)
(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ז), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 346,820, 134,037, 13,772, 6,565, 76,840 מיליון ש"ח בהתאמה. (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר. (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות"). (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר. (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לכיצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק. (ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה. (ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,579 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.						

סיכון האשראי הכולל לפי ענפי משק (המשך)

30 בספטמבר 2020						
סיכון אשראי כולל ^(א)	מזה: דירוג ביצוע אשראי ^(ה)	מזה: סיכון אשראי בעייתי ^(ד)	מזה: סיכון אשראי פגום	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	יתרת הפרשה להפסדי אשראי
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	26,667	25,697	597	328	176	77 (502)
בינוי ונדל"ן - בינוי ^(י)	57,865	57,389	354	135	143	28 (472)
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	32,425	31,617	513	211	114	(6) (396)
מסחר	31,021	29,333	1,023	451	334	42 (649)
שירותים פיננסיים	30,549	30,535	14	5	78	(47) (293)
ענפים אחרים	45,652	43,387	1,532	536	449	120 (876)
סך הכל מסחרי^(י)	224,179	217,958	4,033	1,666	1,294	214 (3,188)
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	91,033	86,325	808	22	189	5 (650)
אנשים פרטיים - אחר	43,324	40,905	674	325	237	124 (768)
סך הכל ציבור - פעילות בישראל	358,536	345,188	5,515	2,013	1,720	343 (4,606)
בנקים בישראל וממשלות בישראל	46,898	46,898	-	-	3	- (5)
סך הכל פעילות בישראל	405,434	392,086	5,515	2,013	1,723	343 (4,611)
בנין פעילות לווים בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	65,965	61,123	3,349	953	559	115 (927)
בנקים וממשלות בחו"ל	56,252	56,237	15	15	-	-
סך הכל פעילות בחו"ל	122,217	117,360	3,364	968	559	115 (927)
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	527,651	509,446	8,879	2,981	2,282	458 (5,538)

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 306,181, 115,471, 12,550, 2,333, 91,116 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים (למעט פיקדונות בבנק ישראל) וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,838 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

סיכון האשראי הכולל לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2020						
הפסדי אשראי ^(ג)						
ייתר	מחיקות	הוצאות	מזה:	מזה:	מזה:	סיכון
הפרשה	חשבונאיות	(הכנסות)	סיכון	סיכון	דירוג	אשראי
להפסדי	נטו	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	כולל ^(א)
אשראי			פגום	בעייתי ^(ד)	אשראי ^(ה)	
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	26,086	25,216	511	281	147	105
בנין ונדל"ן - בינוי ^(ו)	62,099	61,643	350	137	145	25
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	33,769	32,926	525	332	100	(32)
מסחר	31,491	30,407	1,000	467	157	35
שירותים פיננסיים	33,751	33,739	12	4	51	(13)
ענפים אחרים	47,542	44,922	1,953	941	828	112
סך הכל מסחרי^(ז)	234,738	228,853	4,351	2,162	1,428	232
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	93,455	87,028	748	26	174	6
אנשים פרטיים - אחר	43,115	40,745	654	336	271	136
סך הכל ציבור - פעילות בישראל	371,308	356,626	5,753	2,524	1,873	374
בנקים בישראל וממשלות בישראל	46,509	46,509	-	-	-	-
סך הכל פעילות בישראל	417,817	403,135	5,753	2,524	1,873	374
בנין פעילות לווים בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	64,693	59,100	3,481	1,732	678	155
בנקים וממשלות בחו"ל	53,737	53,722	15	15	1	-
סך הכל פעילות בחו"ל	118,430	112,822	3,496	1,747	679	155
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	536,247	515,957	9,249	4,271	2,552	529

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בנין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(א), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 311,668, 118,404, 15,255, 3,019, 87,901 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים (למעט פיקדונות בבנק ישראל) וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) כולל בנין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בנין הלוואות לדיור שבנין קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבנין לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.

(ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,707 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לבנק חשיפת אשראי משמעותית. בדומה לענפי המשק האחרים, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים פנימיים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

במסגרת ניהול סיכון האשראי בענף הבינוי והנדל"ן, ממשיך הבנק לעקוב ולנטר את התיק בהתאם למגבלות הרגולטוריות, מדיניות האשראי ומאפייני סגמנט זה.

החל משנת 2016 מבטח הבנק את תיק הערבויות מכח חוק המכר (דירות). על פי החלטת הנהלת הבנק, לא חודש הביטוח הנ"ל לפרויקטים חדשים שהחלו מ-1 בינואר 2021.

פוליסות אלה, שנרכשו ממבטחי משנה בינלאומיים בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה, מבטחות את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. הביטוח מאפשר להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה כ"מפחיתת סיכון אשראי" (ההפחתה הינה בהתאם לדירוג מבטחי המשנה).

ביום 10 בינואר 2021 פרסם בנק ישראל עדכון לניהול בנקאי תקין מספר 315 ביחס למגבלת ענף בינוי ונדל"ן במערכת הבנקאית כדלקמן:

- הוארך התוקף בחמש שנים של ההקלה בהוראת השעה, שאפשרה לבנקים להגדיל את החשיפה לענף בינוי ונדל"ן מ-20% ל-22% (לא כולל תשתיות לאומיות), עד לשנת 2025.
 - מגבלת החשיפה לענף בינוי ונדל"ן (כולל תשתיות לאומיות) גדלה ב-2 אחוזים (סף המגבלה עלה ל-26% מ-24% מהיקף תיק האשראי).
 - נקבע כי אשראי, בגינו ניתן ביטוח אשראי כשיר יסווג לפי הענף המבטח. כך שלצורכי מדידת המגבלה הענפית אשראי לבינוי ונדל"ן המכוסה בביטוח אשראי כשיר יופחת מהחבות הענפית של ענף בינוי ונדל"ן.
- לאומי פעל בשנת 2021 באופן אקטיבי להרחבת הייזום בתיק הנדל"ן, תוך מיקוד בסגמנט המגורים ובלקוחות נבחרים בעלי חוסן פיננסי גבוה.
- הנדל"ן מוגדר על ידי הבנק כתחום ברמת סיכון מופחתת יחסית לענפי משק אחרים. הנ"ל נתמך בתחזיות המאקרו כלכליות, שיטת המימון והפיקוח ההדוקה והגיבוי בביטחונות נדל"ן.

סך כל שיעור האשראי הבעייתי בפעילות בישראל בענפים בינוי ופעילויות בנדל"ן מצוי בירידה בשנה האחרונה וכמו כן סך כל סיכון האשראי הבעייתי בענפים אלו (השגחה מיוחדת/נחות/פגום) בפעילות בישראל מסך הכל כל סיכון האשראי הבעייתי הכולל (השגחה מיוחדת/נחות/פגום) בפעילות בישראל נמוך ונמוך מחלקו בתיק האשראי הכולל.

בשל תנאי התחרות המתגברת, בוצעו בתקופה האחרונה חלק מהעסקאות בפרמטרים מקלים יחסית לעסקאות דומות שבוצעו בעבר. יציין כי עסקאות הנדל"ן מאושרות בתהליך חיתום מוקפד ותוך הגדרת הגנות מתאימות. בהתאם להנחיית בנק ישראל, הבנק בחן את חישוב ההפרשה הקבוצתית בנדל"ן וביצע התאמה בהפרשה על מנת להביא בחשבון גידול מהיר בתיק האשראי והקלות מסוימות בתנאי החיתום.

במסגרת ניהול סיכון האשראי השוטף בענף הבינוי והנדל"ן, ממשיך הבנק לעקוב ולנטר את התיק בהתאם למגבלות הרגולטוריות, מדיניות האשראי ומאפייני הסגמנט.

נכון ליום 30 בספטמבר 2021 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית הקבועה בחוק ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים. יחד עם זאת, לאור הגידול בפעילות בענף בתקופה המדווחת, פועל הבנק ליישום תכנית להפחתת יחס הריכוזיות בענף.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

למידע נוסף ראה פרק [הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

השפעת משבר הקורונה

בחלוף מעל שנה וחצי מתחילת המשבר קצב הבניה למגורים טרם חזר לרמתו ערב משבר הקורונה בעיקר על רקע מחסור בכח אדם. עם זאת, ניתן לומר כי ענף "הבנייה למגורים" נפגע פחות מהמשבר מענפי משק אחרים. במהלך המשבר הענף הוגדר כחיוני, וניתנו הקלות ממשלתיות שאפשרו לו להמשיך לתפקד גם בתקופת הסגר (לרבות היתר להעסיק עובדים זרים).

השפעת המשבר על פעילות הענף הייתה בעיקר בטווח הקצר לנוכח חוסר הוודאות של רוכשי הדירות והשפעת הסגר על יכולת השיווק של היזמים בתחילת המשבר, שיצרו תנודתיות לא אופיינית.

עם זאת, הביקוש הקשיח יחסית הנובע מהגידול האוכלוסייה, לצד המחסור המתמשך הקיים ביחידות הדיור, מיתן את הפגיעה בענף והוא שמר על יציבות לאורך המשבר.

במהלך הסגרים ספגו המרכזים הבינוניים והגדולים בתחום המסחר, פגיעה משמעותית. בין הסגרים ובמיוחד מאז היציאה מהגל השלישי, המרכזים נהנים מפעילות מוגברת עקב שהיית הישראלים בארץ.

במבט קדימה עם החזרה של המשק לפעילות מלאה וככל שלא תתרחש עלייה משמעותית בתחלואה, אשר תגרום לעיכוב בתהליך היציאה של המשק מהמשבר, ההערכה היא כי מרכזים אלו ימשיכו להתאושש, אך בקצב איטי וזאת גם לאור מגמות המסחר המקוון ועודפי היצע שקיימים בשוק. על מנת לשמר את השוכרים, בעלי הנכסים נאלצו לתת להם הקלות בתקופת הסגר על ידי ויתור על שכר דירה, הפחתת תשלומים, הפחתת מחירים וכד'. מרכזי המסחר נערכו לפעילות במסחר מקוון שקיזזה באופן חלקי את השפעת המגבלות. בנוסף, פתיחה חלקית של מוצרים חיוניים ובעיקר חנויות מזון ופארם כמו גם שטחי השכרה למרפאות ושירותים אחרים אפשרו לקבל פדיון מסוים גם בתקופת המגבלות.

עוצמת הפגיעה שונה בהתאם לסוג הנכס כאשר הפגיעה המשמעותית ביותר הייתה במרכזים הסגורים בשל רמת המגבלות שחלו עליהם ולנוכח החשש הבריאותי של הצרכנים.

שוק המשרדים הפגין ככלל חוסן יחסי במהלך המשבר וספג פגיעה מתונה, בעיקר בעיר תל-אביב. בטווח הקצר הייתה פגיעה מסוימת בעיקר במשרדים הממוקמים בנכסים ישנים המושכרים לעסקים קטנים שספגו פגיעה במשבר.

ההערכות הן כי פגיעה זו לא תוביל לירידת מחירים משמעותית בטווח הבינוני והארוך בעיקר לנוכח העובדה כי עיקר הביקוש למשרדים הוא על ידי חברות שהפגיעה שלהם במשבר הייתה מתונה יותר (הייטק, פיננסיים וכד'). הפגיעה בטווח הקצר התמתנה לנוכח חוזים ארוכי טווח ועלויות מעבר גבוהות לחברות שהשקיעו בנכסים.

במסגרת ניתוח המגמות דלעיל, מחודדים באופן שוטף דגשים בהעמדת אשראי ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק, תוך הערכות והתאמת הפעילות לשינויים במצב המשק ובפעילות הלקוחות. הבנק ממשיך לבחון את הדרכים למתן סיוע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר.

במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

למידע נוסף ולפירוט לגבי השפעת משבר הקורונה ראה פרק זה [בדוח הדיסקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן (בישראל ובחו"ל)

	30 בספטמבר		31 בדצמבר		
	2021	2020	2020	שינוי בהשוואה ל-31 בדצמבר 2020	
	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח		באחוזים
סיכון אשראי מאזני	85,054	67,085	70,646	14,408	20.4%
ערבויות לרוכשי דירות ^(א)	7,060	5,236	5,181	1,879	36.3%
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר ^(א)	36,862	32,095	33,928	2,934	8.6%
סך הכל סיכון אשראי כולל	128,976	104,416	109,755	19,221	17.5%

(א) במונחי סיכון אשראי.

להלן פרטים על סיכון האשראי בענף משק בינוי ונדל"ן בישראל לפי מצב הנכס - הבנק

30 בספטמבר		31 בדצמבר
2021		2020
סיכון אשראי ^(א) כולל		
במיליוני ש"ח		
בביטחון נדל"ן בישראל		
נדל"ן שבנייתו טרם הושלמה:		
קרקע גולמית	20,329	12,576
נדל"ן בתהליכי בנייה	34,786	31,126
נדל"ן שבנייתו הושלמה	35,832	31,890
סך הכל אשראי בביטחון נדל"ן בישראל	90,947	75,592
שאינו בביטחון נדל"ן בישראל	21,338	19,932
סך הכל סיכון אשראי לבינוי ונדל"ן בישראל	112,285	95,524

(א) סיכון אשראי מאזני וחוזי מאזני מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לצורך חבות של לווה.

להלן הרכב ייעוד האשראי בביטחון נדל"ן בישראל - הבנק

30 בספטמבר		31 בדצמבר
2021		2020
סיכון אשראי ^(א) כולל		
במיליוני ש"ח		
דיור	47,195	38,250
משרדים	17,469	13,750
תעשייה	4,644	3,753
מסחר ושירותים	21,639	19,839
סך הכל אשראי בביטחון נדל"ן בישראל	90,947	75,592

(א) סיכון אשראי מאזני וחוזי מאזני מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לצורך חבות של לווה.

קבוצות לווים¹

הקבוצה מקיימת תהליכי מעקב סדורים על מנת לוודא כי היא ממלאת אחר מגבלות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

נכון ליום 30 בספטמבר 2021, הבנק עומד במגבלות הקבועות בהוראה.

למידע נוסף אודות קבוצות לווים ראה פרק [סיכוני אשראי בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

¹ קבוצת לווים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה. כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לווים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית). לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. תאגיד מוחזק שהינו מהותי עבור מחזיק שאין לו שליטה, וכל הנשלט על ידם. לווים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חשיפה למדינות זרות

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם:

30 בספטמבר 2021			
חשיפה ^{(א)(ב)}			
מאזנית	חוץ מאזנית ^(ג)	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
ארה"ב	28,777	7,624	36,401
בריטניה	22,149	12,985	35,134
צרפת	1,446	2,434	3,880
שווייץ	2,622	1,724	4,346
גרמניה	3,774	1,389	5,163
אחרות	27,411	3,179	30,590
סך הכל החשיפה למדינות זרות	86,179	29,335	115,514
מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)	973	259	1,232
מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)	1,083	917	2,000
מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)	176	17	193
30 בספטמבר 2020			
חשיפה ^{(א)(ב)}			
מאזנית	חוץ מאזנית ^(ג)	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
ארה"ב	30,882	5,962	36,844
בריטניה	17,430	7,635	25,065
צרפת	3,191	2,060	5,251
שווייץ	1,123	1,964	3,087
גרמניה	4,800	1,574	6,374
אחרות	22,280	2,141	24,421
סך הכל החשיפה למדינות זרות	79,706	21,336	101,042
מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)	1,102	240	1,342
מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)	1,074	703	1,777
מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)	1,253	265	1,518

[ראה הערות בעמוד הבא.](#)

חשיפה למדינות זרות (המשך)

31 בדצמבר 2020			
חשיפה ^{(א)(ב)}			
מאזנית	חוץ מאזנית ^(ג)	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
ארה"ב	29,300	5,774	35,074
בריטניה	17,678	8,049	25,727
צרפת	3,418	1,966	5,384
שווייץ	1,050	1,915	2,965
גרמניה	3,665	1,613	5,278
אחרות	22,090	2,616	24,706
סך הכל החשיפה למדינות זרות	77,201	21,933	99,134
מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)	917	276	1,193
מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)	1,068	892	1,960
מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)	1,018	152	1,170

(א) החשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי.

(ב) סיכון אשראי מאזני וחוזי מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ד) החשיפה למדינות ה-GIPS כוללת את המדינות: יוון, איטליה, פורטוגל וספרד.

(ה) החשיפה למדינות ה-LDC כוללת את המדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות, שהינן ארצות המסווגות על ידי הבנק העולמי כבעלות הכנסה נמוכה או בינונית.

(ו) הבנק קבע מספר קריטריונים שעל פיהם נקבעה רשימת המדינות אשר התנאים הנוכחיים בהן עשויים להעיד על בעיות נזילות ויתכן שיהיו בעלי השפעה על יכולת הפירעון שלהן. היתרה מתייחסת ל-11 מדינות (ב-30 בספטמבר 2020 מתייחס ל-20 מדינות, ב-31 בדצמבר 2020 מתייחס ל-16 מדינות). החל ממרס 2021 לא נכללות במדידה חשיפות למדינות בדירוגי השקעה, אלא אם זוהו פרטנית ככאלה עם בעיות נזילות הצפויות להיות בעלות השפעה מהותית על כושר הפירעון שלהן.

עליית האינפלציה בעולם כבר הובילה לתחילתו של מהלך עליית ריבית בחלק מן המדינות כמו דרום קוריאה, ניו-זילנד ופולין. חלק מן הבנקים המרכזים הגדולים כבר הודיעו על צעדים לצמצום ההרחבה הכמותית. המשך האצת האינפלציה ו/או אי ירידתה בקרוב יכולה להביא למהלך מקביל של צמצום מוניטרי בעולם אשר יכול להשפיע לרעה על חלקים מן השווקים הפיננסיים בעולם והשפעה שלילית על הפעילות הכלכלית העולמית והגדלת נטל תשלומי החוב של הממשלות.

חלק ב' - לימים 30 בספטמבר 2021, 30 בספטמבר 2020 ו-31 בדצמבר 2020, אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, לחברות החזקה בנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים פיננסיים אחרים.

הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שמולם יש חשיפות אשראי קבוצתיות.

המיתון הגלובלי על רקע משבר הקורונה הביא את הבנקים המרכזיים בעולם לתמוך במערכות הפיננסיות ובכלל זה לנקוט בצעדים כגון: הקלה בדרישות ההון, הקלה ביישום רפורמות חשבונאיות, מתן כלי נזילות לבנקים ועוד. בעת הנוכחית, הבנקים המרכזיים מסירים בהדרגה את ההקלות השונות. מרווחי האשראי של הבנקים והמוסדות הפיננסיים ממשיכים להיות נמוכים על רקע הנזילות הגבוהה בשווקים.

הבנק ממשיך את הניטור אחר מוסדות פיננסיים זרים זאת כחלק מאופן ניהול החשיפה למוסדות פיננסיים זרים ומתאים את החשיפה בהתאם לשינויים בסביבת הסיכון.

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א)

ליום 30 בספטמבר 2021 ^(ה)			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית	
במיליוני ש"ח			
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים ^(ד)			
30,715	799	31,514	AAA עד AA-
5,793	947	6,740	A+ עד A-
192	174	366	BBB+ עד BBB-
47	14	61	BB+ עד B-
98	-	98	ללא דרוג
36,845	1,934	38,779	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

ליום 30 בספטמבר 2020 ^(ה)			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית	
במיליוני ש"ח			
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים ^(ד)			
23,668	606	24,274	AAA עד AA-
5,145	716	5,861	A+ עד A-
556	201	757	BBB+ עד BBB-
98	7	105	BB+ עד B-
141	-	141	ללא דרוג
29,608	1,530	31,138	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

ליום 31 בדצמבר 2020 ^(ה)			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית	
במיליוני ש"ח			
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים ^(ד)			
23,742	581	24,323	AAA עד AA-
3,863	725	4,588	A+ עד A-
526	216	742	BBB+ עד BBB-
93	7	100	BB+ עד B-
163	-	163	ללא דרוג
28,387	1,529	29,916	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

- (א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
- (ב) פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated ב-30 בספטמבר 2021 בשווי של 627 מיליון ש"ח (ב-30 בספטמבר 2020 - 625 מיליון ש"ח וב-31 בדצמבר 2020 - 600 מיליון ש"ח).
- (ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).
- (ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנויות הדירוג המוכרות - ECAI.
- (ה) נכון לימים 30 בספטמבר 2021, 30 בספטמבר 2020 ו-31 בדצמבר 2020, לא קיים סיכון אשראי בעייתי מול מוסדות פיננסיים זרים.

הערות:

- חשיפות האשראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 5](#)).
- חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לתיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לגיוס מקורות לבנקים, וכו'.
- למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 11](#).

סיכונים בתיק הלוואות לדיור

התפתחויות בסיכונים אשראי

ההתפתחויות שחלו במשק בשנים האחרונות (סביבת ריבית נמוכה, ביצועי מחיר למשתכן ועלייה במחירי הדיור) הביאו לגידול משמעותי בהיקף האשראי לדיור בישראל, הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה.

תיק הלוואות לדיור מנוטר באופן שוטף תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון. במסגרת העמדת הלוואות לדיור, מעמיד הבנק גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה.

במהלך התקופה המדווחת חל גידול בהעמדות אשראי חדש לדיור בישראל ("ביצועים") לעומת התקופה המקבילה אשתקד בקשר עם ביקושים לאשראי לדיור בישראל, הן למטרת מגורים והן לאשראי למטרת השקעה בשעבוד דירת מגורים.

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמוחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל

	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		שיעור השינוי
	2021	2020	
	במיליוני ש"ח		ב-%
מכספי הבנק	19,339	11,978	61.4
מכספי האוצר	114	109	4.6
סך כל הלוואות חדשות	19,453	12,087	60.9
הלוואות ישנות שמוחזרו, מכספי הבנק	1,280	2,134	(40.0)
סך כל ביצועים	20,733	14,221	45.8

השפעת משבר הקורונה

התכניות הממשלתיות לסיוע בגין משבר הקורונה תמכו במצבם הכלכלי של משקי הבית.

לשיעור האבטלה עלול להיות השפעה שלילית על תיק האשראי לדיור.

ביום 15 במרס 2020 פרסם בנק ישראל הוראת שעה שכללה מספר הקלות רגולטוריות ובהן הקלה ביחס למגבלה על הלוואות למשקי בית לכל מטרה במשכון דירה. הבנק אימץ הקלה זו בכדי לסייע ללקוחותיו לאחר שהשתכנע כי הלקוחות הללו יוכלו לצלוח את המשבר. הוראת השעה הנ"ל אפשרה הגדלת שיעור מימון מ-50% מימון בהלוואה לכל מטרה עד לשיעור של 70%.

ביום 9 באוגוסט 2021 פרסם בנק ישראל עדכון להנחיות הפיקוח של הבנקים בנושא הלוואות לדיור ובכלל זה על החלטתו שלא להאריך את תוקפה של הקלה זו ותוקפה פג ביום 30 בספטמבר 2021.

למידע נוסף ופירוט לגבי השפעת משבר הקורונה ודרכי ההתמודדות ראה פרק השפעת משבר הקורונה על סיכון האשראי בתחילת פרק זה, ופרק זה [בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020, ליום 31 במרס 2021 וליום 30 ביוני 2021](#).

ביום 27 בדצמבר 2020 פרסם בנק ישראל עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 המבטל את מגבלת ריבית הפריים (על פיה חלקה של הלוואות הפריים לא יעלה על שליש מסך ההלוואה) נותרה המגבלה הקובעת כי היחס בין חלק ההלוואה לדיור בריבית משתנה, לבין סך ההלוואה, לא יעלה על 66.66%. ההוראה נכנסה לתוקף ביום 17 בינואר 2021 לנוטלי הלוואה חדשה לדיור וביום 28 בפברואר 2021 למחזור הלוואה לדיור.

ביום 6 באוקטובר 2021 פרסם בנק ישראל עדכון לקובץ שאלות ותשובות בנושא מגבלות למתן הלוואות לדיור. במסגרת העדכון נקבע שתאגיד בנקאי אינו רשאי להעמיד הלוואה נוספת ללווה המיועדת לשמש "הון עצמי" לצורך רכישת דירה. האמור חל הן על הלוואות צרכניות והן על הלוואות בשעבוד דירת מגורים אחרת. על אף האמור לעיל תאגיד בנקאי רשאי להעמיד ללווה הלוואה נוספת לצורך השלמת מימון רכישת דירה חליפית ובלבד שמתקיימים כל התנאים שנקבעו בקובץ שאלות ותשובות.

בנוסף נקבע כי במטרות הנכללות בסיווג "הלוואה לכל מטרה" יש לכלול הלוואה במשכון דירת מגורים כאמור בסעיף 3 (3) להוראה 451, שאינה מיועדת לרכישת זכויות במקרקעין ולכך שהלוואה המיועדת למחזור הלוואה קיימת תסווג בהתאם למטרת הלוואה המקורית (הלוואה לרכישת דירה או הלוואה לכל מטרה). הלוואה המיועדת למחזור מספר הלוואות תסווג באופן פרופורציוני למטרת הלוואות המקוריות.

הבנק לומד ובוחן את השלכות העדכונים כאמור.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

שנת יתרת תיק האשראי	שנת יתרת תיק האשראי	
	ש"ח	ב- %
31 בדצמבר 2019	83,746	4.8
31 בדצמבר 2020	89,594	7.0
30 בספטמבר 2021	99,576	11.1

בשנים 2019 ו-2020 חל גידול בהיקף האשראי לדיור. הגידול נמשך ואף התעצם בתקופה המדווחת, בין היתר על רקע ההתעוררות בשוק הנדל"ן כתוצאה מהבשלת פרויקטים של מחיר למשתכן וחזרה חלקית של משקיעים.

במסגרת הניטור אחר מוקדי הסיכון בתיק ההלוואות לדיור נערך מעקב גם על מאפייני התיק ומאפייני האשראי החדש, וכיניהם על התפלגות האשראי החדש לפי שיעורי מימון (שיעור מימון הינו היחס בין סך האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד בעת העמדת מסגרת האשראי) ויחס החזר מוגדר כיחס בין ההכנסה החודשית הפנויה ובין ההחזר החודשי).

התפתחות יתרת תיק האשראי לדיור על פי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

סך כל תיק האשראי במיליוני ש"ח	מגזר לא צמוד		מגזר צמוד מדד		מגזר מט"ח	
	ריבית קבועה		ריבית משתנה		ריבית משתנה	
	ש"ח	ב- %	ש"ח	ב- %	ש"ח	ב- %
31 בדצמבר 2019	16,182	19.3	34,311	41.0	13,509	16.1
31 בדצמבר 2020	18,904	21.1	36,380	40.6	14,077	15.7
30 בספטמבר 2021	21,907	22.0	40,925	41.1	15,136	15.2

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל

להלן התפתחות ביצוע האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משתנה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חיי ההלוואה):

2021		2020		2019	
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שני	רבעון ראשון
שיעור מביצוע					
באחוזים					
קבועה - צמודה	12.4	16.0	16.2	16.0	20.6
משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה	16.0	15.9	16.4	19.1	18.7
משתנה עד 5 שנים - צמודה	-	-	-	-	-
קבועה - לא צמודה	27.3	26.5	28.8	31.2	29.6
משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה	1.5	1.6	1.7	2.5	3.9
משתנה עד 5 שנים - לא צמודה	42.6	39.9	36.8	31.2	33.3
משתנה - מט"ח	0.2	0.1	-	-	0.1

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה בתקופה המדווחת עמד על 60.3% לעומת כ-54.0% במהלך שנת 2020. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגזרי ההצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד בתקופה המדווחת עמד על 42.6% לעומת 32.2% בשנת 2020.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל

במהלך התקופה המדווחת הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של 19.4 מיליארד ש"ח מכספי הבנק.

ההלוואה הממוצעת שהועמדה על ידי הבנק בתקופה המדווחת היתה 897 אלפי ש"ח, לעומת 781 אלפי ש"ח בשנת 2020 ו-711 אלפי ש"ח בשנת 2019.

להלן יתרת תיק ההלוואות לדיור והיתרות בפיגור מעל 90 יום בישראל

	יטרת חוב רשומה	חוב בעייתי (בפיגור מעל 90 יום)	שיעור חוב בעייתי
	במיליוני ש"ח		
	ב-%		
31 בדצמבר 2019	84,212	830	0.99
31 בדצמבר 2020	90,228	720	0.80
30 בספטמבר 2021	100,116	680	0.68

יתרת הפרשה להפסדי אשראי ליום 30 בספטמבר 2021, הכוללת את הפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור הינה 540 מיליון ש"ח המהווה 0.54% מיתרת האשראי לדיור, לעומת יתרת הפרשה ליום 31 בדצמבר 2020, בסך של 634 מיליון ש"ח המהווה 0.70% מיתרת האשראי לדיור.

התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי):

	2021							2020	2019	
	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון ראשון	ממוצע שנתי
	באחוזים ^(א)									
מעל 60 ועד 70 כולל	21.8	22.4	20.7	20.5	19.8	19.9	18.7	17.2	18.7	17.2
מעל 70 ועד 75 כולל	24.3	23.6	21.5	20.1	18.5	18.2	19.4	17.5	19.4	17.5
מעל 75	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2

(א) מסך האשראי החדש לדיור שהעמיד הבנק.

התפתחות שיעור מימון, יתרת תיק האשראי בישראל

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 30 בספטמבר 2021 עומד על 46.73% לעומת 45.5% בשנת 2020.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל

יחס ההחזר מוגדר כיחס בין ההכנסה החודשית הפנויה ובין ההחזר החודשי. שיעור ההלוואות שהועמדו בתקופה המדווחת בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי, עמד על 0.3% מסך העמדות האשראי החדשות בדומה לשיעור בשנת 2020. חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 876.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדיור, בהן מועדי הפירעון על פי חוזי ההלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד בתקופה המדווחת בממוצע על כ-39.6% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-37.5% במהלך שנת 2020.

למידע נוסף ראה פרק [סיכוני אשראי בדוח הדיסקטוריון וההנהלה ליום 31 לדצמבר 2020](#).

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר)

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לווים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך מרכזי בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוונת הניהול השוטף של פעילות זאת.

בנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה האגרגטיבית, בין השאר על בסיס סט מדדים פנימי.

השפעת משבר הקורונה

התכניות הממשלתיות לסיוע בגין משבר הקורונה תמכו במצבם הכלכלי של משקי הבית.

לשיעור האבטלה עלול להיות השפעה שלילית על תיק האשראי לאנשים פרטיים.

למידע נוסף ופירוט לגבי השפעת משבר הקורונה ראה פרק [השפעת משבר הקורונה על סיכון האשראי](#) בתחילת פרק זה ופרק זה [בדוח הדיסקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2020, ליום 31 במרס 2021 וליום 30 ביוני 2021](#).

למידע לגבי עדכון קובץ שאלות ותשובות שפרסם בנק ישראל ביום 6 באוקטובר 2021, ראה פרק [סיכונים כתיק ההלוואות לדיר](#).

להלן התפתחות יתרות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

יתרת סיכון אשראי במיליוני ש"ח	
31 בדצמבר 2019	44,387
31 בדצמבר 2020	43,108
30 בספטמבר 2021	39,711

להלן התפלגות של סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי התקופה הנותרת לפירעון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

30 בספטמבר 2021		31 בדצמבר 2020	
במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%
עד שנה	4,431	4,585	17.8
מעל שנה עד 3 שנים	5,238	4,993	19.4
מעל 3 שנים עד 5 שנים	8,146	9,024	35.0
מעל 5 שנים עד 7 שנים	4,944	3,737	14.5
מעל 7 שנים	1,854	1,451	5.6
ללא תקופת פירעון ^(א)	2,388	2,006	7.7
סך הכל	27,001	25,796	100.0

(א) יתרה זאת כוללת יתרות חובה בחשבונות עובר ושב ויתרות אשראי בפיגור.

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גודל החבות ללווה בודד (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

גודל סיכון האשראי באלפי ש"ח		30 בספטמבר 2021		31 בדצמבר 2020	
מ-	עד	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%
-	25	6,004	15.1	5,294	12.3
25	50	5,988	15.1	6,637	15.4
50	75	5,081	12.8	6,049	14.0
75	100	4,118	10.4	5,206	12.1
100	150	6,360	16.0	7,511	17.4
150	200	4,413	11.1	5,038	11.7
200	300	4,297	10.8	4,226	9.8
מעל 300		3,450	8.7	3,147	7.3
סך הכל סיכון אשראי כולל		39,711	100.0	43,108	100.0

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי מוצרי אשראי עיקריים (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

30 בספטמבר 2021		31 בדצמבר 2020	
במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%
יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי	5,504	13.9	5,367
הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)	1,292	3.2	1,201
הלוואות אחרות	20,205	50.9	19,228
סך הכל סיכון אשראי מאזני	27,001	68.0	25,796
מסגרת עובר ושב לא מנוצלת	6,850	17.2	6,883
מסגרת כרטיסי אשראי לא מנוצלת ^(א)	5,579	14.1	10,166
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר	281	0.7	263
סך הכל סיכון אשראי חוץ מאזני	12,710	32.0	17,312
סך הכל סיכון אשראי כולל	39,711	100.0	43,108

(א) הקיטון נובע בעיקרו מפעולות שנקט הבנק לצמצום מסגרות אשראי בלתי מנוצלות בהתאם לצו להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה) שינוי השיעור והסכומים לעניין צמצום מסגרות אשראי סעיף 9(ג) לחוק (הוראת שעה) התשפ"א-2020 ("הצו"). בהמשך להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017 ("החוק"). המהלך לצמצום מסגרות לא מנוצלות בכרטיסי אשראי מכח הצו והחוק הוחל על כלל לקוחות הבנק ולא רק על הלקוחות הפרטיים. בהמשך לאמור בפרק [חקיקה ורגולציה בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#) יצוין כי הבנק ביצע פעולות לצמצום סך מסגרות האשראי בהתבסס בין היתר על חוות דעת מקצועיות שהתקבלו וכן ביצע שורה של מהלכים שמטרתם היתה לתמוך וללוות את פעולות הצמצום, ובהם: הדרכות מתאימות לסניפי הבנק, מעקב אחר שיעורי ניצול מסגרות ועוד. הבנק פועל בימים אלה למהלך צמצום מסגרות נוסף.

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

30 בספטמבר 2021				
סך הכל סיכון האשראי המאזני	שיעור מהתיק ב-%	לא צמוד	צמוד	מט"ח
הלוואות בריבית משתנה	25,353	37	87	25,477
הלוואות בריבית קבועה	1,489	17	18	1,524
סך הכל סיכון אשראי מאזני	26,842	54	105	27,001

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור) (המשך)

31 בדצמבר 2020				
לא צמוד	צמוד	מט"ח	האשראי המאזני	סך הכל סיכון
במיליוני ש"ח				
ב-%				
24,325	39	55	24,419	94.7
1,342	22	13	1,377	5.3
25,667	61	68	25,796	100.0

להלן יתרות תיק הנכסים הפיננסיים של האנשים הפרטיים בבנק בעלי סיכון אשראי כולל (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

30 בספטמבר		31 בדצמבר
2021		2020
במיליוני ש"ח		
פיקדונות הציבור	96,844	96,437
תיקי ניירות ערך	56,851	51,625
סך תיק הנכסים הפיננסיים	153,695	148,062
סך החבות הכוללת ללקוחות בעלי תיק נכסים פיננסיים	30,089	34,141

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גובה ההכנסה הקבועה^(א) לחשבון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדירור)

30 בספטמבר 2021		31 בדצמבר 2020	
במיליוני ש"ח	ב-%	במיליוני ש"ח	ב-%
גובה הכנסה			
2,421	9.0	2,127	8.2
חשבונות ללא הכנסה קבועה לחשבון			
1,672	6.2	1,515	5.9
מזה: חשבונות לפירעון אשראי(ב)			
7,128	26.4	6,930	26.9
נמוכה מ-10 אלפי ש"ח			
9,294	34.4	9,317	36.1
הגבוהה מ-10 אלפי ש"ח ונמוכה מ-20 אלפי ש"ח			
8,158	30.2	7,422	28.8
בגובה 20 אלפי ש"ח ומעלה			
27,001	100.0	25,796	100.0
סך הכל			

(א) הכנסה קבועה לחשבון (לפי תעודת זהות) כוללת את הזיכויים הקבועים בחשבון לקוח ובכלל זה משכורת, העברות מבנק/מחשבון אחר, הפקדות מזומן ושיקים ועוד. ההכנסה הקבועה החודשית מחושבת על בסיס ממוצע ההכנסה במשך מספר חודשים רצופים, ובנטרול זיכויים חריגים.

(ב) חשבונות לפירעון אשראי הינם חשבונות שהפעילות היחידה המבוצעת בהם הינה פירעון הלוואה בלבד, בעוד שטיק פועילות השוטפת של הלקוח מרוכזת בבנק אחר.

כאמור לעיל, מדיניות האשראי של הבנק לאנשים פרטיים מבוססת על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות. בהלימה לכך, למעלה מ-90% מהאשראי המאזני הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה.

להלן התפלגות סיכון אשראי מאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

30 בספטמבר	31 בדצמבר
2021	2020
במיליוני ש"ח	
26,392	25,156
אשראי לא בעייתי	
265	304
אשראי בעייתי לא פגום	
344	336
אשראי בעייתי פגום	
27,001	25,796
סך הכל סיכון אשראי מאזני	
2.3%	2.5%
שיעור סיכון האשראי הבעייתי מסך סיכון אשראי מאזני לאנשים פרטיים	
14	136
מחיקות חשבונאיות, נטו (לתקופה שהסתיימה)	
712	776
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 6 וביאור 13](#) ובפרק החשיפה לסיכונים, סיכוני אשראי סעיף [סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק](#), וכמו כן בפרק [סיכוני אשראי בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

הוראת ניהול בנקאי תקין - ניהול אשראי צרכני

ביום ה-4 בפברואר 2021 פרסם הפיקוח על הבנקים הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311A בנושא ניהול אשראי צרכני. ההוראה מרכזת את דרישות הפיקוח על הבנקים מהמערכת הבנקאית בפעילותה מול הלקוחות הצרכניים.

תחילת ההוראה תשעה חודשים ממועד פרסומה למעט סעיפים המתייחסים לשיווק אשראי צרכני שייכנסו לתוקפם שלושה חודשים ממועד הפרסום.

למידע נוסף ראה פרק [תקינה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית בדוח השנתי ליום 31 בדצמבר 2020](#).

חשיפת הבנק למימון ממומן

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס, בין היתר, למימון ממומן. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי ועוד.

למידע נוסף ראה [דוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

יתרות האשראי המצרפיות ללווים ממונפים

30 בספטמבר			31 בדצמבר		
2021			2020		
מאזני	חוץ מאזני	סך הכל	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל
במיליוני ש"ח					
-	-	-	307	-	307
תעשייה וחרושת					
-	-	-	580	20	600
מסחר					
798	37	835	336	5	341
תחבורה ואחסנה					
594	22	616	936	8	944
בתי מלון, שירותי הארחה ואוכל					
189	260	449	150	195	345
בינוי ונדל"ן					
250	101	351	85	151	236
שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח					
270	-	270	340	-	340
אספקת מים, שירותי ביוג, טיפול באשפה ובפסולת ושירותי טיהור					
1	290	291	-	-	-
אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר					
2,102	710	2,812	2,734	379	3,113
סך הכל					

למידע נוסף ראה [דוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי ריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההון של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

במהלך התקופה המדווחת לא חלו שינויים מהותיים במבנה הממשל התאגידי, במדיניות ובמסגרת ניהול סיכון השוק.

עם התפשטות נגיף הקורונה, חלה עלייה ברמת התנודתיות של גורמי הסיכון בשווקים הפיננסיים. הבנק הפדרלי של ארה"ב כבר החל להסביר את עקרונות תוואי הנורמליזציה של הריבית ותהליך הדרגתי וממושך זה עשוי להשפיע בעתיד על המגמות בשווקים הפיננסיים. לפיכך, המידה הרבה של חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיימת, והתנודתיות בשווקים הפיננסיים יכולה להימשך ואף להתגבר מחדש. תהליך היציאה הגלובלי מהמשבר ממקד את הבנקים המרכזיים בעיסוק באתגרים וסוגיות כלכליות נוספות מאלו שעסקו בהם בשיאו של המשבר. חלק מהבנקים המרכזיים בעולם ובכלל זה גם בנק ישראל החלו לצמצם בהדרגתיות את ההרחבות המוניטריות שביצעו ואת מעורבותם בשווקי האג"ח והריביות, ובחלק מהמדינות אף החלו בהעלאה הדרגתית של ריבית הבנק המרכזי.

הבנק מבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות ומקפיד, על ניהול סיכונים מוקפד תוך ביצוע תרחישי קיצון ובחינה מתמדת של התפתחות האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לבנוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה. תיאבון הסיכון בא לידי ביטוי במגבלות שנקבעו.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות משלימות למגבלות אלו. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים, כגון: שיעורי הריבית, אינפלציה, שער חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

החשיפות לסיכוני שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה וכן בהתאם לרגולציה המקומית והסביבה העסקית בה הן פועלות. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים: התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקאות נגזרים בפעילות הסחירה שאינם, בהכרח, לצרכי גידור. הפעילות למסחר מתבצעת בדסקים ייעודיים. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקאות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

במטרה לפקח ולבקר אחר יישום מדיניות ניהול סיכוני השוק, מקבל הדירקטוריון לפחות אחת לרבעון דיווח על עיקרי החשיפות לסיכוני שוק אל מול המגבלות שהוקצו, הצפת הסיכונים המרכזיים לפי קווי פעילות, מוצרים ומוקדי סיכון של הקבוצה, ודיווח על אירועים חריגים.

חשיפה לסיכוני שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים מחושב כפי הוראות בנק ישראל על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

בשנת 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל וממרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנודתיות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון. תוקף האישור הוארך עד וכולל 31 בדצמבר 2024.

כנגד חלק מההתחייבויות האקטואריות, קיימת השקעה ב"נכסי התכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות המנהלות את נכסי התכנית.

למידע כמותי אודות סיכוני שוק ראה פרק [סיכון שוק בדוח על הסיכונים ליום 30 בספטמבר 2021](#).

סיכון הריבית

סיכון הריבית הוא הסיכון לרווחים או להון הנובע מתזוזות בשיעורי הריבית והוא נובע ממספר מקורות, כלהלן: סיכון תמחור מחדש (הבדלי עיתוי בתקופות לפירעון ובמועדי התמחור מחדש של נכסים, התחייבויות ופוזיציות חוץ מאזניות), סיכון עקום התשואה (תזוזות בלתי צפויות של עקום התשואה), סיכון בסיס Basis Risk (מתאם לא מושלם בשינויים של שיעורי הריבית בשווקים פיננסיים שונים או במכשירים שונים הדומים במאפייני התמחור מחדש) וסיכון אופציונליות (שינוי בעיתוי או בהיקף של תזרים מזומנים של מכשיר פיננסי עקב שינויים בשיעורי ריבית השוק).

הבנק מנהל את סיכון הריבית והשפעתו על הרווחיות, ההון ושווי הנכסים וההתחייבויות, תחת הנחות שונות של שינויים בריבית, לרבות תרחישים של שינויים קיצוניים בריבית על בסיס תרחישים היסטוריים וסימולציות היפותטיות. בנוסף נעשה שימוש במודל האומד את השינוי בהכנסה המימונית הצפויה, כתוצאה משינויים בריבית ובמרווח העתידי ורגישות של ההון הפיקוחי, הכולל את ההשפעות על ההון וקרן ההון כתוצאה משינוי מיידי בריבית. על מדדים אלה קיימות מגבלות ברמות היררכיה שונות.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך ובמהלך רבעון שני 2021 בוצע עדכון למודל פריסת העו"ש. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי ביתרות אלו בשנים האחרונות.

הכלים לניהול ולגידור החשיפות בתיק הבנקאי הינם מדיניות המחירים, ניהול תיק אגרות החוב, הנפקת מכשירי חוב, עסקאות חוץ-מאזניות ועוד. כמו כן, ניהול החשיפות מסתמך, בין היתר, על תחזיות והנחות עבודה לגבי ההתפתחויות הצפויות בשווקי הכספים וההון בארץ ובעולם.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעלייה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית.

ככלל, הרגישות לריבית נמדדת לפחות אחת לחודש, עם מדידות תכופות יותר בהתאם לצורך.

יובהר כי קיים חוסר וודאות לגבי ההשלכות של התמשכות מגפת הקורונה והשפעתם על שוקי ההון בארץ ובעולם.

למידע נוסף ראה פרק [סיכון הריבית בדוח על הסיכונים ליום 30 בספטמבר 2021](#).

הפסקת פרסום ריביות ה-LIBOR

במרס 2021 הכריזה הרשות להתנהלות פיננסית בבריטניה (FCA), באופן רשמי, על הפסקת פרסום כלל ריביות הליבור החל מסוף שנת 2021, למעט ריביות הליבור במטבע דולר שפרסומן יופסק ביוני 2023.

ביום 3 באוקטובר 2021 פרסם הפיקוח על הבנקים הוראת ניהול בנקאי תקין חדשה מספר 250A בנושא מעבר מריבית ליבור. בהוראה מפורטים עקרונות ליישום המעבר מריבית ליבור לריביות בסיסיות אלטרנטיביות, במטרה לוודא היערכות נאותה תוך התייחסות לסיכונים הפוטנציאליים הכרוכים בביצוע המעבר. בנוסף מתייחסת ההוראה להיבטי ההוגנות והגילוי הנדרשים מול הלקוחות. ההוראה מתייחסת הן להסכמים קיימים והן להסכמים חדשים.

למידע נוסף ראה [ביאור 1.4.4. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

למידע נוסף ראה חלק [סיכון ריבית בפרק הסיכונים בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

הבנק ממשיך בהיערכותו להפסקת פרסום ריביות הליבור והשימוש בהן. להלן פירוט יתרות החוזים ברמת הקבוצה, נכון ליום 30 בספטמבר 2021, המושפעים מריבית הליבור ואשר העסקאות בגינם יימשכו מעבר למועד הפסקת פרסום הליבור*:

<u>30 בספטמבר 2021</u>	
במיליוני ש"ח	
10,937	הלוואות
1,309	פיקדונות
2,926	ניירות ערך
72,336	נגזרים (ברוטו) - ערך נקוב

* עסקאות ליבור שימשכו בכל המטבעות - אחרי דצמבר 2021 ובדולר - אחרי יוני 2023.

מידע כמותי על סיכון ריבית - ניתוח רגישות
שווי הוגן נטו מותאם^(א) של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו

<u>30 בספטמבר 2021</u>		
שקל	מט"ח	סך הכל
במיליוני ש"ח		
33,882	(1,759)	32,123
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)		
33,423	(2,161)	31,262
מזה: תיק בנקאי		

<u>30 בספטמבר 2020</u>		
שקל	מט"ח	סך הכל
במיליוני ש"ח		
30,055	(3,644)	26,411
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)		
25,192	(3,445)	21,747
מזה: תיק בנקאי		

<u>31 בדצמבר 2020</u>		
שקל	מט"ח	סך הכל
במיליוני ש"ח		
28,473	(1,557)	26,916
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)		
26,599	(1,843)	24,756
מזה: תיק בנקאי		

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

למידע נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי הוגן המותאם של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 15.א](#).

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו מותאם^(א) על הבנק וחברות מאוחדות שלו

30 בספטמבר 2021			
שקל	מט"ח	סך הכל*	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	218	(198)	20
מזה: תיק בנקאי	251	(179)	72
ירידה במקביל של 1%	(553)	(56)	(609)
מזה: תיק בנקאי	(604)	(24)	(628)
שינויים לא מקבילים			
התלכה ^(ב)	(110)	(126)	(236)
השטחה ^(ג)	8	(88)	(80)
עליית ריבית בטווח הקצר	177	(145)	32
ירידת ריבית בטווח הקצר	(191)	150	(41)
30 בספטמבר 2020			
שקל	מט"ח	סך הכל*	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	364	(150)	214
מזה: תיק בנקאי	401	(93)	308
ירידה במקביל של 1%	(745)	149	(596)
מזה: תיק בנקאי	(780)	89	(691)
שינויים לא מקבילים			
התלכה ^(ב)	227	8	235
השטחה ^(ג)	(281)	(89)	(370)
עליית ריבית בטווח הקצר	5	(163)	(158)
ירידת ריבית בטווח הקצר	(16)	218	202
31 בדצמבר 2020			
שקל	מט"ח	סך הכל*	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	224	(178)	46
מזה: תיק בנקאי	243	(129)	114
ירידה במקביל של 1%	(606)	(8)	(614)
מזה: תיק בנקאי	(633)	47	(586)
שינויים לא מקבילים			
התלכה ^(ב)	162	(59)	103
השטחה ^(ג)	(258)	(142)	(400)
עליית ריבית בטווח הקצר	(35)	(193)	(228)
ירידת ריבית בטווח הקצר	21	221	242

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

(ב) התלכה - ירידה בריבית בטווח הקצר ועלייה בריבית בטווח הארוך.

(ג) השטחה - עלייה בריבית בטווח הקצר וירידה בריבית בטווח הארוך.

* לאחר השפעות מקזות.

הערה: בטבלה זו מוצג השינוי בשווי ההוגן נטו המותאם של כל המכשירים הפיננסיים, בהנחה שחל השינוי שצוין בכלל שיעורי הריבית בכלל מגזרי ההצמדה.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על הכנסות ריבית נטו ועל הכנסות מימון שאינן מריבית

30 בספטמבר 2021			
הכנסות ריבית	הכנסות מימון שאינן מריבית	סך הכל*	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	977	186	1,163
מזה: תיק בנקאי	977	237	1,214
ירידה במקביל של 1%	(1,453)	(218)	(1,671)
מזה: תיק בנקאי	(1,453)	(237)	(1,690)
30 בספטמבר 2020			
הכנסות ריבית	הכנסות מימון שאינן מריבית	סך הכל*	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	933	291	1,224
מזה: תיק בנקאי	933	385	1,318
ירידה במקביל של 1%	(1,108)	(289)	(1,397)
מזה: תיק בנקאי	(1,109)	(385)	(1,494)
31 בדצמבר 2020			
הכנסות ריבית	הכנסות מימון שאינן מריבית	סך הכל*	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	1,220	320	1,540
מזה: תיק בנקאי	1,171	395	1,566
ירידה במקביל של 1%	(1,146)	(415)	(1,561)
מזה: תיק בנקאי	(1,197)	(397)	(1,594)

* לאחר השפעות מקזות.

החל מדצמבר 2020 בנק לאומי עבר לנהל את רגישות ההכנסה החשבונאית לפי מודל הנותן מענה לסביבת הריבית הנמוכה, לרבות התחשבות ברצפות ריבית תוך בידול בין סוגי הלקוחות וכן שימוש בהנחות שונות בתרחישי עלייה וירידת ריבית לגבי מעבר יתרות בין העו"ש והפיקדונות. מספרי ההשוואה לספטמבר 2020 הוצגו מחדש בהתאמה למודל זה.

סיכון שער חליפין

במהלך התקופה המדווחת ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח הנקי אינה מהותית מאחר והבנק אינו מנהל חשיפות משמעותיות במגזר המט"ח.

סיכון נזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא מותאמת לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 342 בנושא "ניהול סיכון נזילות" ודרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות (LCR Liquidity Coverage Ratio), תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי.

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות", נקבע כי על הבנק להיות בעל מלאי מספק של נכסים נזילים באיכות גבוהה, שיכול לתת מענה לצורכי הנזילות באופן של 30 ימים בתרחיש קיצון משולב הגלום בהוראה.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

במהלך הרבעון השלישי של שנת 2021 נרשמה עלייה ביחס כיסוי הנזילות, בשל גידול בהשפעת פיקדונות הציבור מעבר להשפעת הגידול באשראי לציבור. בתקופה המדווחת יחס כיסוי הנזילות במט"ח ובכלל המטבעות היה גבוה מהדרישה הרגולטורית והמגבלה הפנימית כפי שסוכמה עם בנק ישראל כמפורט להלן.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי המודל הרגולטורי מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום			
30 בספטמבר		31 בדצמבר	
2021	2020	2020	2020
באחוזים			
א. בנתוני המאוחד			
יחס כיסוי הנזילות	131	137	137
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים ^(א)	100	100	100
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי			
יחס כיסוי הנזילות	130	136	136
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים	100	100	100

הערה: מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

(א) בימים אלה מתבצעת בחינה לגבי המתודולוגיה של חישוב יחס הנזילות ולהערכת הבנק יישום מתודולוגיה חדשה, ככל שתיקבע, תותיר את הבנק עם יחס נזילות גבוה משמעותית מהדרישות הרגולטוריות בנושא. לאור האמור, ובתיאום עם הפיקוח על הבנקים, קבע הבנק בשלב זה יחס כיסוי נזילות פנימי מעבר ליחס המזערי הנדרש על ידי הפיקוח, בשיעור של 115%.

למידע נוסף ראה פרק [סיכון נזילות בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020 וביאור 39](#).

הוראה לחישוב יחס מימון יציב (NSFR)

בתאריך 21 ביוני 2021 פרסם בנק ישראל את הוראה "יחס מימון יציב (NSFR)" 222 - הוראה זו מתבססת על פרסום של ועדת באזל. יחס מימון יציב נטו נועד לשפר את עמידות פרופיל סיכון הנזילות של התאגידים הבנקאיים בטווח הארוך באמצעות דרישה מתאגידים בנקאיים לשמור על פרופיל מימון יציב בהתאם להרכב נכסיהם המאזניים ולפעילויותיהם החוץ מאזניות. תחולת ההוראה מיום 31 בדצמבר 2021.

לפי ה-QIS שבוצע הבנק על נתוני 31 בדצמבר 2019, ובהתאם להערכות שבוצעו במהלך השנה האחרונה הבנק יעמוד ברף הרגולטורי (100%) שנדרש ליישום ההוראה. הבנק נערך ליישום ההוראה בהתאם להנחיית בנק ישראל.

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

תפיסת ניהול הסיכון הינה בהלימה לאסטרטגית קבוצת לאומי, מהווה בסיס להגדרת סובלנות הסיכון, לאופן ניהול הסיכון והמשל התאגידי ולקביעת המיקוד והדגשים בתהליכי ניהול הסיכונים התפעוליים, ומאפשרת ניהול סיכונים מושכל וממוקד תוך תיעדוף משימות ומשאבים.

במהלך התקופה המדווחת לא חלו שינויים מהותיים במבנה הממשל התאגידי, במדיניות ובמסגרת ניהול הסיכון התפעולי. עם זאת ברבעון שני הוחלט להפריד בין הערכת סיכון הסייבר להערכת הסיכון התפעולי המסורתי בין היתר לאור ייחודיות הסיכון והשלכותיו. למידע נוסף ראה פרק [החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#) בדוח זה.

סיכון אבטחת מידע וסייבר

משבר הקורונה הוביל לעלייה משמעותית בתקיפות סייבר על ארגונים פיננסיים בארץ ובעולם ועל גופי שרשרת האספקה של ארגונים אלו. החשיפה לסבירות התממשות אירוע סייבר עולה בין היתר כתוצאה משימוש גובר של לקוחות בערוצים דיגיטליים ומעבר לעבודה של עובדים וספקים מרחוק.

לאומי נוקט במספר צעדים להפחתת הסיכונים ובכלל זה: יישום בקורות מונעות ומגלות, ביצוע סקרי אבטחת מידע, הגברת הניטור לשם הסרת אתרים מתחזים, הידוק תהליכי ניהול ובקרת הרשאות והעלאת מודעות עובדים להנחיות אבטחת מידע.

במהלך התקופה המדווחת לא נתגלו אירועי סייבר שהשפיעו על הדוחות הכספיים של לאומי.

סיכון טכנולוגיה

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית המשרתת את לקוחותיו ועובדיו תאפשר זמינות ורציפות עסקית ותפעולית, ומשקיע לשם כך משאבים רבים. הבנק פועל על פי מדיניות מוצר חדש אשר מתווה את תהליכי ניהול הסיכונים הכרוכים בהכנסת מוצרים חדשים ובכלל זה יוזמות טכנולוגיות וחדשנות.

לאומי החל ביישום תכנית עסקית-טכנולוגית (תכנית מודרניזציה) לצורך השגת יעדיו העסקיים בשנים הבאות.

לאור מגמות בשוק העבודה והביקוש הגובר לעובדים בעלי הכשרה טכנולוגית, קיימת עלייה בחשיפה לסיכון המשאב האנושי בדגש על גיוס ושימור עובדים המהווים מוקד ידע משמעותי. לאומי נוקט במספר דרכים להתמודדות עם הסיכון.

סיכון המשאב האנושי

ביום 1 באוגוסט 2021 נתקבלה בבנק הודעה על סכסוך עבודה שהוכרז, לבקשת ארגון העובדים בבנק, על ידי הסתדרות העובדים הכללית החדשה - הסתדרות המעו"ף, מכח חוק יישוב סכסוכי עבודה, התשי"ז-1957. נכון למועד הדוח, הנהלת הבנק וארגון העובדים ממשיכים בהידברות ביניהם.

למידע נוסף אודות הסיכון התפעולי ופירוט מוקדי הסיכון העיקריים בסיכון התפעולי ראה פרק [סיכון תפעולי בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכונים אחרים

סיכון רגולציה

סיכון רגולציה הינו הסיכון ששינויים שיבוצעו בחקיקה וברגולציה ישפיעו על היקף ההכנסות וההוצאות של הקבוצה, ההון, תחומי הפעילות של הקבוצה או הסביבה העסקית בה היא פועלת.

קבוצת לאומי פועלת בסביבה רגולטורית מורכבת ורב תחומית. שינויים מהותיים ומתמשכים בתחומי רגולציה מגוונים מחייבים היערכות מתאימה ומתמשכת בפעילות הבנק.

בעת האחרונה הושם עיקר הדגש על הוראות בתחומים הבאים:

הוראות שעניינן קידום תחרות במגזר הפיננסי בדגש על תחום הבנקאות הפתוחה, הוראות בתחום הקונדקט, הוראות מתחום ניהול הסיכונים ובפרט ניהול סיכונים סביבה, הוראות מתחומי הגנת הפרטיות ואבטחת המידע, וכן הוראות שפורסו על רקע נגיף הקורונה והשלכותיו.

לפירוט נוסף ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

המגמות והשינויים הנ"ל משפיעים וצפויים להשפיע בשנים הקרובות על המערכת הבנקאית בישראל. הבנק פועל לניטור ואיתור הוראות הרגולציה הרלוונטיות, בוחן את היערכותו לתנאי השוק המשתנים, להגברת התחרות והשקיפות, לכניסתם של שחקנים חדשים לתחומי הבנקאות הקלאסיים, להשוואת עלויות בין הבנק לגופים נוספים, לשימוש במאגרי המידע והנתונים של לקוחות הבנק על ידי גופים חוץ בנקאיים וכן למתן הצעות ערך מתאימות ללקוחות הבנק. במקביל, הרגולציה גורמת לשחיקה בהכנסות, לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה, ולצורך בשיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות.

סיכון ציות

סיכון ציות הינו הסיכון להטלת סנקציה משפטית או רגולטורית, להפסד פיננסי מהותי, או לנזק תדמיתי, אשר התאגיד הבנקאי עלול לספוג כתוצאה מכך שאינו מקיים את הוראות החוק/הרגולציה.

הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות ולמצוא אמצעים למדידתו כאשר, הסיכון נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

על פי מדיניות הבנק, מנוהל סיכון הציות על בסיס קבוצתי. במסגרת זו, ננקטים צעדים שונים לפיקוח ובקרה על השלוחות וחברות הבנות לצורך מעקב על יישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית. נוכח משבר הקורונה, מתבצעות התאמות באופן ניהול סיכון הציות, תוך איתור סיכונים מתפתחים המאפיינים עיתות משבר.

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכונים הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כממונה על הגנת הפרטיות כ- Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

מערך ציות ואכיפה כפוף למנהלת הסיכונים הראשית.

א. איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכונים הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה, בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, וביצוע הדרכות.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, קרנות גידור, נותני שירותים פיננסיים, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכונים ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 בא לייעל את הליכי האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

קצינת הציות הראשית של הקבוצה משמשת גם כממונה על האכיפה, האחראית על יישום תכנית האכיפה הפנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות אשר אושרה על ידי דירקטוריון הבנק. בשנת 2018 בוצע הליך של תיקוף חוזר של תכנית האכיפה על ידי מומחה חיצוני.

ג. FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act, CRS – Common Reporting Standard ומדיניות כסף מוצהר
ביום 14 ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227), התשע"ו-2016 בנושא יישום הסכם FATCA שנחתם בין מדינת ישראל לארה"ב והסכמים לחילופי מידע בין מדינת ישראל למדינות אחרות לפי התקן לחילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים שפרסם ה-OECD.

תקנות מס הכנסה (יישום תקן אחיד לדיווח ולבדיקת נאותות של מידע על חשבונות פיננסיים), התשע"ט-2019 פורסמו ביום 6 בפברואר 2019, ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכים לזיהוי לקוחות תושבי מדינות זרות, ולדווח על לקוחות שזוהו כתושבי מדינות שישאל חתומה עמן על הסכמים לחילופי מידע לרשות המיסים בישראל לצורך העברת המידע לרשות המוסמכת במדינת התושבות שלהם.

הבנק מבצע את הדיווחים הנדרשים לרשות המיסים בישראל בהתאם להוראות החקיקה האמורה.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור וזיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות. במידת הצורך, נדרשים לקוחות להמציא הצהרות ואישורים שונים.

למידע אודות עיצום כספי שהתקבל מהפיקוח על הבנקים ראה [ביאור 10.ג](#).

סיכון משפטי

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף קיומו של הסכם או כתוצאה מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. הסיכון המשפטי כולל גם סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, או מפעילות ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

קיימת חשיפה משפטית כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטוריים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאחדות, המועלות, בין היתר, בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה משפטית בשל שינויים רגולטוריים והנחיות של הפיקוח על הבנקים, רשות ניירות ערך ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק. ההתקשרויות עם הלקוחות הינן, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאחדות פועלים באמצעות מערכות מיכוניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף למציאות המשתנה. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה משפטית כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאחדות מוגשות מעת לעת תלונות לפיקוח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק.

למידע נוסף ראה [סיכון משפטי בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכון מוניטין

סיכון מוניטין הינו הסיכון לפגיעה באמון של בעלי עניין שונים (לקוחות, בעלי מניות, מחזיקי אג"ח וכו'), זאת כתוצאה מהתנהגות, פעולה, או הימנעות מפעולה של הקבוצה, נושאי משרה בקבוצה, העובדים או מעורבים אחרים. סיכון מוניטין מתייחס לתפיסותיהם של בעלי המניות, בעלי העניין, הציבור, מעצבי דעת הקהל והתקשורת, בין אם מתבססות על עובדות ובין אם אחרת. סיכון המוניטין הינו דינאמי ומשתנה בין נושאים שונים ואוכלוסיות שונות.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי הוא סיכון עסקי אשר הפגיעה שלו מהותית ונוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים שלו. למעשה זהו סיכון שהשפעה המיידית שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית בטווח המידי, אך בטווח הבינוני או הארוך עלולה להיות משמעותית. סיכונים אסטרטגיים כוללים איומים אשר יכולים לנבוע מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מהעדר תגובה לשינויים מאקרו כלכליים, ענפיים, רגולטוריים, צרכניים או טכנולוגיים.

הסיכון האסטרטגי העיקרי נובע מכך שענף השירותים הפיננסיים עובר שינויים משמעותיים בתחום הדיגיטציה. פתיחת ענף הבנקאות לתחרות וכניסת שחקנים חדשים כדוגמת חברות הטכנולוגיה המבוססות (גוגל, אמזון, פייסבוק, אפל), חברות הפינטק, חברות הביטוח וחברות האשראי החוץ בנקאי, מחייבות התאמת המודל העסקי. בנוסף, החוק להגברת התחרותיות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים ("חוק שטרומ") כולל בתוכו רכיבים העלולים להשפיע בצורה אסטרטגית על מפת התחרות בישראל. בבנק לאומי, התוצאות הישירות הינן המכירה של לאומי קארד וצמצום מסגרות האשראי ללקוחות לאומי. נושאים מהותיים נוספים הינם הפעלת מערכת נתוני אשראי (החל מאפריל 2019), ונושאים שנכנסו לתוקף במהלך שנת 2021 ובשנת 2022 כגון הקלת יכולת המעבר של לקוחות בין בנקים והשלבים המרכזיים ביוזמת הבנקאות הפתוחה, אשר מאפשרים ללקוחות הבנקים וחברות כרטיסי האשראי לשתף צדדים שלישיים במידע הפיננסי שלהם. שחקנים חדשים, כגון בנקים דיגיטליים, יוכלו לגשת לחשבון הבנק של לקוח, בהסכמתו, ולהציע לו שירותים בנקאיים מותאמים לצרכיו. הבנקים הללו מוקמים בישראל בימים אלה עם מערכות מחשוב גמישות והצעות ערך חדשניות, ועלולים להוביל להתגברות התחרות.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכון מודל

סיכון מודל הינו החשיפה להפסד או פגיעה במוניטין הבנק עקב קבלת החלטות שגויה, מבוססת מודל, כתוצאה משימוש במודל שגוי, הישענות על נתונים לא משקפים, טעויות ביישום המודל ו/או שימוש שגוי במודל.

הבנק ממשיך במעקב אחר השינויים והתאמות שבוצעו במודלים ושימושיות בהם בהתאם להתפתחות המשבר והצורך בעדכוןם.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2020](#).

סיכון סביבתי

בשנים האחרונות גברה המודעות העולמית לחשיפה פוטנציאלית כתוצאה מהתממשות של סיכונים סביבתיים וסיכונים אקלים ובכלל זה סיכון מעבר וסיכון פיזי (להלן - "סיכונים סביבתיים").

כחלק ממגמה זו פרסם הפיקוח על הבנקים ביום 22 באוגוסט 2021 טיוטת הוראת דיווח לציבור בנושא גילוי לציבור על היבטי סביבה, חברה וממשל (ESG - Environmental, Social and Governance). ההוראה צפויה להיכנס לתוקף החל מדוחות לשנת 2021, הבנק נערך ליישומה.

הבנק מכיר בכך שזיהוי והערכת הסיכון הסביבתי הינו חלק מתהליך נאות של הערכת הסיכונים ופועל להטמעת נושא ניהול החשיפה לסיכון הסביבתי ובכלל זה סיכון אקלים (הסיכון הפיזי וסיכון המעבר).

סיכונים סביבה לבנק מהווים חשיפה בפני נזקים פוטנציאליים שעלולים להיגרם כתוצאה מאירועים או מתהליכים שקשורים לסביבה, לרבות שינויי אקלים.

סיכונים סביבתיים נובעים מחשיפה של הבנק לפעילויות שקיים פוטנציאל שיגרמו לנזקים סביבתיים או יושפעו מהם, כמו למשל, זיהום אויר ומים, זיהום קרקע, הפחתת המגוון הביולוגי ובריאות יערות.

הבנק עלול להיחשף לסיכון הסביבתי הנ"ל באופן עקיף ובאופן ישיר במקרה בו הבנק ימצא אחראי למפגע סביבתי/פגע במתקניו. כמו כן, יתכן סיכון מוניטין לבנק במקרה בו ייוחס לבנק קשר לגורם מפגע סביבתי, בין באופן ישיר כיוצר המפגע ובין באופן עקיף כמממן של המפגע.

הבנק רואה חשיבות בשמירה על סביבה ברת קיימא לצורך כך הבנק מחזיק מזה כעשור תקן איכות סביבה ISO 14001 ובמסגרת זאת מבוצע ניהול ובקרה אחר רגולציות הקשורות לסיכונים סביבתיים, לרבות בקרה חיצונית שנתיית על ידי מכון התקנים. הבנק עוקב כל העת אחר ההתפתחויות בתחום ולומד את הנושא.

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת הינו הסיכון שהתנהלות הבנק תוביל לתוצאה בלתי רצויה עבור לקוח בשל מתן שירות באופן לא הולם, מתן שירות שאינו מתאים או התנהלות בלתי הוגנת. בסיכון זה נכללת גם התנהלות לא ראויה המשפיעה על מהימנות השוק (MARKET INTEGRITY), אמון הציבור בפעילות המגזר הבנקאי. התממשות הסיכון עלולה לגרום לבנק הפסדים הנובעים מתביעות משפטיות (לרבות תביעות ייצוגיות), מהטלת עיצומים או קנסות (בשל הפרת הוראות ציות אשר משיקות לנושאי הקונדקט) ו/או מזקי מוניטין.

נמשכת מגמת הרגולציה הצרכנית בדגש על הוגנות (Conduct). במסגרת זו, מושם דגש על התאמת המוצרים הפיננסיים השונים לצרכי הלקוח, תוך מתן גילוי מירבי, שקיפות והוגנות.

הבנק מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק – להוביל בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות צמיחה כלכלית, סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי.

התפרצות נגיף הקורונה בחודש ינואר 2020, ומידת אי הוודאות הגדולה לגבי השפעותיו השונות, עדיין מהווה סיכון מאקרו כלכלי גלובלי משמעותי. קיים קושי בהערכת ההתפתחויות הכלכליות העתידיות, זאת לנוכח מידת חוסר הוודאות המשמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו על מסלול החיים של כלל מדינות העולם. ישנה שונות בקצב ההתחסנות של מדינות העולם וגם קיימים סימני שאלה לגבי יעילות החיסון בפני וריאנטים שונים של הוירוס. כמו כן, ההתפתחויות בפועל מעידות על כך שמשך הזמן של הכיסוי החיסוני מוגבל יחסית. על כן, השלכות המשבר על הכלכלה העולמית, ובמידה פחותה על הפעילות המקומית, וכן על עסקי הבנק עדיין עלולות להיות מהותיות. משבר הקורונה, הביא בשנת 2020 לפגיעה הגדולה ביותר בצמיחה העולמית מאז מלחמת העולם השנייה, ובהיקף גדול מאשר במשבר הפיננסי הגלובלי, יותר כלכלות רבות ברחבי העולם עם חובות ריבויים גדולים, התפתחות אשר עלולה להוות סיכון עתידי למידת היציבות בשווקים הפיננסיים. מדובר בפגיעה מהותית בפעילות העסקית של ענפים רגישים כמו תיירות, תעופה, פנאי, בידור, שירותי אוכל ועוד וכן השפעות עקיפות משמעותיות על מכלול רחב של ענפים בתחומי המסחר והשירותים וכן נדל"ן שאיננו למגורים. עם זאת, לנוכח תהליך ההתחסנות המהיר שיושם בישראל, כולל חיסון "דחף" על מנת, להתמודד עם התעוררות וריאנט הדלתא, הסיכונים הנוגעים לפעילות הכלכלית בישראל פחתו לעת עתה. כמו כן, בחלק ממדינות העולם המובילות, מסתמן תהליך מוצלח יחסית של התחסנות, מה שפעל להפחתת רמת הסיכונים בחלק מן המדינות. ביתר המדינות תהליך ההתחסנות איטי יחסית עד כה, ולכן מדינות אלו, בפרט מדינות הכלולות במניין השווקים המתעוררים, עדיין חשופות במידה רבה לסיכונים הכלכליים הנובעים ממצבי סגר ומגבלות אחרות הנובעות מהיקפי התחלואה הגבוהים. מלבד סיכון הקורונה ישנם סיכונים הנובעים משינויי אקלים, המוסיפים לפוטנציאל לתנודתיות של תהליכים כלכליים גלובליים.

הבנק בוחר את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, לכשיידרש.

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים והנחיותיו בדבר עריכת דוח כספי שנתי ורבעוני של תאגיד בנקאי כמפורט [בביאור 1 בדוחות הכספיים השנתיים ליום 31 בדצמבר 2020](#).

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות.

התוצאות בפועל של אומדנים אלו עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות. האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר, תוך הפעלת שיקול דעת ואשר ההנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים.

למידע נוסף ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים קריטיים בדוח הכספי השנתי לשנת 2020](#).

הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי

הפרשה המבטאת את ההפסד הצפוי לבנק ברמה הקבוצתית (Collective). במסגרת זו, מתבסס הבנק על מידע הקיים בידיו, כגון: היקף המחיקות, פרופיל הסיכון של ענף המשק, סיווג החוב, תיאבון הסיכון ותנאי הכלכלה. ככלל, הבנק מתבסס על שיעורי ההפסד ההיסטוריים בענפי המשק השונים בחלוקה לאשראי בעייתי ולאשראי לא בעייתי החל משנת 2011 ועד למועד הדיווח.

החל משנת 2020, הושם דגש על השינוי במאפייני הסיכון של הלקוחות אשר נפגעו מהמשבר במישור, או הפועלים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר. במסגרת זו, גובש מנגנון לבחינה ולמיפוי של קבוצות סיכון לפי מידת עוצמת פגיעת המשבר בהן מחד, ולפי מידת סיכויי ההתאוששות שלהן, מאידך. בשלב הבא, נאמדה האפשרות שחלק מסוים מלקוחות אלה יחוו הידרדרות במצבם הכספי עד כדי סיווגים בסיווג בעייתי או קרות אירוע הפסד. מנגנון זה כולל שורה של משתנים שונים שהתווספו לתהליך הפרשה השגרתי המתואר לעיל כגון: דירוגי סיכון והסתברויות לכשל אשראי, הנחות בדבר הפסד בהינתן כשל אשראי, הערכות בדבר היקף הלקוחות שנפגעו מהמשבר באופן שעלול להביא לעליית סיכון האשראי בגינם, הערכות בדבר מצב הפיגורים וכיוצא באלה. במסגרת זו חושבו מספר תרחישים המייצגים נסיבות ומצבים אשר לדעת ההנהלה הינם במנעד הסבירות, להם יוחסו משקלות לצורך כימות האומדן הטוב ביותר. יודגש כי בעטייה של אי הוודאות שהצטמצמה אך עדיין אופפת את הנסיבות הנוכחיות – ובהתאם – הקושי שהצטמצם אך עדיין קיים בזיהוי, הכרה ומדידה של הפסדי האשראי, אומדן הפסדי האשראי בצל המשבר הינו תוצאה של הנחות והערכות אשר בשלב זה נראות מעודדות יותר. במקביל, השפעות הצעדים ותוכניות הסיוע שאושרו בתחילת המשבר הולכות ומתפוגגות, והבנק לא צופה שתהיה להן השפעה שלילית משמעותית על סיכון האשראי, לאור הצטברות אינדיקציות חיוביות בקשר עם האוכלוסיות שנהנו מתוכניות הסיוע הנ"ל הן בקרב משקי הבית והן בקרב הלוויים העסקיים כגון: שיעורם הגבוה של הלוויים שחזרו לשלם לאחר תקופת הדחיות, שיעורם הנמוך של הלוויים שנכנסו לפיגור מקרב אוכלוסיית הלוויים שחזרו לשלם, שיעורם הגבוה של לווים שהועמדה להם הלוואה בערבות מדינה שהחלו בהחזר האשראי, שיעור הלוויים הנמוך שנכנסו לפיגור מקרב אוכלוסייה זו וכיוצא באלה.

נוכח ההשתנות התכופה בתנאים הכלכליים והמשקיים, בוחן הבנק באופן שוטף את הפרמטרים המרכזיים בתהליך הפרשה ומבצע את העדכונים שנמצאו מתאימים. עם זאת, שינויים נוספים בהערכות, באומדנים ובתחזיות של ההנהלה יכולים להשפיע באופן משמעותי על הפרשה להפסדי אשראי.

לפרטים נוספים ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

התחייבויות לזכויות עובדים

ליום 30 בספטמבר 2021 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה ביתרה שלילית בסך 3,174 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, לעומת יתרת קרן שלילית בסך 3,734 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס ליום 31 בדצמבר 2020.

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 30 בספטמבר 2021 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") נמוכה בכ-1,345 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il.

למידע נוסף ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים קריטיים בדוח הכספי השנתי לשנת 2020](#).

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות הפיקוח על הבנקים מחילות על תאגידים בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-*Sox Act*. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-*Public Company Accounting Oversight Board* הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה פנימית על הדיווח הכספי וחוות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הוראות הפיקוח קובעות:

- תאגידים בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.
- בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-COSO (Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2021 מבצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל וראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל של הבנק וראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של הפיקוח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

שינויים בבקרה הפנימית

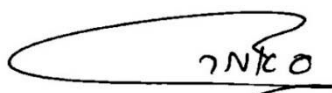
במהלך הרבעון שהסתיים ביום 30 בספטמבר 2021 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

דירקטוריון

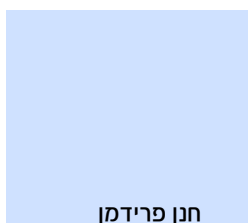
בתקופה ינואר-ספטמבר 2021 התקיימו 30 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-61 ישיבות של ועדות הדירקטוריון.

בישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 15 בנובמבר 2021, הוחלט לאשר ולפרסם את תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים - הבלתי מבוקרים של הקבוצה ליום 30 בספטמבר 2021 ולתקופה שהסתיימה באותו תאריך.

דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובחו"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.

ד"ר סאמר חאג' יחיא
יו"ר הדירקטוריון

חנן פרידמן
מנהל כללי

15 בנובמבר 2021